

MECANISMUL DE DEJUDICIARIZARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Igor DOLEA

Victor ZAHARIA

CARTEA JURIDICA

Chișinău, 2014

Publicația apare în cadrul Proiectului „O mai bună protecție a copiilor în sistemul de justiție al Republicii Moldova. Dejudiciarizarea cauzelor penale”, realizat de Institutul de Reforme Penale în parteneriat cu Reprezentanța UNICEF-Moldova.

Autori:

Igor DOLEA,
doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
expert IRP Cap. I; cap. IV, § IV.2.4; cap. V; cap. VI; cap. VII
Victor ZAHARIA,
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
director IRP Cap. I; cap. II; cap. III; cap. IV, § IV.1 – IV.2.3, § IV.3; cap. VII, anexe.

Psihologi:

Marin TATARU- psiholog, Serviciul de Asistență Psihopedagogică din cadrul Direcției de Învățământ Ungheni
Alla VELENCIUC- psiholog, Centrul prietenos Tinerilor „Făclia” mun. Bălți
Diana CHICUȘ- psiholog, Serviciul de Asistență Psihopedagogică din cadrul Direcției de Învățământ Orhei
Ludmila COROHOD- psiholog, Liceul Teoretic Mihai Eminescu, or. Căușeni,
Lilia ROMAN- psiholog, Serviciul de Asistență Psihopedagogică din cadrul Direcției de Învățământ Leova

Coordonator:

Daniela GROZA, Institutul de Reforme Penale

Monitori ai ședințelor de judecată:

Vadim FORTUNA
Ion CÎȘLARI
Ion CIOBANU
Aliona ȚURCAN
Dumitru CODREANU

Editura: Cartea Juridică
Copertă și machetare: Adriana Mirza
Redactor: Eugenia Chiosa
ISBN

CUPRINS

I. SUMAR	7
II. INTRODUCERE	10
iii. METODOLOGIA STUDIULU	13
IV. CADRUL CONCEPTUAL AL MECANISMULUI DE REFERIRE / DEJUDICIARIZARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA	15
IV.1 Date generale privind delincvența juvenilă în Republica Moldova	15
IV.2 Prevederi normative internaționale și europene de prevenire și reacționare la delincvența juvenilă	17
IV.3 Practica altor state privind dejudiciarizarea cauzelor penale cu implicarea copiilor în conflict cu legea	26
V. CADRUL NORMATIV-JURIDIC REFERITOR LA DEJUDICIARIZARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA	29
VI. PRACTICI ACTUALE DE DEJUDICIARIZARE ÎN 5 RAIOANE ALE REPUBLICII MOLDOVA. ROLUL INSTITUȚIILOR DIN CADRUL SISTEMULUI DE JUSTIȚIE	37
VI.1. Refuzul de a porni urmărirea penală	37
VI.2. Liberarea copilului de răspundere penală	40
VI.3. Liberarea de pedeapsă penală	41
VI.4. Suspendarea condiționată a urmăririi penale cu liberarea de răspundere penală a copilului	42
VI.5. Plasarea copilului într-o instituție specială	45
VI.6. Acordul de recunoaștere a vinovăției în cauzele penale cu copii învinuiți/inculpați	46
VI.7. Medierea penală	49

VII. PRACTICI ACTUALE DE DEJUDICIARIZARE ÎN 5 RAIOANE ALE REPUBLICII MOLDOVA. ROLUL INSTITUȚIILOR DIN COMUNITATE ÎN APLICAREA MECANISMULUI DE DEJUDICIARIZARE	56
VII.1 Serviciul de probațiune	57
VII.2 Administrația Publică Locală	61
VII.3 Organele de asistență socială	64
VII.4 Instituțiile de învățământ	66
VII.5 Asociațiile obștești	70
VII.6 Poliția	71
VII.7 Cooperarea locală în prevenția terțiară a delincvenței juvenile (post-decizie de dejudiciarizare)	73
VII.8 Exemple de cooperare pentru implementarea mecanismului de dejudiciarizare (Experiența Mun.Bălți și raionul Ungheni)	78
VII.9 Exemple de programe pentru implementarea mecanismului de dejudiciarizare. (Experiența mun.Bălți, raioanelor Ungheni, Orhei, Leova și Căușeni)	88
ANEXĂ: PROFILUL RESPONDENȚILOR LA CHESTIONARE	143

I. SUMAR

Pentru a contribui la dezvoltarea unor practici noi de reacționare la delincvența juvenilă, în anul 2012 Institutul de Reforme Penale a inițiat **Proiectul „O mai bună protecție a copiilor în sistemul de justiție al Republicii Moldova. Dejudiciarizarea cauzelor penale”**, implementat în parteneriat cu Reprezentanța UNICEF-Moldova. În cadrul Proiectului au fost elaborate instrumentele de lucru și recomandările metodice pentru identificarea și protecția copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale; au fost instruiți specialiști care lucrează cu și pentru copiii în contact cu sistemul de justiție; a fost facilitată cooperarea dintre instituții la nivel local în Bălți, Ungheni, Orhei, Căușeni și Leova; au fost revizuite unele categorii de servicii de suport pentru copiii în conflict cu legea și cei sub vârsta răspunderii penale și au fost create servicii noi în 5 raioane; au fost monitorizate ședințe de judecare a cauzelor penale ce implicau copii în conflict cu legea, copii victimă sau martori ai infracțiunii; opinia publică generală și factorii de decizie au fost cu regularitate informați și sensibilizați prin materiale publicitare (pliante, broșuri, calendare, spoturi publicitare), dar și mese rotunde și conferințe.

Pe parcursul perioadei septembrie 2012 – decembrie 2014 în mun. Bălți, r-nele Ungheni, Orhei, Căușeni și Leova au fost dezvoltate mai multe practici pozitive, precum și au fost identificate anumite constrângeri în activitatea sistemului de justiție și instituțiilor de protecție a copilului atunci când se încerca excluderea cât de curând posibil a copilului din sistemul tradițional de justiție. Studiul are misiunea de a prezenta și reflecta asupra practicilor pozitive, dar și asupra limitărilor și barierelor în activitate, așa încât în perioada următoare să fie posibilă întreprinderea măsurilor legislative, administrative și judiciare de promovare la nivel național a dejudiciarizării în cauzele penale cu implicarea copiilor în conflict cu legea.

Pentru realizarea studiului au fost analizate cadrul regulatoriu internațional și european în domeniul drepturilor copilului și justiției pentru copii, practica altor state în domeniu, actele normativ-juridice ale Republicii Moldova ce reglementează răspunsul sistemului de justiție la delincvența juvenilă, datele statistice referitor la delincvența juvenilă și reacția sistemului de justiție la aceasta. De asemenea, au fost chestionați polițiști de sector, reprezentanți ai APL și asistenți sociali, cadre didactice, părinți, membri ai comunității și copii; au fost realizate focus grupuri în localitățile Chișinău, Bălți, Orhei, Ungheni, Căușeni și Leova, cu participarea copiilor, specialiștilor în protecția copiilor, cadrelor didactice, procurorilor, medicilor, consilierilor de probațiune, asistenților sociali și psihologilor; au fost realizate interviuri cu actorii-cheie în domeniu. **Analiza complexă a informațiilor colectate a permis formularea următoarelor concluzii și recomandări majore:**

1. conform datelor statistice ale Procuraturii Republicii Moldova, pe parcursul ultimilor 5 ani tendințele și structura delincvenței juvenile sunt relativ constante. Majoritatea infracțiunilor comise de către minori (80-85 %) sunt cele patrimoniale. În anul 2013, în privința minorilor au fost pornite 2143 de urmăriri penale, în instanța de judecată cu

rechizitoriu au fost transmise 790 de dosare în privința a 1015 infracțiuni, iar 984 de cauze în privința a 1020 de infracțiuni au fost încetate, majoritatea în baza art.109 CP ca urmare a împăcării părților și în baza art.104 CP cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ. **Comitetul ONU privind drepturile Copilului recomandă expres Republicii Moldova să examineze posibilitatea introducerii alternativelor la detenție, precum dejudiciarizarea (diversion), reconcilierea și medierea;**

2. dejudiciarizarea în faza prezentențială (excluderea cât de curând posibilă a copiilor din sistemul formal de justiție) reprezintă unul dintre indicatorii de bază de evaluare a sistemului de justiție pentru copii. În general, **se va încerca, pe cât posibil, să fie tratate cazurile delincvențelor juvenili evitându-se recursul la o procedură judiciară.** Conform actelor internaționale, statele părți se vor strădui să promoveze adoptarea de legi, proceduri, crearea de autorități și instituții, special concepute pentru copiii suspecți, acuzați sau declarați că ar fi comis încălcări ale legii penale și, în special ... **vor lua măsuri, de fiecare dată când este posibil și de dorit, pentru a trata acești copii fără a se recurge la procedura judiciară, cu condiția ca drepturile omului și garanțiile legale să fie deplin respectate. Va fi prevăzută o întreagă gamă de dispoziții, cum sunt cele referitoare la îngrijire, orientare și supraveghere, îndrumare, verificare, plasament familial, programe de educație generală și profesională și alternative la îngrijirea instituțională, pentru a asigura copiilor un tratament corespunzător bunăstării lor și proporțional cu situația lor și cu infracțiunea comisă.** Ținând cont de nevoile deosebite și variate ale minorilor și de diversitatea măsurilor posibile, trebuie prevăzută o **putere direcțională suficientă în toate stadiile de procedură** și la diferitele niveluri ale administrării justiției la minori, în special în stadiile de instruire, de urmărire, de judecare și de aplicare a măsurilor luate. Se vor face, totodată, **eforturi în vederea asigurării, în toate etapele și la toate nivelurile, a exercitării responsabile a acestei puteri discreționare. Persoanele care o exercită vor trebui să fie special pregătite** și formate pentru a se folosi de această pregătire în mod judicios și conform funcțiilor și mandatelor respective;
3. legislația procesuală dispune de anumite mecanisme de dejudiciarizare la etapele incipiente ale procesului penal. Totuși, discreția procurorului de a aplica instituțiile procesuale enumerate trebuie abordată mai degrabă ca **o obligație de a examina, în toate cazurile, posibilitatea aplicării instituțiilor menționate.** Doar în situații excepționale urmărirea poate continua;
4. există necesitatea examinării de către procuror **a posibilității refuzului de a porni urmărirea penală față de un copil, cu indicarea obligatorie a acestor circumstanțe în ordonanța respectivă;**
5. există necesitatea **modificării art.90 alin.5 CP prin care instanței de judecată să i se dea posibilitatea de a putea stabili și alte obligații reieșind din circumstanțele cauzei și personalitatea condamnatului, în scopul asigurării unei resocializări eficiente;**
6. se constată existența posibilității de a fi aplicată condamnarea cu suspendarea condiționată și în cazul copiilor **care în termenul de probă au comis alte infracțiuni minore sau în cazul recidivei,** astfel este necesară modificarea art.90 alin.(4) prin excluderea sintagmei „și în cazul recidivei”;
7. se constată necesitatea introducerii în art.510 alin.(1) din CPP a sintagmei „iar în cazul minorilor și pentru o infracțiune gravă”, iar în art.510 alin.(2) pct.1) — a sintagmei „cu excepția minorilor”;

8. este necesar ca în cazul învinuirii persoanei în săvârșirea unei infracțiuni ușoare ori mai puțin grave, iar în cazul minorilor – și a unei infracțiuni grave prevăzute de cap.II–VI din CP, precum și în cazurile prevăzute de art.276 alin.(1) din prezentul Cod, procurorul, până la pornirea urmăririi penale, adoptă o ordonanță prin care dispune efectuarea procedurii medierii ori împăcării părților;
9. ***procurorul, instrumentând un caz penal cu implicarea copilului, îndeosebi când se pune în discuție subiectul dejudiciarizării, trebuie să implice și alte resurse comunitare în această activitate.*** Accentul trebuie pus pe politicile de prevenire care facilitează socializarea și integrarea tuturor copiilor și tinerilor, mai ales prin intermediul familiei, comunității, grupurilor compatibile, școlii, pregătirii profesionale și angajării în câmpul muncii, precum și cu ajutorul organizațiilor de voluntari. ***Este necesară definirea clară a responsabilităților pentru agențiile, instituțiile și persoanele implicate în aceste eforturi;***
10. deși ***referatele prezentențiale de probațiune sunt considerate utile de către procurori, există opinii că acestea nu sunt întocmite la cel mai înalt nivel al calității.*** ***Oficiul Central de Probațiune urmează să asigure implicarea specialiștilor cu calificarea necesară (ex., psihologi), care ar întocmi referatele prezentențiale de probațiune conform unei metodologii complexe, așa încât acestea să reflecte cu adevărat particularitățile psihosociale ale copilului în conflict cu legea și nu doar circumstanțele materiale care puteau determina comiterea faptelor social periculoase;***
11. conform legislației, una dintre principalele direcții ale activității de probațiune este coordonarea programelor sociale și a celor terapeutice pentru minori. În cadrul probațiunii sentențiale, în comunitate se exercită controlul și asupra persoanelor eliberate de pedeapsă, cărora li se aplică măsuri de constrângere cu caracter educativ și li se pot aplica acțiunile din programele de resocializare, de reintegrare și de corecție a comportamentului social. În prezent, în vizorul Serviciului de probațiune nu intră minorii care, deși au comis infracțiuni, dosarul în privința lor a fost încetat prin împăcare. Totodată, ***consilierii de probațiune, cu toate că au beneficiat de anumite instruiți în realizarea programelor psihosociale pentru minori, nu le folosesc în practică deoarece aceste programe nu sunt acreditate sau aprobate oficial, iar specialiștii mai au nevoie de instruire.***

Organele de probațiune trebuie să monitorizeze situația pre- și postintegrare a minorului în familie și să contribuie la dezvoltarea capacității familiei și a comunității în asigurarea asistenței minorului și în prevenirea riscului intrării lui în dificultate.

Organele de probațiune, potrivit competenței lor, trebuie să colaboreze cu autoritățile publice și organizațiile neguvernamentale.

Oficiul Central de Probațiune urmează să aprobe programe psihosociale de suport al copiilor în conflict cu legea și să instruiască consilierii de probațiune pentru aplicarea regulată și individualizată a acestor programe;

12. în anul 2014 s-a observat o activizare a APL în ceea ce privește situația copiilor. Totuși, ***nu toți primarii și secretarii consiliilor locale se implică în activități de prevenire a delincvenței juvenile/de asistență post-dejudiciarizare***, unii dintre ei încercând să delege atribuțiile APL de nivelul II, poliției, școlii. În prezent, antrenarea primarilor în activități de prevenire depinde de gradul lor de conștientizare a acestei probleme. Implicarea primarilor în orice activități la nivel local, inclusiv în cele de prevenire a delincvenței juvenile/de asistență post-dejudiciarizare, este crucială, or aceasta repre-

zintă și semnale clare pentru comunitate referitor la obiectivele și parteneriatele prin care acestea trebuie atinse.

Cert este că **reprezentanții APL necesită în acest sens consolidarea tuturor capacităților existente, inclusiv prin acțiuni de sensibilizare privind protecția copilului și familiei, în special de prevenire a delincvenței juvenile/de asistență post-dejudiciarizare, prin acțiuni de mediatizare a rolului APL în domeniu.**

Pentru a facilita implicarea reprezentanților APL, luând în calcul arealul complex al prevenirii delincvenței juvenile, se impune necesitatea elaborării și distribuirii ghidurilor metodologice ce ar descrie etapele și procedura de implicare (în special, în parteneriat, cu descrierea rolurilor distincte ale primarului și specialiștilor din primărie), precum și a materialelor pentru beneficiari (specialiști, părinți, copii, membri ai comunității).

Adițional, reprezentanții APL urmează a fi instruiți în domeniul prevenirii delincvenței juvenile/asistenței post-dejudiciarizare, în baza unei curricule integrate referitor la protecția copilului și familiei;

13. luând act de faptul că asistenții sociali, conform fișei de post, au mai multe atribuții, fluctuația de cadre este mare, iar în multe localități rurale aceștia nu au nici studii de specialitate, ***problema majoră este neînțelegerea rolului pe care o are această categorie de angajați în varii activități de prevenire a delincvenței juvenile.*** Rolul acestora este unul mai redus în cadrul activităților de prevenție primară, sporind în procesul de identificare a copiilor și familiilor în situații de risc, fiind unul crucial pentru prevenția secundară și terțiară, adică și în asistența post-dejudiciarizare, prin răspunsul lor la nevoile sociale ale copiilor în situații de risc sau în conflict cu legea și familiile acestora, conform competențelor legale.

Corespunzător, MMPSF, în parteneriat cu alte instituții publice și private, urmează să clarifice care sunt atribuțiile organelor de asistență socială în activitățile de prevenție primară, secundară și terțiară a delincvenței juvenile/de asistență post-dejudiciarizare și în modalitatea de implicare în activități comune de prevenție, reflectându-le într-o instrucțiune/regulament intern adus la cunoștință celor vizați și oferind specialiștilor instruirea corespunzătoare;

14. ***instituțiile de învățământ secundar realizează mai multe activități în domeniul prevenirii delincvenței juvenile***, în mod special în prevenția primară, atât la orele de diriginție, cât și în cadrul activităților extracurriculare, fie separat, fie în parteneriat cu alte instituții din comunitate.

În prezent ***nu există cerințe și instrumente clare referitor la activitățile de prevenție a delincvenței juvenile în instituțiile de învățământ secundar.*** Toate acțiunile se realizează în acest sens în funcție de atitudinea personală a cadrului didactic și de cerințele din partea echipei manageriale.

De multe ori, persoanele responsabile de această activitate, de regulă diriginții, nu au pregătirea necesară (52% din profesorii participanți la studiu au menționat că în ultimii 3 ani au beneficiat parțial de instruire privind metodele și tehnicile de prevenire a delincvenței juvenile; 39% au indicat că nu dispun de materiale informative suficiente; 39% susțin că se confruntă uneori cu dificultăți de comunicare, interacțiune cu copiii ce au un comportament antisocial sau delinvent).

Corespunzător, ME urmează să elaboreze o politică clară a implicării instituțiilor de învățământ gimnazial și liceal în activități de prevenție primară, secundară și

terțiară a delincvenței juvenile/de asistență post-dejudiciarizare.

Profesorii, în special diriginții, urmează a fi instruiți în domeniul formării pentru prevenirea delincvenței juvenile și dotați cu echipamentul și materialele necesare desfășurării activităților informativ-formative în domeniul prevenirii delincvenței juvenile (inclusiv materiale didactice de suport și de distribuire pentru audienți).

Adițional, este necesară elaborarea unui set de instrumente și metode care ar clarifica modalitatea de prevenire a delincvenței juvenile și comportamentul antisocial în instituțiile de învățământ secundar, luând în calcul atribuțiile psihologului școlar;

15. **ONG-urile/asociațiile obștești desfășoară diverse activități în comunitate**, elaborează și distribuie materiale informative și prestează servicii specializate (ex. de asistență psihologică). **ONG-urile/asociațiile obștești sunt active în orașe, iar în zona rurală acestea sunt practic inexistente.** ONG-urile nu au programe direct orientate spre prevenire, dar tangențial activitatea lor se referă și la această componentă.

Planificarea activităților de prevenire a delincvenței juvenile și de asistență post-dejudiciarizare trebuie să fie precedată de întocmirea listei cu eventualii parteneri din localitate, așa încât potențialul ONG-urilor/asociațiilor obștești ce oferă oportunități ocupaționale și educaționale pentru copii să fie la maxim valorificat;

16. **1/3 dintre polițiștii chestionați sunt de părerea că programele de prevenție terțiară sunt inaplicabile, menționând că ar putea apărea impedimente în comunicarea lor cu copiii.**

Corespunzător, MAI și IGP urmează a lua toate măsurile instituționale și administrative, inclusiv prin instruire, așa încât polițiștii să participe activ la implementarea programelor de prevenție terțiară a delincvenței juvenile, contribuind la elaborarea acestor programe și a materialelor informative pentru distribuire beneficiarilor;

17. un număr nesemnificativ de specialiști consideră cooperarea la nivel local pentru prevenirea delincvenței juvenile (inclusiv terțiară) ca fiind una bună, cu implicarea activă a tuturor partenerilor. Majoritatea susțin că, **cooperarea la nivel local este una formală și doar unele instituții se implică.**

Este necesar suportul tuturor instituțiilor din comunitate pentru valorificarea efectivă a parteneriatelor stabilite între instituțiile publice și private prin determinarea rolului fiecăreia dintre ele, asumarea și realizarea de angajamente și atingerea obiectivelor de prevenire a delincvenței juvenile în comun;

18. **nu există peste tot și nu se respectă specializarea procurorilor pe dosarele cu minorii**, ceea ce de asemenea creează anumite dificultăți de cooperare. Astfel, **Procuratura Generală urmează a asigura respectarea specializării procurorilor în cauzele cu implicarea copiilor în conflict cu legea și propunerea adoptării cadrului legal ce ar permite referirea copiilor către serviciile specializate;**

19. printre cele mai mari constrângeri în prevenirea delincvenței juvenile la nivel de comunitate au fost menționate: legislația neclară la componenta prevenire a delincvenței juvenile (concept, scop, obiective, instituții și responsabilități, proceduri, asigurare cu resurse etc.); indiferența părinților față de soarta copiilor străini, dar și a proprii-

lor copii; suprasolicitarea la locul de muncă a polițiștilor, asistenților sociali, cadrelor didactice etc.; fluctuația de cadre în instituțiile publice ce au atribuții în prevenirea delincvenței juvenile; dotarea insuficientă; reticența APL cu referire la problemele copiilor; nepromovarea practicilor pozitive/modelelor pro-sociale de către mass-media.

Complexitatea acestor aspecte demonstrează repetat necesitatea unor măsuri în domenii conexe, dar și a unor măsuri legislative și administrative orientate specific la prevenirea delincvenței juvenile/asistenței post-dejudiciarizare;

20. o problemă mare este lipsa serviciilor psihologice pentru copii. **La nivel local**, în general, **disponibilitatea resurselor este limitată**, dar nici potențialul acelor existente (după caz, instituții de cultură, biblioteci, agenți economici, instituții de cult, părinți, rude și alte persoane private) nu este valorificat pe deplin.

Instituțiile publice responsabile de prevenirea delincvenței juvenile urmează să sensibilizeze comunitatea ca membrii comunității să devină un suport în prevenirea delincvenței juvenile prin referirea copiilor în situații de risc de a comite infracțiuni către instituțiile publice, implicarea acestor instituții în sprijinirea și protecția acestor copii, dar și prin valorificarea autorității morale care poate influența comportamentul copiilor și tinerilor;

21. este necesar a perfecționa **un mecanism de referire uniformizat**. În depășirea problemelor menționate, **pot exista mai multe modele de cooperare la nivel local**. Luând în calcul competențele legale, dar și capacitatea efectivă de implementare, **specialiștii din mun. Bălți și din r-nul Ungheni au formulat mecanismul local de referire a copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale**.

Aceste bune practici pot fi preluate și dezvoltate și în alte raioane, or, unul dintre punctele forte al acestor proiecte, este anume adaptarea la nivel local.

II. INTRODUCERE

Este notoriu că valoarea supremă a unei societăți puternice și sănătoase sunt copiii, totodată ei reprezentând unul dintre cele mai vulnerabile grupuri sociale care au nevoie de grijă, atenție, mediu sigur și atitudine corespunzătoare din partea adulților. Comiterea de către un copil a unei fapte social periculoase sau antisociale trebuie să îngrijoreze întreaga societate. Aceasta presupune intervenții prompte de suport și protecție din partea familiei, instituțiilor publice și private din comunitate și, dacă este cazul – a sistemului de justiție.

În ultimii ani în Republica Moldova au fost lansate mai multe inițiative de reformă. O parte considerabilă dintre acestea au vizat sistemul tradițional de justiție. Astfel, au fost efectuate studii, modificate acte normative, elaborate programe de instruire¹ și pregătiți specialiștii care interacționează cu copiii în conflict cu legea, a fost promovată specializarea acestora², a fost lansat și continuă a fi promovat un program de dejudiciarizare³, în cadrul ședințelor de judecată copiii sunt tratați mai prietenos⁴, alternativele la detenție, precum munca în folosul comunității și probațiunea sunt parte a reacției la delincvența juvenilă⁵. Cu toate acestea, răspunsul la fenomenul delincvenței juvenile continuă să necesite o abordare mai amplă, în baza unei strategii integrate care ia în calcul prevenția, măsurile extrajudiciare și judiciare de reacționare și reabilitarea, integrarea și reinserția socială a copiilor în conflict cu legea.

Studiul „Fenomenul delincvenței juvenile în Republica Moldova”⁶, realizat de către Institutul de Reforme Penale în anul 2011 arată clar care sunt factorii determinanți ai delincvenței juvenile în Republica Moldova (în special: absența unuia sau ambilor părinți, starea materială precară a familiei, dezorganizarea familiei, carențele educative și afective din familie, influența mediului (prietenii), desfrâul social (consumul de alcool și droguri etc.), condițiile proaste de trai, abandonul școlar, lipsa protecției sociale adecvate din partea statului, influența negativă

¹ De exemplu: Curriculum de instruire continuă a consilierilor de probațiune specializați în cauzele cu implicarea copiilor în conflict cu legea. Igor Dolea, Victor Zaharia; Institutul de Reforme Penale, ed. Cartea Juridică, 2013; http://irp.md/uploads/files/2014-03/1394124099_curriculum-justitie-pentru-copii-probatiune.pdf; Curriculum de instruire continuă a avocaților care acordă asistență juridică garantată de stat copiilor implicați în sistemul de justiție penală. Igor Dolea, Victor Zaharia; Institutul de Reforme Penale, ed. Cartea Juridică, 2013; <http://irp.md/library/publications/435-curriculum-de-instruire-continuu-a-avocailor-care-acord-asisten-juridic-garantat-de-stat-copii-implicai-n-sistemul-de-justitie-penal.html>; Curriculum Justiția pentru copii. Curs de instruire inițială pentru ofiterii de urmărire penală; <http://irp.md/library/publications/470-curriculum-justitia-pentru-copii-curs-de-instruire-iniial-pentru-ofierii-de-urmrire-penal.html>

² Studiu de fezabilitate privind specializarea instanțelor de judecată în cauzele cu implicarea copiilor în Republica Moldova. Igor Dolea, Victor Zaharia; Institutul de Reforme Penale, ed. „Bons Offices” SRL, 2011.

³ Dejudiciarizarea cauzelor penale cu implicarea copiilor în conflict cu legea. Igor Dolea, Victor Zaharia; Institutul de Reforme Penale, ed. Cartea Juridică, 2012; <http://irp.md/library/publications/33-ghid-privind-dejudiciarizarea-cauzelor-penale-cu-implicarea-copii-n-conflict-cu-legea.html>

⁴ Raport de monitorizare a ședințelor de judecată cu implicarea copiilor (judecătorii Căușeni, Leova, Orhei, Ungheni și mun.Bălți). Igor Dolea, Victor Zaharia, Vasile Rotaru; Institutul de Reforme Penale, ed. Cartea Juridică, 2014; <http://irp.md/library/publications/559-raport-de-monitorizare-a-edinelor-de-judecat-cu-implicarea-copii-judefectoriile-cueni-leova-orhei-ung-heni-i-munbli.html>

⁵ Identificarea și protecția copiilor vulnerabili sub vârsta răspunderii penale sau a celor în conflict cu legea penală. Igor Dolea, Victor Zaharia, Arina Turcan; Institutul de Reforme Penale, ed. Cartea Juridică, 2013; <http://irp.md/library/publications/35-identificarea-i-protectia-copii-vulnerabili-n-conflict-cu-legea.html>

⁶ Fenomenul delincvenței juvenile în Republica Moldova. Igor Dolea, Victor Zaharia, Valentina Pritcan, Mariana Buciucianu; Institutul de Reforme Penale, ed. Cartea Juridică, 2011; <http://irp.md/library/publications/448-fenomenul-delincvenei-juvenile-in-republica-moldova.html>

a mass-media etc.) și ce modalități sociojuridice de control și de diminuare a acestora sunt utilizate.

Pentru a contribui la dezvoltarea unor practici noi de reacționare la delincvența juvenilă, în anul 2012 Institutul de Reforme Penale a inițiat **Proiectul „O mai bună protecție a copiilor în sistemul de justiție al Republicii Moldova. Dejudiciarizarea cauzelor penale”**, implementat în parteneriat cu Reprezentanța UNICEF-Moldova. În cadrul Proiectului au fost elaborate instrumentele de lucru și recomandările metodice pentru identificarea și protecția copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale, fiind reflectate în 7 publicații ale IRP; au fost instruiți 496 de specialiști care lucrează cu și pentru copiii în contact cu sistemul de justiție; a fost facilitată cooperarea dintre instituții la nivel local în mun. Bălți, r-nele Ungheni, Orhei, Căușeni și Leova prin crearea unor grupuri de lucru locale care au avut permanent în vizorul lor problema delincvenței juvenile și răspunsul instituțiilor publice la această problemă; au fost revizuite unele categorii de servicii de suport pentru copiii în conflict cu legea și cei sub vârsta răspunderii penale și au fost create servicii noi în 5 raioane; au fost monitorizate 705 ședințe de judecare a 240 de cauze penale ce implicau copii în conflict cu legea, copii victimă sau martori ai infracțiunii⁷; opinia publică generală și factorii de decizie au fost cu regularitate informați și sensibilizați prin materiale publicitare (pliante, broșuri, calendare, spoturi publicitare), dar și mese rotunde și conferințe.

Pe parcursul a 28 luni de implementare a Proiectului (septembrie 2012 – decembrie 2014) în mun. Bălți, r-nele Ungheni, Orhei, Căușeni și Leova au fost dezvoltate mai multe practici pozitive, fiind identificate și anumite constrângeri de activitate a sistemului de justiție și a instituțiilor de protecție a copilului atunci când se încerca a exclude cât de curând posibil copilul din sistemul traditional de justiție. Prezentul raport are misiunea de a prezenta și reflecta asupra practicilor pozitive înregistrate, dar și asupra limitărilor și barierelor în activitate, așa încât în perioada următoare să fie posibil de a întreprinde măsuri legislative, administrative și judiciare privind promovarea la nivel național a dejudiciarizării în cauzele penale cu implicarea copiilor în conflict cu legea.

Ne exprimăm convingerea că Studiul va fi minuțios examinat de factori de decizie și de specialiști pentru revizuirea modalității actuale de activitate, adoptarea unor noi abordări și măsuri pentru ca cooperarea îmbunătățită la nivel local să contribuie la crearea unui suport efectiv copiilor excluși din sistemul de justiție. De asemenea, rezultatele Studiului pot fi valorificate și de către organizațiile și instituțiile interesate în elaborarea unor programe specifice de lucru cu copiii excluși din sistemul de justiție.

IRP aduce sincere mulțumiri celor care s-au implicat activ în realizarea prezentului Studiu prin completarea minuțioasă a chestionarelor, participarea diligentă în cadrul focus grupurilor, expunerea echidistantă în cadrul interviurilor individuale, colectarea metodică a datelor statistice, celor care au examinat cu prudență rezultatele preliminare ale Studiului, formulând sugestii individual sau în cadrul evenimentelor publice. Aici este de menționat în mod special managementul superior al Inspectoratului General de Poliție, primarii și parajuriștii din localitățile rurale, consilierii de probațiune care au facilitat aplicarea metodologiei de colectare a datelor.

Victor ZAHARIA,

Director IRP

⁷ Prin Hotărârea nr.37/2 din 15 ianuarie 2013, Consiliul Superior al Magistraturii a autorizat desfășurarea procesului de monitorizare a proceselor judiciare cu implicarea copiilor în instanțele de judecată din raioanele Căușeni, Leova, Orhei, Ungheni și mun. Bălți.

III. METODOLOGIA STUDIULU

La realizarea prezentului Studiu au fost utilizate metode cantitative și calitative. Punctul de inițiere al Studiului îl constituie analiza cadrului regulatoriu internațional și european în domeniul drepturilor copilului și justiției pentru copii. Din cadrul regulatoriu internațional și european au fost deduse reglementările ce conturează exigențele privind dejudiciarizarea în cauzele cu implicarea copiilor. De asemenea, au fost analizate o varietate de practici în domeniu ale altor state.

În obiectul analizei de documente au fost incluse și actele normativ-juridice ale Republicii Moldova ce reglementează răspunsul sistemului de justiție la delincvența juvenilă, atât aspectele de drept material, cât și cele de procedură.

Datele statistice referitor la delincvența juvenilă și răspunsul sistemului de justiție la delincvența juvenilă au fost oferite de Inspectoratul General de Poliție și preluate din sursele oficiale disponibile (rapoartele publice ale Consiliului Superior al Magistraturii, Procuraturii Generale, Ministerului Afacerilor Interne, Oficiului Central de Probațiune, Departamentului Instituțiilor Penitenciare, Biroului Național de Statistică etc.).

Pentru colectarea datelor în teren⁸, în special pentru identificarea opiniei celor mai implicați actori comunitari în prevenirea delincvenței juvenile și oferirea serviciilor pentru copiii excluși din sistemul de justiție, au fost elaborate 6 seturi de chestionare (ancheta prin aplicarea chestionarului structurat). Chestionarele au fost testate, adaptate și aplicate ulterior conform metodologiei, fiind distribuite și colectate de către operatorii IRP în perioada septembrie – noiembrie 2014.

Pentru asigurarea reprezentativității, s-a ținut cont de următoarele caracteristici ale eșantionului: sexul, mediul de reședință, vârsta și profesia/funcția ocupată în instituțiile abilitate cu atribuții de protecție a copiilor. Chestionarele au fost completate de 709 persoane (polițiști de sector, reprezentanți ai APL, cadre didactice, asistenți sociali, părinți și membri ai comunității, copii; profilul respondenților este ilustrat în Anexa nr.1 la prezentul Studiu), după cum urmează:

- **305 polițiști de sector** care activează în municipiile Chișinău, Bălți și în raioanele Orhei, Ungheni, Căușeni și Leova;
- **59 de asistenți sociali și 42 de reprezentanți ai APL, 101 profesori, 101 părinți** din 29 de localități din raioanele: Florești, Drochia, Dondușeni, Ialoveni, Leova, Cantemir, Briceni, Soroca, Glodeni, Nisporeni, Ungheni, Hâncești, Comrat, Telenești, Cahul, Strășeni și din mun. Chișinău. Prin chestionare au fost solicitate respondenților aprecieri generale asupra nivelului de percepție a delincvenței juvenile și activității instituțiilor publice și private în domeniul prevenirii delincvenței juvenile sub aspectul oportuni-

⁸ Colectarea datelor prin aplicarea chestionarelor, realizarea focus grupurilor și interviurilor a fost efectuată în tandem cu colectarea datelor din teren în contextul realizării de către IRP a unui alt studiu la un subiect conex „Studiu de bază: situația actuală privind prevenirea delincvenței juvenile în Republica Moldova”.

tății, eficacității și eficienței;

- **101 copii** care au interacționat cu sistemul de justiție și copiii care nu au avut o asemenea experiență din 29 de localități din raioanele: Florești, Drochia, Dondușeni, Ialoveni, Leova, Cantemir, Briceni, Soroca, Glodeni, Nisporeni, Ungheni, Hâncești, Comrat, Telenești, Cahul, Strășeni și din mun. Chișinău. Datele în rândul copiilor au fost colectate prin utilizarea chestionarului cu următoarea structură: date generale – sex, vârstă, timpul liber al copiilor (subiect introductiv); factorii și circumstanțele ce contribuie cel mai mult la săvârșirea infracțiunilor de către copii – cunoștințe, percepții și atitudini; instituțiile persoanelor de suport pentru copiii aflați în conflict cu legea. La majoritatea întrebărilor, copiii urmau să aleagă mai multe variante de răspuns.

Pentru identificarea percepțiilor, opiniilor și reacțiilor participanților cu referire la domeniul prevenirea delincvenței juvenile – legislație, politici, practici, mecanisme de lucru, cooperarea intersectorială etc., au fost realizate **9 focus grupuri** în localitățile Chișinău, Bălți, Orhei, Ungheni, Căușeni și Leova, cu participarea a **78 de persoane**, după cum urmează:

- un focus grup cu participarea **angajaților organelor de probațiune** (7 persoane);
- un focus grup cu participarea **angajaților serviciului de asistență psihopedagogică** (5 persoane);
- 5 focus grupuri cu membrii grupurilor locale în domeniul dejudiciarizării din Bălți, Orhei, Ungheni, Căușeni și Leova, în total 47 de persoane. Aceste focus grupuri au avut o structură eterogenă din punct de vedere gender, vârstă, statut ocupațional (**specialiști în protecția copiilor, cadre didactice, procurori, medici, consilieri de probațiune, asistenți sociali, psihologi**);
- 2 focus grupuri cu participarea copiilor, la care au participat **8 copii cu vârstă cuprinsă între 12 și 14 ani** și **11 copii cu vârsta de 14-18 ani**. Conform tematicii și obiectivelor acestui Studiu, focus grupurile cu copii au avut o structură eterogenă din punct de vedere gender și vârstă.

Toate focus grupurile au fost moderate de către experți în domeniu.

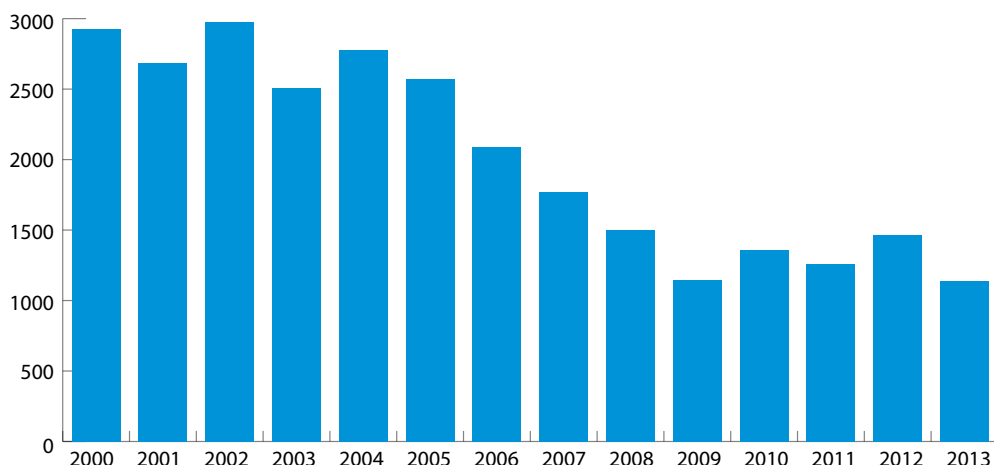
De asemenea, au fost realizate peste 40 de interviuri cu judecători, procurori, avocați, consilieri de probațiune, mediatori, psihologi, reprezentanți ai mediului academic, reprezentanți ai instituțiilor publice centrale de specialitate, reprezentanți ai instituțiilor publice la nivel local, ONG-uri active în domeniul protecției drepturilor copilului, precum și parteneri de dezvoltare.

IV. CADRUL CONCEPTUAL AL MECANISMULUI DE REFERIRE / DEJUDICIARIZARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

IV.1 DATE GENERALE PRIVIND DELINCVENȚA JUVENILĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

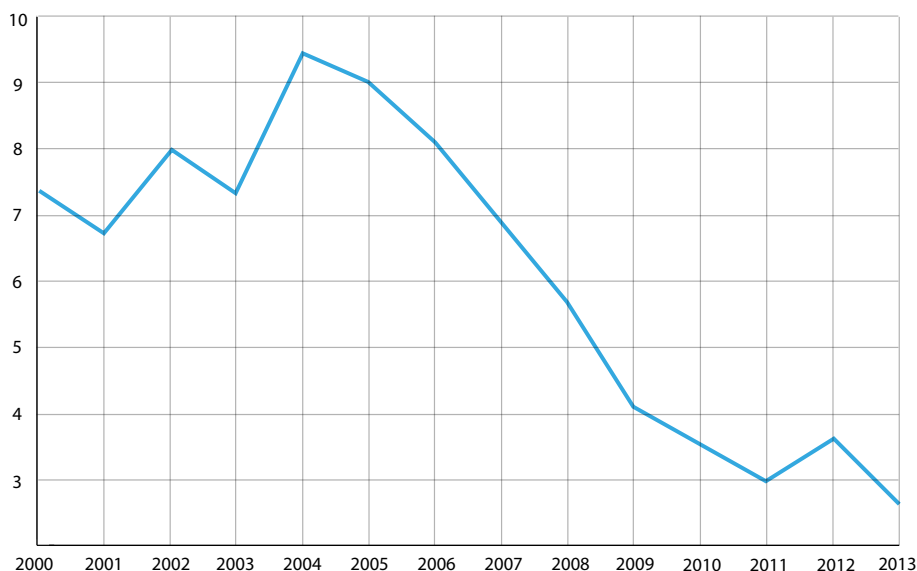
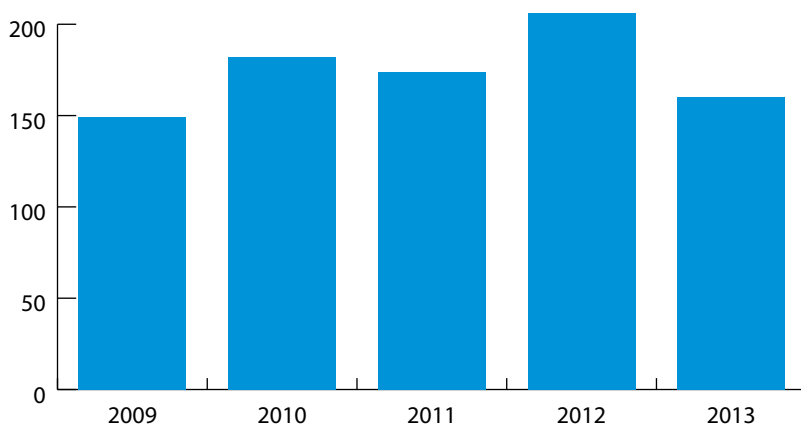
Conform datelor statistice oficiale ale IGP, pe parcursul a 6 luni ale anului 2014 de către minori și cu participarea acestora au fost săvârșite 545 de infracțiuni, ceea ce constituie o diminuare cu 1,09% (551 de cazuri pentru aceeași perioadă a anului 2013), constituind 2,7% din numărul total de infracțiuni înregistrate pe țară⁹. Conform datelor statistice ale Procuraturii Republicii Moldova¹⁰, pe parcursul ultimilor 5 ani, tendințele și structura delincvenței juvenile sunt relativ constante. O concluzie similară referitor la numărul de infracțiuni rezultă din statistica oferită de Biroul Național de Statistică.

Infracțiuni săvârșite de minori pe ani, total infracțiuni

⁹ <http://www.igp.gov.md/ro/rapoarte?start%5Bvalue%5D%5Byear%5D=2014&start%5Bvalue%5D%5Bmonth%5D=1&start%5Bvalue%5D%5Bday%5D=1&last%5Bvalue%5D%5Byear%5D=2014&last%5Bvalue%5D%5Bmonth%5D=12&last%5Bvalue%5D%5Bday%5D=1&div=30>

¹⁰ Raportul activității organelor Procuraturii pentru anul 2013, <http://www.procuratura.md/file/Raport%20PG%202013%20final.pdf>

Ponderea infracțiunilor săvârșite de minori pe ani, total infracțiuni***Rata infracționalității juvenile, cazuri la 100 mii populație în vârstă de 0-17 ani***

Atragem atenția în special la rata infracțiunilor săvârșite de către minori, la 100 mii populație în vârstă de 0 -17 ani.

În anul 2013, în privința minorilor au fost pornite 2143 de urmăriri penale, în instanța de judecată cu rechizitoriu fiind transmise 790 dosare în privința a 1015 infracțiuni, iar 984 cauze în privința a 1020 infracțiuni au fost încetate, majoritatea în baza art.109 CP, ca urmare a împăcării părților, și în baza art.104 CP cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ. Majoritatea infracțiunilor comise de minori (80-85%) sunt cele patrimoniale¹¹.

În anul 2013, instanțele de fond au examinat 311 cauze penale în privința minorilor, fiind

¹¹ Raportul activității organelor Procuraturii pentru anul 2013, <http://www.procuratura.md/file/Raport%20PG%202013%20final.pdf>

condamnate 233 de persoane, aplicate măsuri de constrângere cu caracter medical față de 216 persoane¹². În anul de referință s-a micșorat numărul de cauze penale examinate în privința minorilor – de la 572 la 311, adică cu 261 de cauze; totodată a crescut numărul neesențial de condamnați minori – de la 216 la 233 de persoane, adică cu 17 persoane¹³. Aplicarea pedepselor penale în privința minorilor în anul 2013, comparativ cu 2012, la fel a suferit unele modificări: s-a micșorat ponderea cazurilor de condamnare condiționată – de la 54,7% la 41,1%, s-a micșorat ponderea cazurilor de aplicare a privațiunii de libertate – de la 16,4% la 15,1%, a crescut ponderea pedepselor amenzii de la 7% la 9,6%¹⁴.

Este de menționat că, deși anumite date statistice referitor la delincvența juvenilă sunt colectate, iar unele sunt făcute și publice, totuși în Republica Moldova nu se ține o evidență statistică în baza listei de indicatori internaționali recunoscuți¹⁵, care ar permite o comparație obiectivă cu situația din alte state.

IV.2 PREVEDERI NORMATIVE INTERNAȚIONALE ȘI EUROPENE DE PREVENIRE ȘI REACȚIONARE LA DELINCVENȚA JUVENILĂ

Dejudiciarizarea în faza prezentențială (excluderea cât de curând posibil a copiilor din sistemul formal de justiție) reprezintă unul dintre indicatorii de bază de evaluare a sistemului de justiție pentru copii¹⁶.

Comitetul ONU privind drepturile copilului recomandă Republicii Moldova, *inter alia*, să îmbunătățească eforturile de coordonare a activităților între diferite agenții responsabile de protecția drepturilor copilului¹⁷, dar și să considere posibilitatea de a stabili în toate regiunile țării instanțe specializate și să numească judecători specializați instruiți¹⁸; să asigure ca toți profesioniștii din domeniul justiției juvenile sunt instruiți în lumina standardelor internaționale relevante; ***să examineze posibilitatea introducerii alternativelor la detenție, precum dejudiciarizarea (diversion), reconcilierea și medierea***¹⁹.

¹² <http://www.csm.md/files/Statistica/2013/12%20luni/Generalizare.pdf>

¹³ <http://www.csm.md/files/Statistica/2013/12%20luni/Generalizare.pdf>

¹⁴ <http://www.csm.md/files/Statistica/2013/12%20luni/Generalizare.pdf>

¹⁵ Tabel metodologic de colectare a datelor cu privire la justiția pentru copii. http://irp.md/uploads/files/2014-10/1412580122_metodologia-statistica.pdf

¹⁶ Руководство по оценке показателей в области правосудия в отношении несовершеннолетних, Организация Объединенных Наций, Нью-Йорк, 2010 год, р. 6-7.

¹⁷ Par.11, Concluding observations: Republic of Moldova, Consideration of reports submitted by states parties under article 44 of the Convention, CRC/C/MDA/CO/3, 20 February 2009.

¹⁸ Recomandare reiterată, formulată inițial în anul 2002, vezi par.52 lit.a), Observații finale ale Comitetului privind drepturile copilului: Republica Moldova, analiza rapoartelor înaintate de statele părți în temeiul articolului 44 al Convenției, CRC/C/15/Add.192, 4 octombrie 2002.

¹⁹ Comitetul pentru Drepturile Copilului, Examinarea rapoartelor prezentate de Statele Părți în conformitate cu Articolul 44 al Convenției, Constatări finale, al doilea și al treilea raport periodic al Republicii Moldova, CRC/C/MDA/CO/3, 2009 (Concluding observations: Republic of Moldova, Consideration of reports submitted by states parties under article 44 of the Convention, CRC/C/MDA/CO/3, 20 February 2009), par. 73.

IV.2.1. Obiectivele sistemului de justiție în domeniul protecției copiilor sub vârsta răspunderii penale și a celor în conflict cu legea

Noțiunea de justiție pentru copii ar semnifica: principiile, cadrul normativ-juridic, procedurile, instituțiile, specialiștii, metodele și tehnicile utilizate de către aceștia destinate specific copiilor implicați în sistemul de justiție. Toate acestea trebuie să fie prietenoase copilului. Adicional protecției, justiția pentru copii semnifică și prevenția, inclusiv înlăturarea cauzelor care conduc la delikte.

Conform Ghidului Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru Justiție Prietenoasă Copiilor²⁰, „Justiția prietenoasă copilului” se referă la sistemele de justiție care garantează respectarea și implementarea eficientă a tuturor drepturilor copiilor la cel mai înalt nivel posibil, ținând cont de principiile enumerate mai jos²¹ și acordând considerațiune corespunzătoare nivelului de maturitate al copilului și înțelegerii circumstanțelor cazului. Aceasta este, în particular, o justiție accesibilă, corespunzătoare vârstei, rapidă, adaptată la și concentrată pe necesitățile și drepturile copilului, inclusiv drepturile la un proces echitabil, de a participa la și de a înțelege procedurile, la viață privată și de familie și la integritate și demnitate²².

„Sistemul de justiție pentru copii”, suplimentar instanțelor de judecată care examinează cauzele cu implicarea copiilor, mai cuprinde structurile oficiale, așa ca poliția, procuratura, avocatura, serviciul de probațiune și instituțiile penale. Sistemul activează în cooperare cu autoritățile relevante domeniului sănătății, învățământului, de asistență socială și organele nonguvernamentale din sfera protecției victimelor și martorilor. Sistemul de justiție juvenilă trebuie privit ca o componentă a unei strategii mai largi de prevenire a delincvenței juvenile care ține cont de contextul larg al familiei, școlii, vecinătății și grupului de cunoștințe în interiorul căruia are loc comiterea faptei²³. Astfel, trebuie asigurate standarde adecvate de trai, sănătate, acces la serviciile de sănătate, educație și asigurată protecția față de violență, abuz și exploatare și oferite alte servicii sociale pentru dezvoltarea armonioasă a copilului²⁴.

Sistemul tradițional de justiție penală nu este capabil să ofere izolat soluții adecvate privind tratamentul delincvenților juvenili, în virtutea faptului că nevoile sociale și educaționale ale acestora diferă de cele ale adulților²⁵. Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing) prevăd că „Se vor face eforturi pentru a stabili, în fiecare țară, o serie de legi, reguli și dispoziții aplicabile în mod expres la delincvenții juvenili și pentru a stabili instituții și organisme însărcinate cu aplicarea justiției la minori, fiind destinate:

- a) să răspundă la nevoile proprii ale delincvenților juvenili, protejându-le, în același timp, drepturile lor fundamentale;
- b) să răspundă la nevoile societății (inclusiv ale victimelor²⁶);

²⁰ Ghidul Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru Justiție Prietenoasă Copiilor, adoptat de Comitetul de Miniștri la 17 noiembrie 2010 la Reuniunea 1098 a Delegaților Miniștrilor.

²¹ Tot acolo, cap.III și cap.IV.

²² Tot acolo, cap.II, lit.c).

²³ Par.2, Recomandarea Rec (2003)20 a Comitetului de Miniștri ai Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile, adoptată de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003.

²⁴ Par.16, Comentariul General nr.10 (Drepturile Copilului în sistemul de Justiție Juvenilă), Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, vezi: Committee on the rights of the child, Geneva, 15 January - 2 February 2007, General Comment No. 10 (2007), Children's rights in juvenile justice, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/comments.htm>

²⁵ Preambul, Recomandarea Rec (2003)20 a Comitetului de Miniștri ai Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile, adoptată de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003.

²⁶ Vezi par.3, Recomandarea Nr.R(87)20 a Comitetului de Miniștri către Statele Membre privind reacțiile sociale la delincvența juvenilă, adoptată de Consiliul de Miniștri la 17 septembrie 1987.

c) să aplice efectiv și echitabil Ansamblul de reguli²⁷.

Sistemul de justiție pentru copii caută să asigure bunăstarea minorilor și face în așa fel încât reacția față de delincvenții juvenili să fie întotdeauna corespunzătoare circumstanțelor delincvențelor și delictelor²⁸. Astfel, un principiu fundamental este „principiul de proporționalitate”. Acest principiu binecunoscut folosește la moderarea sancțiunilor punitive. Pentru delincvenții juvenili se va ține cont nu numai de gravitatea delictului, ci și de circumstanțele personale. Acestea din urmă (poziție socială, situație familială, daune cauzate de delict sau de alți factori cu influență asupra circumstanțelor personale) trebuie să fie luate în considerare la proporționarea deciziei (de ex., ținând cont de efortul delincventului pentru despăgubirea victimei sau de dorința sa de a reveni la o viață sănătoasă și utilă).

Reacțiile la delincvența juvenilă trebuie să poarte un caracter multidisciplinar și multi-structural și să vizeze varietatea de factori care joacă un anumit rol la diferite niveluri ale societății: individual, cel al familiei, al societății și al comunității²⁹. Unele categorii de infractori minori, așa ca membrii minorităților etnice³⁰, femeile tinere și cei care comit infracțiuni în grup, pot avea nevoie de programe speciale de intervenție³¹. Este important ca în dezvoltarea acestor programe să fie incluși și reprezentanți din grupul de beneficiari³².

Convenția cu privire la drepturile copilului³³, în art.3, prevede: „În toate deciziile care îi privesc pe copii, fie că sunt luate de instituții publice sau private de ocrotire socială, de către **tribunale, autoritățile administrative sau de organe legislative, interesele copilului trebuie să fie luate în considerare cu prioritate...**”.

Conform Ghidului Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru Justiție Prietenoasă Copiilor, la evaluarea interesului superior al copiilor implicați sau afectați, menționează: părerilor și opiniilor lor li se va acorda ponderea corespunzătoare; toate celelalte drepturi ale copilului, precum dreptul la demnitate, libertate și tratament egal trebuie să fie respectate întotdeauna; trebuie să fie adoptată o abordare cuprinzătoare de către toate autoritățile relevante pentru a ține cont de toate interesele implicate, inclusiv bunăstarea fizică și psihică și interesele legale, sociale și economice ale copilului³⁴. Este în sarcina judecătorului să se asigure că dispune de toată informația pentru a decide respectând în totalitate interesul superior al copilului³⁵. Art.37 al Convenției prevede: „... nici un copil nu va fi privat de libertate în mod ilegal sau arbitrar. **Arestarea, deținerea sau întemnițarea unui copil** trebuie să fie conformă cu legea și se va

²⁷ Regula 2.3, Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing), recomandat în vederea adoptării de către cel de-al VII-lea Congres al Națiunilor Unite pentru prevenirea crimei și tratamentul delincvenților, care a avut loc la Milano în perioada 26 august – 06 septembrie 1985 și adoptat de Adunarea generală prin Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985.

²⁸ Tot acolo.

²⁹ Preambul, Recomandarea Rec(2003)20 a Comitetului de Miniștri către Statele Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile, adoptată de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003.

³⁰ Vezi Recomandarea Nr.R(88)6 20 a Comitetului de Miniștri către Statele Membre privind reacțiile sociale la delincvența juvenilă a minorilor care provin din familii de migranți, adoptată de Consiliul de Miniștri la 18 aprilie 1988 la Ședința a 416-a a miniștrilor adjuncți.

³¹ Recomandarea Nr.R(2000)20 a Comitetului de Miniștri către Statele Membre privind rolul intervenției psihologice la etapa inițială în scopul prevenirii criminalității, adoptată de Consiliul de Miniștri la 06 octombrie 2000 la Ședința a 724-a a miniștrilor adjuncți.

³² Par.20, Comentariul General nr.10 (Drepturile Copilului în sistemul de Justiție Juvenilă), Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, vezi: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/comments.htm>

³³ Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989 la New York. În vigoare din 20 septembrie 1990. Republica Moldova a aderat la Convenție prin Hotărârea Parlamentului nr.408-XII din 12.12.1990. În vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993. Publicată în Ediția oficială „Tratate internaționale”, 1998, volumul I, pag.51.

³⁴ Ghidul Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru Justiție Prietenoasă Copiilor, cap.III, Principii fundamentale, B. Interesul superior al copilului.

³⁵ Art.5 din Convenția Europeană pentru Exercițarea Drepturilor Copiilor, Strasbourg, 25 ianuarie 1996.

folosi numai ca măsură extremă și pentru cea mai scurtă posibil perioadă de timp...”

Prevederi referitor la abordarea cauzelor cu implicarea copiilor în conflict cu legea se conțin și în art.40 al Convenției cu privire la drepturile copilului: *„Statele părți recunosc oricărui copil suspectat, acuzat sau cu privire la care sa dovedit că a comis o încălcare a legii penale dreptul la un tratament conform cu simțul demnității și al valorii personale, care să întărească respectul sau pentru drepturile omului și libertățile fundamentale ale altora și care să țină seama de vârsta sa, precum și de necesitatea de a promova reintegrarea copilului în societate și asumarea de către acesta a unui rol constructiv în societate”*. Orice copil suspectat sau acuzat de o încălcare a legii penale are cel puțin dreptul la garanțiile următoare: să fie presupus nevinovat până când vinovăția sa va fi stabilită legal; să fie informat prompt și direct de acuzațiile care i se aduc sau, dacă este cazul, prin intermediul părinților săi sau al reprezentanților legali și să beneficieze de asistență juridică sau de orice altă asistență corespunzătoare pentru pregătirea și prezentarea apărării sale; cauza sa să fie examinată fără întârziere de către o autoritate sau o instanță judiciară competentă, independentă și imparțială, după o procedură echitabilă conform prevederilor legii, în prezența asistenței legale sau a oricărei alte asistențe corespunzătoare și, dacă acest lucru nu este considerat contrar interesului superior al copilului, datorită în special vârstei și situației sale – în prezența părinților săi sau a reprezentanților legali; să nu fie constrâns să depună mărturie sau să mărturisească că este vinovat; să interogheze sau să facă să fie interogați martori ai acuzației și să obțină aducerea și interogarea de martori ai apărării, în condiții de egalitate; dacă se dovedește că a încălcat legea penală, să poată face apel cu privire la decizie și la orice măsură luată în consecință, în fața unei autorități sau instanțe judecătorești superioare competente, independente și imparțiale, conform legii; să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba utilizată; viața sa personală să fie în mod deplin respectată în toate fazele procedurii.

Statele părți se vor strădui să promoveze adoptarea de legi, proceduri, crearea de autorități și instituții, special concepute pentru copiii suspectați, acuzați sau declarați că ar fi comis încălcări ale legii penale și, în special ... vor lua măsuri, de fiecare dată când este posibil și de dorit, pentru a trata acești copii fără a se recurge la procedura judiciară, cu condiția ca drepturile omului și garanțiile legale să fie deplin respectate. Va fi prevăzută o întreagă gamă de dispoziții, cum sunt cele referitoare la îngrijire, orientare și supraveghere, îndrumare, verificare, plasament familial, programe de educație generală și profesională și alternative la îngrijirea instituțională, pentru a asigura copiilor un tratament corespunzător bunăstării lor și proporțional cu situația lor și cu infracțiunea comisă.

IV.2.2 Drepturile și necesitățile copilului în cadrul proceselor judiciare

În general, ***se va încerca, pe cât posibil, să fie tratate cazurile delincvențelor juvenili evitându-se recursul la o procedură judiciară***³⁶. În situația în care, cazul unui tânăr delinvent nu a făcut obiectul unei proceduri extra-judiciare, el este examinat de autoritatea competentă (curte, tribunal, comisie, consiliu etc.) conform principiilor unui proces just și echitabil.

Fiecare etapă procesual penală trebuie să se încadreze în limite stricte, pentru a evita tergiversarea și pentru a asigura o reacție cât mai rapid posibilă față de infracțiunile comise de minori. În tot cazul, măsurile menite să grăbească înfăptuirea justiției și să mărească eficiența acesteia trebuie să fie echilibrate cu noțiunea de termen rezonabil al procesului³⁷.

³⁶ Regula 11, Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing).

³⁷ Par.14, Recomandarea Rec(2003)20 a Comitetului de Miniștri ai Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile, adoptată de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003.

Garanțiile fundamentale ale procedurii, așa cum ar fi prezumția de nevinovăție, dreptul de a fi informat asupra învinuirii, dreptul de a tăcea, dreptul de a fi asistat, dreptul la prezența unui părinte sau tutore, dreptul de a interoga și de a confrunta martorii și dreptul la un grad dublu de jurisdicție, sunt asigurate în toate stadiile procedurii³⁸. Procedura urmată trebuie să protejeze cât mai bine interesele tânărului delincvent³⁹ și se va desfășura într-un climat de înțelegere, permițând delincventului să participe la procedură și să se exprime liber⁴⁰. Participarea, ce se referă și la copiii victime sau martori⁴¹, semnifică dreptul tuturor copiilor de a fi informați despre drepturile lor⁴², de a li se oferi modurile corespunzătoare de acces la justiție și de a fi consultați și auziți în cadrul proceselor cu participarea lor sau care îi afectează. Aceasta include acordarea ponderii corespunzătoare opiniilor copiilor ținând cont de maturitatea lor și dificultățile de comunicare pe care ei le pot avea pentru a face această participare semnificativă⁴³.

Indiferent de faptul dacă copilul implicat în sistemul de justiție este în conflict cu legea, martor sau victimă a infracțiunii, el **trebuie tratat cu demnitate, grijă, sensibilitate, echitate și respect în cadrul oricărei proceduri sau caz, cu o atenție deosebită pentru situația lui personală, bunăstarea și necesitățile specifice, și cu un respect deplin pentru integritatea sa fizică și psihologică**. Acest tratament trebuie să îi fie oferit indiferent de modul în care a intrat în contact cu **procesele judiciare sau non-judiciare ori alte intervenții și indiferent de statutul său legal și capacitatea în orice procedură sau caz**⁴⁴. Cazurile cu participarea copiilor trebuie să fie gestionate în medii non-intimidante și sensibile pentru copii⁴⁵. Pe măsură ce este oportun și posibil, camerele pentru interviuri și așteptare trebuie să fie amenajate într-un mediu prietenos copilului.

Sesiunile judiciare cu participarea copiilor trebuie să fie adaptate la ritmul și atenția copilului: trebuie să fie prevăzute pauze periodice, iar audierile nu trebuie să dureze prea mult. Pentru a facilita participarea copiilor în deplina lor capacitate cognitivă și pentru a susține stabilitatea lor emoțională, întreruperea și distragerea în timpul sesiunilor judiciare trebuie să fie reduse la minim. Astfel, se va folosi un limbaj corespunzător vârstei și nivelului de înțelegere al copilului. **Atunci când copiii sunt audiați sau depun mărturii în procese judiciare sau non-judiciare ori în timpul altor intervenții, acestea trebuie să aibă loc, dacă este oportun, cu ușile închise**. Ca regulă, numai cei implicați direct trebuie să fie prezenți, cu condiția că nu obstrucționează mărturiile copilului⁴⁶. În principiu, nu trebuie publicată nicio informație care să poată duce la identificarea copilului în conflict cu legea⁴⁷ sau a copilului martor ori victimă a infracțiunii⁴⁸.

³⁸ Regula 7, Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing).

³⁹ Par.14, Guidelines for Action on Children in the Criminal Justice System, Recommended by Economic and Social Council resolution 1997/30 of 21 July 1997.

⁴⁰ Regula 14, Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing).

⁴¹ Rezoluția Consiliului Economic și Social al ONU privind Justiția în problemele care implică copii victime și martori ai crimelor, adoptată la 22 iulie 2005 la a 36-a ședință plenară indică drept principii fundamentale: respectarea demnității, nediscriminarea, respectarea interesului superior al copilului și dreptul la participare.

⁴² Vezi Ghidul Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru Justiție Prietenoasă Copiilor, cap. IV, Justiția prietenoasă copiilor înainte de, în timpul și după procesele judiciare: A. Elemente generale ale justiției prietenoase copiilor: 1. Informare și consiliere.

⁴³ Tot acolo, cap. III, Principii fundamentale, A. Participare.

⁴⁴ Tot acolo, cap. III, Principii fundamentale, C. Demnitate.

⁴⁵ Tot acolo, cap. IV, Justiția prietenoasă copiilor înainte de, în timpul și după procesele judiciare, D. Justiție prietenoasă copiilor în timpul proceselor judiciare, 5. Organizarea proceselor, mediu și limbaj prietenos copilului.

⁴⁶ Vezi Ghidul Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru Justiție Prietenoasă Copiilor, cap. IV, Justiția prietenoasă copiilor înainte de, în timpul și după procesele judiciare, A. Elemente generale ale justiției prietenoase copiilor, 2. Protecția vieții private.

⁴⁷ Regula 8, Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing).

⁴⁸ Rezoluția Consiliului Economic și Social al ONU privind Justiția în problemele care implică copii victime și martori ai crimelor, adoptată la 22 iulie 2005, cap.X Respectarea vieții private.

În cadrul tuturor proceselor judiciare și non-judiciare, precum și în cadrul altor intervenții, copiii au dreptul de a fi protejați de prejudicii, inclusiv de intimidare, represalii și victimizare secundară. Măsuri de precauție speciale trebuie să fie aplicate copiilor atunci când pretinsul făptaș este părinte, un membru al familiei sau îngrijitor primar⁴⁹. Contactul direct, confruntarea sau interacțiunea dintre copilul victimă sau martor cu presupușii făptași trebuie, pe cât de mult posibil, să fie evitate⁵⁰, cu excepția când aceasta este solicitată de copilul victimă⁵¹.

Drepturile copiilor trebuie să fie asigurate fără discriminare în orice bază, cum ar fi: sexul, rasa, culoarea sau originea etnică, vârsta, limba, religia, opiniile politice sau de alt gen, originea națională sau socială, starea socioeconomică, statutul părinților lor, asocierea cu o minoritate națională, bunurile, nașterea, orientarea sexuală, identitatea gender sau alt statut, iar celor mai vulnerabili copii, cum ar fi: copiii migranți, copiii refugiați și solicitanți de azil, copiii neînsoțiți, copiii cu dizabilități, copiii fără adăpost și copiii străzii, copii Roma, copiii din instituții rezidențiale, trebuie să le fie acordată o protecție și asistență specifică⁵².

În toate cazurile, cu excepția micilor infracțiuni, înainte ca autoritatea competentă să ia o decizie definitivă prealabilă condamnării, antecedentele minorului, condițiile în care el trăiește și circumstanțele trebuie să fie cunoscute, astfel încât să fie ușurată sarcina autorității competente de a judeca chestiunea în cauză⁵³. Rapoartele de anchetă socială (rapoarte sociale sau rapoarte prealabile sentinței) constituie un ajutor indispensabil în cea mai mare parte din cazurile de urmărire judiciară a tinerilor delincvenți. Autoritatea competentă trebuie să fie informată asupra elementelor importante ce-l privesc pe minor, așa cum ar fi antecedentele sale sociale și familiale, situația școlară, experiențele sale în materie de educație etc.

Decizia autorității competente trebuie să se inspire din următoarele principii: decizia trebuie să fie întotdeauna direct proporțională nu numai cu circumstanțele și gravitatea delictului, dar și cu circumstanțele și nevoile delincventului, precum și cu nevoile societății; nu se vor aduce restricții libertății personale a minorului, iar limitarea lor la minimum se va face după un examen minuțios; privarea de libertate individuală nu se va aplica decât dacă minorul este considerat vinovat de săvârșirea unui delict împotriva unei alte persoane sau în recidivă, sau dacă nu există altă soluție convenabilă; bunăstarea minorului trebuie să fie criteriul determinant în examinarea cazului său. Autoritatea competentă are puterea de a întrerupe procedura în orice moment⁵⁴.

Ținând cont de nevoile deosebite și variate ale minorilor și de diversitatea măsurilor posibile, trebuie prevăzută o putere direcționară suficientă în toate stadiile de procedură și la diferitele niveluri ale administrării justiției la minori, în special în stadiile de instruire, de urmărire, de judecată și de aplicare a măsurilor luate⁵⁵. Se vor face totodată **eforturi în vederea asigurării, în toate etapele și la toate nivelurile, a exercitării responsabile a acestei puteri discreționare**. Persoanele care o exercită vor trebui să fie special pregătite și formate pentru a se folosi de

⁴⁹ Vezi Ghidul Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru Justiție Prietenoasă Copiilor, cap. IV. Justiția prietenoasă copiilor înainte de, în timpul și după procesele judiciare, A. Elemente generale ale justiției prietenoase copiilor, 3. Siguranță (Măsuri preventive speciale).

⁵⁰ Rezoluția Consiliului Economic și Social al ONU privind Justiția în problemele care implică copii victime și martori ai crimelor, adoptată la 22 iulie 2005, cap.XII. Dreptul la siguranță, cap. XIV. Dreptul la măsuri preventive speciale.

⁵¹ Vezi Ghidul Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru Justiție Prietenoasă Copiilor, cap.IV., Justiția prietenoasă copiilor înainte de, în timpul și după procesele judiciare, D. Justiție prietenoasă copiilor în timpul proceselor judiciare, 6. Mărturii/declarații ale copiilor.

⁵² Ghidul Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru Justiție Prietenoasă Copiilor, cap.III. Principii fundamentale, D. Protecția de la discriminare.

⁵³ Regula 16, Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing).

⁵⁴ Regula 17, tot acolo.

⁵⁵ Regula 6, tot acolo.

această pregătire în mod judicios și conform funcțiilor și mandatelor respective⁵⁶.

IV.2.3 Reacția la delincvența copiilor

În general, cea mai bună și eficientă abordare este considerată prevenirea comiterii faptelor antisociale și a celor social-periculoase de către copii. Această prevenire se poate realiza prin o diversitate de metode, așa cum recomandă și Principiile Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh), inclusiv: susținerea familiilor vulnerabile, implicarea școlii în educarea valorilor de bază (nu doar a celor instructive), atenție sporită pentru cei din categoria de risc (de ex., copiii care abandonează școala sau nu au finalizat ciclul de instruire), susținerea din partea grupurilor de semeni etc⁵⁷.

Părinții (sau tutorii și curatorii) trebuie încurajați să fie conștienți și să accepte responsabilitatea care o au în legătură cu comportamentul infracțional al copiilor lor minori. Se cere ca aceștia să ia parte la ședințele din cadrul instanței de judecată (cu excepția cazurilor în care acest lucru nu este productiv), iar, ori de câte ori este posibil, este necesar de a le oferi ajutor, susținere și îndrumări. **Părinților și tutorilor trebuie să li se ceară să frecventeze cursuri de instruire și consultare, pentru a asigura ca copilul să meargă la școală, astfel ajutând structurile oficiale să implementeze sancțiunile și măsurile comunitare**⁵⁸. Deci, părinții trebuie susținuți așa încât să le fie sporit potențialul lor social. **Nici un minor nu va fi sustras supravegherii părinților** săi, fie parțială, fie totală, numai dacă circumstanțele nu fac ca această separare să devină necesară⁵⁹.

Plasarea unui minor într-o instituție este întotdeauna o măsură de ultimă instanță, iar durata ei trebuie să fie cât mai scurtă cu putință. Ori de câte ori este posibil, în cazul bănușilor minori se vor aplica alternative la detenție, așa ca **plasarea minorului la rude și stimularea familiilor sau centrelor de plasament** să ia minorul. Privarea de libertate nu trebuie să fie niciodată utilizată în calitate de pedeapsă iminentă, ca formă de intimidare sau să servească drept substitut al protecției copilului ori a măsurilor de sănătate mintală⁶⁰. **Autoritatea competentă poate asigura desfășurarea procesului de judecată sub forme diverse, cu o mare flexibilitate pentru a se evita, pe cât posibil, plasarea într-o instituție**. Astfel de măsuri, din care mai multe pot fi combinate, sunt, după cum urmează:

- a) ordonarea ajutorului, orientării și supravegherii;
- b) probațiunea;
- c) ordonarea intervenției serviciilor comunitare;
- d) stabilirea amenzilor, acordarea indemnizațiilor; restituirea bunurilor;
- e) ordonarea unui regim intermediar sau a altuia;
- f) ordonarea participării la unele reuniuni ale grupurilor de orientare și la alte activități analoage;
- g) ordonarea plasării într-o familie sau într-un centru comunitar ori într-un alt mediu educațional;

⁵⁶ Regula 6, tot acolo.

⁵⁷ Par.18, Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, Comentariul General nr.10 (Drepturile Copilului în sistemul de Justiție Juvenilă), vezi: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/comments.htm>

⁵⁸ Par.10, Recomandarea Rec(2003)20 a Comitetului de Miniștri ai Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile, adoptată de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003.

⁵⁹ Regula 18, Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing).

⁶⁰ Par.17, Recomandarea Rec(2003)20 a Comitetului de Miniștri ai Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile, adoptată de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003.

h) alte hotărâri pertinente.

Orice recurs la mijloace extra-judiciare implicând trimiterea către servicii comunitare sau alte servicii competente cere consimțământul interesatului sau al părinților ori al tutorului său⁶¹. Este important ca însuși copilul să conștientizeze caracterul comportamentului său, să-și asume responsabilitatea pentru fapta comisă, totodată această asumare de responsabilitate nu trebuie să fie făcută sub intimidare sau presiune și nu va fi utilizată în cadrul procedurilor legale ulterioare⁶².

Reacția la delincvența juvenilă poartă un caracter planificat și comprehensiv⁶³, coordonat și realizat de parteneriatele locale care cuprind autoritățile publice cheie: poliția, probațiunea, serviciile de asistență socială pentru tineri, autoritățile judiciare, de plasare în muncă, de învățământ, de educație, sănătate și de asigurare cu spațiu locativ, precum și sectorul de voluntariat și cel privat. Asemenea parteneriate trebuie să-și ia răspunderea pentru realizarea scopului clar definit, și anume:

- **oferirea instruirii inițiale și continue;**
- **planificarea, finanțarea și prestarea serviciilor;**
- stabilirea standardelor și monitorizarea realizării lor;
- împărtășirea informației (în conformitate cu cerințele juridice privitoare la protecția informației și secretul profesional, ținând cont de atribuțiile specifice ale structurilor respective); evaluarea eficienței și distribuirea informației referitoare la cele mai reușite practici⁶⁴.

Copiii în conflict cu legea nu trebuie să fie limitați în accesul la educație, în virtutea comportamentului pe care îl au⁶⁵.

Astfel, se vor depune eforturi și se vor institui **mecanisme adecvate pentru promovarea pe baze multidisciplinare și interdisciplinare a interacțiunii și coordonării dintre agențiile și serviciile economice și sociale din învățământ și sănătate, sistemul de justiție, organizații de tineri, comunitate, agențiile de dezvoltare și alte instituții importante⁶⁶.**

Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing) prevăd: „Statele membre trebuie să se mobilizeze să ia măsuri pozitive care să asigure **antrenarea completă a tuturor resurselor existente, mai ales familia, persoanele benevole, ca și alte grupări ale comunității, cum ar fi școlile și alte instituții comunitare, în scopul promovării bunăstării minorului și, deci, în scopul reducerii nevoii de intervenție a legii, astfel încât persoana în cauză să fie tratată eficient, echitabil și uman în conflictul său cu legea**”. **Aceste intervenții urmează să se reflecte în orice document de politici naționale⁶⁷.**

⁶¹ Regula 8, Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing).

⁶² Par.27, Comentariul General nr.10 (Drepturile Copilului în sistemul de Justiție Juvenilă), Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, vezi: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/comments.htm>

⁶³ Recomandarea Nr.R (87)20 a Comitetului de Miniștri către Statele Membre privind reacțiile sociale la delincvența juvenilă.

⁶⁴ Par.21, Recomandarea Rec(2003)20 a Comitetului de Miniștri ai Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile, adoptată de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003.

⁶⁵ Par.7, Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, Comentariul General nr.10 (Drepturile Copilului în sistemul de Justiție Juvenilă), vezi: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/comments.htm>

⁶⁶ Par.60, Principiile Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh), Rezoluția 45/112 din 14 decembrie 1998, (a 68-a Sesiune Plenară); cap.IV. Justiția prietenoasă copiilor înainte de, în timpul și după procesele judiciare, A. Elemente generale ale justiției prietenoase copiilor, 5. Abordare multidisciplinară. Ghidul Comitetului de Miniștri al Consiliului European pentru Justiție Prietenoasă Copiilor.

⁶⁷ Vezi par.2, Rezoluția Parlamentului European din 21 iunie 2007 privind delincvența juvenilă: rolul femeilor, al familiei și al societății.

Paragraful 10 din Recomandarea Rec (2003) 20 a Comitetului de Miniștri ai Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile (în continuare – Rec (2003) 20), adoptată de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003, cheamă statele să încurajeze părinții (tutorii și curatorii) să fie conștienți și să accepte responsabilitatea care o au în legătură cu comportamentul infracțional al copiilor lor minori. Se cere ca aceștia să ia parte la ședințele din cadrul instanței de judecată (cu excepția cazurilor în care acest lucru nu este productiv), iar ori de câte ori este posibil, să le ofere ajutor, susținere și consiliere. Părinților și tutorilor trebuie să li se recomande frecventarea cursurilor de instruire și consiliere pentru a ajuta structurile oficiale să implementeze sancțiunile și măsurile comunitare.

IV.2.4 Curtea Europeană a Drepturilor Omului

CtEDO a avut ca obiect o multitudine de cauze ce țin de drepturile și interesele copilului sub diferite aspecte. Cu referire la art.2 al CEDO, Curtea Europeană a avut ca obiect de discuție problemele ce țin de dreptul la viață al copilului, dreptul copilului de a se naște așa cum a fost conceput.

Interpretând prevederile articolului 3 al Convenției, Curtea Europeană a menționat în mai multe cauze cu privire la aprecierea noțiunii de „minim de gravitate” faptul că această noțiune ține cont de ansamblul situației în care s-a aflat victima, în cazul de față – de durata și efectele fizice și psihice, precum și de sexul, vârsta, starea sănătății ei etc. În esența articolului 4 din Convenția enunțată mai sus se protejează inclusiv dreptul copiilor de a nu fi supuși sclaviei și muncii forțate. Acest lucru a fost determinat în baza mai multor hotărâri prin care Curtea Europeană s-a expus asupra situațiilor când copiii au fost cedați terților în vederea exploatării lor. Articolul 5 al Convenției, protejând dreptul fiecărei persoane la libertate și siguranță, garanție aplicată în mod evident și copiilor, conține o prevedere cu referință în exclusivitate la copii. Articolul 6 al Convenției asigură echitatea procesului unui copil implicat în sistemul de justiție penală prin garanții procesuale generale. Spre exemplu, în anumite cauze specifice, CEDO a arătat că trebuie să se țină seama de particularitățile procedurii penale asupra unor infracțiuni privitoare la viața sexuală, mai ales atunci când acestea implică un minor. În asemenea proceduri este necesară luarea unor măsuri speciale, de natură să protejeze victima, dar care, în același timp, să se concilieze cu exercițiul adecvat și efectiv al dreptului la apărare.

Cu referință la articolul 8, Curtea a analizat mai multe situații când era vorba de viața familială. În împrejurări deosebite și din diverse rațiuni, dezvoltarea copilului alături de părinții săi nu mai poate fi posibilă. În asemenea situații, se poate întâmpla ca acești copii să fie încredințați unor instituții de ocrotire socială. Aceasta poate determina examinarea situației sub aspectul articolului 8 al CEDO. Curtea a menționat în jurisprudența sa că, în primul rând, pentru un copil faptul de a trăi împreună cu părinții reprezintă o componentă fundamentală a vieții familiale. Așadar, plasarea copilului într-o instituție de ocrotire socială reprezintă în sine o ingerință în viața familială. În al doilea rând, CEDO a stabilit că percepția oportunității unei intervenții a autorităților publice diferă de la stat la stat, în funcție de diferiți factori: tradiții, legislație, resurse materiale. Dar, în toate cazurile, măsurile care urmează a fi luate trebuie să corespundă intereselor copilului. În al treilea rând, autoritățile naționale sunt îndreptățite în a decide ce măsuri să ia și care sunt etapele de urmat deoarece acestea sunt în contact direct cu părțile interesate. Curtea nu se poate substitui autorităților pentru a determina ce măsuri trebuie întreprinse, fiind competentă să le aprecieze numai prin prisma dispozițiilor Convenției. Curtea Europeană a examinat și probleme ce țin de interzicerea discriminării copiilor, ca în articolul 14 al Convenției Europene.

IV.3 PRACTICA ALTOR STATE PRIVIND DEJUDICIARIZAREA CAUZELOR PENALE CU IMPLICAREA COPIILOR ÎN CONFLICT CU LEGEA

Australia înregistrează o scădere considerabilă a numărului de cazuri judecate de instanțele pentru copii, ca efect al **eforturilor de diversificare (diversion, dejudiciarizare) la fazele incipiente ale procedurii**. În toate regiunile există instanțe specializate în cauzele cu implicarea copiilor⁶⁸. Printre măsurile de diversificare, cele mai frecvent utilizate sunt: **conferințe familiale; instanțe și programe pentru dependenții de droguri și alcool; echipe mobile în domeniul justiției juvenile; programe speciale pentru băștinași și indigeni; programe ale asistenților sociali pentru familiile vulnerabile; programe desfășurate în mediul școlar și educațional; programe ale mentorilor (frate/soră mai mare) etc.**⁶⁹. Datorită ținerii unui set complex de date statistice dezagregate (vârsta făptuitorilor, categorii de infracțiuni săvârșite, motivele și scopul faptelor etc.), se reușește a adapta permanent programele de intervenție în cauzele cu implicarea copiilor delincvenți. La moment, există tendința de sporire a atenției pentru copii victime.

Canada a pus în vigoare Actul privind justiția penală în privința tinerilor în aprilie 2003. Menirea acestui document este să reducă rata încarcerării tinerilor și să asigure reacții comunitare la infracțiuni și delikte. Se intenționează a implica în acest scop cele mai diverse servicii comunitare în tratamentul delincvenței⁷⁰. Astfel, „justiția serioasă trebuie implicată în cazuri serioase”, iar pentru cazuri minore se preferă măsuri de excludere a copiilor din sistemul tradițional de justiție și implicarea serviciilor din comunitate. Astfel, se recomandă organelor de poliție și procuratură să excludă copiii delincvenți din sistemul tradițional de justiție prin **conferințe cu participarea victimei, părinților și membrilor comunității**⁷¹. Drept principii fundamentale ale justiției în cauzele cu implicarea copiilor sunt considerate: infractorii minori trebuie deținuți și tratați separat de adulți; reabilitarea și nu represia trebuie să fie baza de intervenție legislativă și judiciară în cazurile cu implicarea copiilor; sistemul de justiție trebuie să evite la maxim publicarea identității minorului deoarece prin aceasta se poate dăuna procesului de reabilitare; sistemul de justiție trebuie să fie bazat pe respectarea interesului superior al copilului⁷².

Franța a instituționalizat instanțe specializate în cauzele copiilor în 1945, în tandem cu un serviciu specializat care avea grijă de minori pentru „**educație supravegheată**” și care, mai târziu, a devenit serviciul de Protecție Judiciară a Tinerilor (Protection Judiciaire de la jeunesse). În Franța, procurorul dispune de capacitate discreționară avansată. O atenție deosebită se acordă intereselor victimelor. Magistrații instanțelor pentru tineri au obligația legală de a solicita ancheta socială sau ancheta personalității înainte ca audierea cazului să înceapă. Durata judecării cazului cuprinde un termen între 10 zile și o lună. Judecătorul este asistat de doi asesori. Judecătorul pentru copii are de asemenea competența de a judeca cauzele în care minorii sunt în

⁶⁸ http://www.aic.gov.au/criminal_justice_system/courts/juvenile.aspx

⁶⁹ Juvenile's contact with the criminal justice system in Australia. Kelly Richards, Australian Government, Australian Institute of Criminology, p. 68-94; <http://www.aic.gov.au/documents/E/F/0/%7BEF09BB44-FC3D-41BD-81CD-808DE9D0DF99%7Dmr07.pdf>

⁷⁰ The evolution of Juvenile Justice in Canada. The international cooperation Group – Department of Justice Canada, p. 30; <http://www.justice.gc.ca/eng/pi/icg-gci/jj2-jm2/jj2-jm2.pdf>

⁷¹ Canada's Juvenile Justice Law and Children's Rights. Nicholas Bala, p. 3, http://www.ibcr.org/editor/assets/conference/13bala_eng.pdf

⁷² Canada's Juvenile Justice Law and Children's Rights. Nicholas Bala, p. 5, http://www.ibcr.org/editor/assets/conference/13bala_eng.pdf

pericol (în procedură civilă)⁷³. Din 1958, măsurile de protecție educativă pot fi luate și fără ca un copil să comită o infracțiune. Actul de adaptare a justiției la evoluțiile criminalității din martie 2004 a reiterat specializarea tuturor persoanelor care lucrează cu delincvenții minori⁷⁴. Legislația este în permanentă modificare, receptând recomandările referitor la justiția prietenoasă copiilor⁷⁵.

Germania cunoaște experiența de specializare a instanțelor de la începutul secolului XX (1908, Berlin, Frankfurt pe Main). În 1923 a fost adoptat primul Act privind Curțile Juvenile, care a fixat reguli specifice de procedură în cauzele minorilor și o serie de alternative la detenție (modificat ulterior în perioada nazistă, un nou document fiind adoptat în 1953). La moment, sistemul cunoaște o specializare a actorilor justiției penale. Cauzele sunt judecate de către un judecător individual, un judecător asistat de asesori sau un panel de judecători⁷⁶. Este o **exigență obligatorie ca judecătorul, procurorul să aibă și experiență pedagogică și de educare a tinerilor**⁷⁷. Ședințele de judecată sunt închise, pentru a nu cauza stigmatizare și a dăuna intereselor „educaționale”. La ședință trebuie să participe și așa-numitul asistent social al instanței. Acesta întocmește ancheta socială și participă în ședință pentru a caracteriza personalitatea făptuitorului și a ajuta judecătorul să identifice cea mai bună sancțiune, dacă este cazul⁷⁸.

Italia încearcă să îmbine reacția penală cu cele de asistență și pedagogică. Acest lucru se face posibil prin desemnarea constituțională a unui judecător să prezideze procedurile penale ad-hoc în cazurile minorilor. Magistratul juvenil este asistat de alți 2 judecători, **experți în psihologie, antropologie culturală sau pedagogie** etc. Abordarea încearcă a fi una educativă și mai puțin una punitivă, represivă. Deciziile instanței sunt aduse la îndeplinire în contextul existenței unei **game largi de servicii educaționale și sociale, sportive tinerilor și minorilor**⁷⁹.

Noua Zeelandă tratează problema din perspectiva justiției restaurative, utilizând o diversitate de metode, inclusiv **conferințele familiale**. Există instanțe specializate, curți pentru tineri, în care activează judecători specializați, care examinează cauzele copiilor în conflict cu legea și au misiunea de a lua decizii pornind de la interesele victimei, dar și ale făptuitorului și comunității în ansamblu. Ședințele sunt închise și dacă se dorește a publica o anumită informație, aceasta urmează a fi verificată cu judecătorul. Minorii sunt asistați de către avocat. Procedura este mai puțin formalizată decât în instanțele pentru adulți pentru a stimula participarea efectivă a copiilor și a nu-i supune stresului. Unele categorii de cauze (de ex., omor) sunt judecate de instanțele superioare. Există **grupuri multidisciplinare, compuse din servicii ale justiției, educaționale, de sănătate etc., numite Echipe privind Delincvența Tinerilor, care au menirea de a asigura coordonarea între diferite agenții în procesul de tratament al delincvenței** (atât înainte, cât și după pronunțarea deciziei într-un anumit caz)⁸⁰.

În **România**, conform Legii privind organizarea judiciară nr.304/2004, urmează a fi formate instanțe specializate pentru minori și familie. La moment activează doar o instanță specializată,

⁷³ <http://www.justice.gouv.fr/justice-des-mineurs-10042/>

⁷⁴ Vezi For a Gender Perspective within the Juvenile Justice System, Carroci editore S.p.A., Roma, 2007, p.27-56.

⁷⁵ Spre exemplu, prin Decretul nr.2009-572 privind audierea copilului în justiție, judecătorul trebuie să se asigure că minorul a înțeles drepturile sale și este asistat de un avocat în timpul audierilor, vezi: <http://www.textes.justice.gouv.fr/decrets-10181/decret-relatif-a-laudition-de-lenfant-en-justice-17300.html>

⁷⁶ Vezi Legea privind instanțele pentru Tineri în versiunea promulgată la 11 decembrie 1974; http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_jgg/englisch_jgg.html#p0150

⁷⁷ Vezi For a Gender Perspective within the Juvenile Justice System, Carroci editore S.p.A., Roma, 2007, p.57-63.

⁷⁸ Juvenile Justice in Germany. Frieder Dunkel: <http://www.rsfi.uni-greifswald.de/fileadmin/mediapool/lehrstuehle/duenkelforJuvenileJustice.pdf>

⁷⁹ Vezi For a Gender Perspective within the Juvenile Justice System, Carroci editore S.p.A., Roma, 2007, p.109-111.

⁸⁰ Pentru detalii, vezi: <http://www.justice.govt.nz/courts/youth/about-the-youth-court>

Tribunalul Braşov⁸¹. Practica acestei instanţe însă ar putea constitui un model şi pentru specializarea instanţelor în cauzele cu implicarea copiilor în Republica Moldova.

Portugalia are instanţe specializate în mai multe categorii de cauze, inclusiv în cauzele copiilor în conflict cu legea, care sunt competente să decidă atunci când copilul are între 12 şi 16 ani, în următoarele situaţii: confruntarea unor situaţii dificile în adaptarea la viaţa socială normală; implicarea copilului în cerşit, vagabondaj, prostituţie, abuz de alcool sau substanţe narcotice; comiterea unei infracţiuni sau contravenţii. ***Instanţele specializate se implică în cauzele copiilor de până la 12 ani, doar dacă părinţii sau reprezentanţii legali nu doresc soluţionarea cazului prin măsuri nejudiciare***⁸².

SUA are o diversitate de modele de tratament al delincvenţei juvenile, subiectele federaţiei fiind în drept să decidă propriul model. În Pennsylvania, spre exemplu, există instanţe specializate în cauzele copiilor în conflict cu legea. Toate celelalte servicii adiacente sunt organizate pe lângă instanţă şi sunt subordonate judecătorului specializat în cauzele copiilor. ***Colaborarea cu serviciile din comunitate este determinantă în succesul tratamentului minorilor.***

⁸¹ A fost înfiinţat prin Ordinul Ministrului Justiţiei cu nr.3142/C/22.11.2004, emis în baza art.130 alin.2 din Legea nr.304/2004 privind organizarea judiciară, precum şi a dispoziţiilor H.G.736/2003, în vigoare la aceea dată, privind organizarea şi funcţionarea Ministerului Justiţiei. Potrivit Ordinului menţionat, TMF a început să funcţioneze efectiv începând din data de 22.11.2004. Vezi: <http://portal.just.ro/InstantaPrezentare.aspx?idInstitutie=1372>

⁸² http://ec.europa.eu/civiljustice/org_justice/org_justice_por_en_special.pdf

V. CADRUL NORMATIV-JURIDIC AL REPUBLICII MOLDOVA REFERITOR LA DEJUDICIARIZARE

Problema dejudiciarizării reflectată în legislația penală și procesual penală (analiza sumară a legislației). Dreptul penal

Codul penal asigură respectarea principiului caracterului personal al răspunderii penale⁸³, stabilind că persoana este supusă răspunderii penale și pedepsei penale numai pentru fapte săvârșite cu vinovăție. Principiul individualizării răspunderii penale și pedepsei penale stabilește că la aplicarea legii penale se ține cont de caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunii săvârșite, de persoana celui vinovat și de circumstanțele cauzei care atenuează ori agravează răspunderea penală⁸⁴. Aceasta, deoarece pedeapsa penală, pe lângă scopul de restabilire a echității sociale, are și cel de corectare a condamnatului, iar executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească demnitatea persoanei condamnate⁸⁵.

Potrivit Codului penal, sunt pasibile de răspundere penală persoanele fizice responsabile care, în momentul săvârșirii infracțiunii, au împlinit vârsta de 16 ani⁸⁶. Persoanele fizice care au vârsta între 14 și 16 ani sunt pasibile de răspundere penală numai pentru săvârșirea unor categorii de infracțiuni cu caracter sporit de gravitate⁸⁷.

Există situații care **înlătură caracterul penal al faptei**, acestea fiind: a) legitima apărare; b) reținerea infractorului; c) starea de extremă necesitate; d) constrângerea fizică sau psihică; e) riscul întemeiat; f) executarea ordinului sau dispoziției superiorului⁸⁸.

Persoana în vârstă de până la 18 ani care a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă poate fi liberată de răspundere penală, în conformitate cu prevederile procedurii penale, dacă s-a constatat că este posibilă corectarea ei fără a fi supusă răspunderii penale⁸⁹. Persoanelor liberate de răspundere penală li se pot aplica măsurile de constrângere cu caracter educativ⁹⁰.

Legea penală prevede situații de liberare de răspundere penală cu tragerea la răspundere contravențională în cazul în care persoana a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă. Aceasta poate avea loc în cazurile în care persoana și-a recunoscut vina,

⁸³ Art.6 CP.

⁸⁴ Art. 7 CP.

⁸⁵ Art.61 CP.

⁸⁶ Art.21 alin.(1) CP.

⁸⁷ Art.21 alin.(2) CP.

⁸⁸ Art.35 CP.

⁸⁹ Art.54 alin.(1) CP.

⁹⁰ Art.54 alin.(2) CP.

a reparat prejudiciul cauzat prin infracțiune și s-a constatat că corectarea ei este posibilă fără a fi supusă răspunderii penale⁹¹. De asemenea, există posibilitatea liberării de răspundere penală în legătură cu renunțarea de bună voie la săvârșirea infracțiunii. Potrivit Codului penal, se consideră renunțare de bună voie la săvârșirea infracțiunii încetarea de către persoană a pregătirii infracțiunii sau încetarea acțiunilor (infracțiunilor) îndreptate nemijlocit spre săvârșirea infracțiunii, dacă persoana era conștientă de posibilitatea consumării infracțiunii. Persoana nu poate fi supusă răspunderii penale pentru infracțiune dacă ea, benevol și definitiv, a renunțat la ducerea până la capăt a acesteia. Ea este supusă răspunderii penale numai în cazul în care fapta săvârșită conține o altă infracțiune consumată⁹². De asemenea, persoana care pentru prima oară a săvârșit o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă poate fi liberată de răspundere penală dacă ea, după săvârșirea infracțiunii, s-a autodenunțat de bună voie, a contribuit activ la descoperirea acesteia, a compensat valoarea daunei materiale cauzate sau, în alt mod, a reparat prejudiciul pricinuit de infracțiune⁹³. Persoana care pentru prima oară a săvârșit o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă poate fi liberată de răspundere penală și dacă, datorită schimbării situației, se va stabili că ea însăși sau fapta săvârșită nu mai prezintă pericol social⁹⁴. În sfârșit, în privința persoanei puse sub învinuire pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, care își recunoaște vinovăția și nu prezintă pericol social, urmărirea penală poate fi suspendată condiționat, cu liberarea ulterioară de răspundere penală în conformitate cu procedura penală, dacă corectarea acestei persoane este posibilă fără aplicarea unei pedepse penale⁹⁵.

Chiar dacă legislația națională prevede posibilitatea aplicării închisorii față de minorul sub 18 ani, la stabilirea acestei pedepse pentru persoana care, la data săvârșirii infracțiunii, nu a atins vârsta de 18 ani, termenul închisorii se stabilește din maximul pedepsei prevăzute de legea penală pentru infracțiunea săvârșită, reduce la jumătate⁹⁶. La stabilirea pedepsei definitive în caz de concurs de infracțiuni, pedeapsa închisorii aplicate minorilor nu poate depăși 12 ani și 6 luni, iar în caz de cumul de sentințe – 15 ani⁹⁷. Nu se admite aplicarea față de minori a detențiunii pe viață⁹⁸. Persoanei, recunoscute vinovate de săvârșirea unei infracțiuni, i se aplică o pedeapsă echitabilă în limitele fixate în legea penală. O pedeapsă mai aspră, din numărul celor alternative prevăzute pentru săvârșirea infracțiunii, se stabilește numai în cazul în care o pedeapsă mai blândă, din numărul celor menționate, nu va asigura atingerea scopului pedepsei. În ceea ce privește pedepsele pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, acestea se aplică numai dacă se apreciază că luarea măsurii cu caracter educativ nu este suficientă pentru corectarea copilului⁹⁹. Săvârșirea infracțiunii de către un minor se consideră ca o circumstanță atenuantă¹⁰⁰.

Legea impune analiza posibilității aplicării pedepsei mai blânde decât cea prevăzută de lege. Aceasta are loc în situația în care, ținând cont de circumstanțele excepționale ale cauzei, legate de scopul și motivele faptei, de rolul vinovatului în săvârșirea infracțiunii, de comportarea lui în timpul și după consumarea infracțiunii, de alte circumstanțe care micșorează esențial gravitatea faptei și a consecințelor ei, precum și de contribuirea activă a participantului unei infracțiuni săvârșite în grup la descoperirea acesteia, instanța de judecată poate aplica o pedeapsă sub limita minimă, prevăzută de legea penală pentru infracțiunea respectivă, sau una mai blândă, de altă categorie, ori poate să nu aplice pedeapsa complementară obligatorie. **Minoratul persoanei care a săvârșit infracțiunea se consideră circumstanță excepțională**¹⁰¹.

⁹¹ Art.55 CP.

⁹² Art.56 CP.

⁹³ Art.57 CP.

⁹⁴ Art.58 CP.

⁹⁵ Art.59 CP.

⁹⁶ Art.70 alin.(5) CP.

⁹⁷ Art.70 alin.(6) CP.

⁹⁸ Art.71 alin.(3) CP.

⁹⁹ Art.75 CP.

¹⁰⁰ Art.76 alin.(1) CP.

¹⁰¹ Art.79 CP.

Legea prevede categoriile liberării de pedeapsa penală, adică liberarea persoanei care a săvârșit o infracțiune de executarea reală, parțială sau totală a pedepsei penale pronunțate prin hotărâre a instanței de judecată. Liberarea de pedeapsa penală se efectuează prin: a) condamnarea cu suspendare condiționată a executării pedepsei; b) liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen; c) înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă; d) liberarea de pedeapsă a minorilor; e) liberarea de pedeapsă datorită schimbării situației; f) liberarea de la executarea pedepsei a persoanelor grav bolnave și alte situații¹⁰². **În ce privește condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, aceasta se aplică în situația în care,** la stabilirea pedepsei pentru anumite categorii de infracțiuni, instanța de judecată, ținând cont de circumstanțele cauzei și de persoana celui vinovat, va ajunge la concluzia că nu este rațional ca aceasta să execute pedeapsa stabilită. Instanța poate dispune suspendarea condiționată a executării pedepsei aplicate vinovatului, indicând în hotărâre motivele. Termenul de probă se stabilește de instanța de judecată în limitele de la 1 an la 5 ani. Aplicând condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, instanța de judecată îl poate obliga pe condamnat:

- să nu-și schimbe domiciliul fără consimțământul organului competent;
- să nu frecventeze anumite locuri;
- să urmeze un tratament în caz de alcoolism, narcomanie, toxicomanie sau de boală venerică;
- să participe la un program special de tratament sau de consiliere în vederea reducerii comportamentului violent¹⁰³.

Persoana care execută pedeapsa cu închisoare și care a reparat integral daunele cauzate de infracțiunea pentru care este condamnat, care a participat la executarea, poate fi liberată condiționată de pedeapsă înainte de termen¹⁰⁴. De asemenea, legea penală prevede posibilitatea înlocuirii părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă în privința persoanelor care execută pedeapsa cu închisoare pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, ținând cont de comportarea lor în timpul executării pedepsei.

Copiii condamnați pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare, mai puțin grave sau grave, de asemenea pot fi eliberați de pedeapsă de către instanța de judecată dacă se va constata că scopurile pedepsei pot fi atinse prin internarea lor într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare, precum și prin aplicarea altor măsuri de constrângere cu caracter educativ. Internarea minorilor într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare se stabilește de către instanța de judecată pe un termen de până la atingerea majoratului. Prolungirea termenului de aflare a persoanei în aceste instituții după atingerea vârstei de 18 ani este permisă numai până la absolvirea unei școli de cultură generală sau de meserii¹⁰⁵. De asemenea, persoana care a săvârșit o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă poate fi liberată de pedeapsă dacă se va constata că, la data judecării cauzei, datorită schimbării situației, fapta săvârșită și-a pierdut caracterul prejudiciabil și, în virtutea comportării ireproșabile după săvârșirea infracțiunii, persoana respectivă poate fi corectată fără executarea pedepsei¹⁰⁶. Persoana care în timpul executării pedepsei s-a îmbolnăvit de o boală psihică ce o lipsește de posibilitatea de a-și da seama de acțiunile sale sau de a le dirija, este liberată de executarea pedepsei¹⁰⁷.

Codul penal prevede și posibilitatea aplicării față de copil a măsurile de constrângere cu ca-

¹⁰² Art. 89. C.P.

¹⁰³ Art.90 CP.

¹⁰⁴ Art.91 CP.

¹⁰⁵ Art.93 CP.

¹⁰⁶ Art.94 CP.

¹⁰⁷ Art.95 CP.

racter educativ, care fiind o măsură de siguranță are drept scop înlăturarea unui pericol și preîntâmpinarea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală¹⁰⁸. Persoanele care au săvârșit fapte prevăzute de legea penală în stare de iresponsabilitate sau care au săvârșit asemenea fapte în stare de responsabilitate, de responsabilitate redusă, dar, până la pronunțarea sentinței sau în timpul executării pedepsei, s-au îmbolnăvit de o boală psihică, din care cauză ele sunt incapabile să-și dea seama de acțiunile lor sau să le dirijeze, instanța de judecată poate să le aplice măsuri de constrângere, ca internarea într-o instituție psihiatrică cu supraveghere obișnuită și internarea într-o instituție psihiatrică cu supraveghere riguroasă¹⁰⁹. Măsurile educative sunt exhaustiv prevăzute de legea penală și constau în: avertisment, încredințarea minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor specializate de stat, obligarea minorului să repare daunele cauzate. La aplicarea acestei măsuri se ia în considerare starea materială a minorului, obligarea minorului de a urma un curs de tratament medical de reabilitare psihologică, internarea minorului de către instanța de judecată într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare¹¹⁰. Minorului îi pot fi aplicate concomitent câteva măsuri de constrângere cu caracter educativ¹¹¹.

Legea penală prevede mai multe situații de înlăturare a răspunderii penale sau a consecințelor condamnării. Acestea sunt:

- **amnistia** – actul ce are ca efect înlăturarea răspunderii penale sau a pedepsei, fie reducerea pedepsei aplicate sau comutarea ei¹¹²;
- **grațierea** – actul prin care persoana condamnată este liberată, în tot sau în parte, de pedeapsa stabilită ori pedeapsa stabilită este comutată¹¹³;
- **împăcarea** – actul de înlăturare a răspunderii penale pentru o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, iar în cazul minorilor, și pentru o infracțiune gravă, infracțiuni prevăzute în Codul penal, precum și în cazurile prevăzute de procedura penală¹¹⁴.

Dreptul procesual penal

Principiul asigurării demnității umane guvernează activitatea procesual penală. Legea procesuală prevede expres obligația pozitivă a autorităților de a fi protejată la orice fază a procesului atât persoana acuzată, cât și victima sau martorul minor¹¹⁵.

În același scop, în procesele cu participarea copiilor poate fi limitat accesul publicului în sala de ședință când interesele acestora o cer¹¹⁶. La cererea apărătorului și reprezentantului legal, instanța, ascultând opiniile părților, este în drept să dispună îndepărtarea inculpatului minor din sala ședinței de judecată pe durata cercetării circumstanțelor care pot avea o influență negativă asupra acestuia¹¹⁷. După întoarcerea minorului în sala ședinței de judecată, președintele ședinței într-o formă accesibilă îl informează despre conținutul cercetărilor care au avut loc în lipsa lui și îi dă posibilitate să pună întrebări persoanelor audiate în lipsa lui¹¹⁸. Când în aceeași cauză sunt mai mulți inculpați dintre care unii sunt minori sub 16 ani, instanța, după

¹⁰⁸ Art.98 CP.

¹⁰⁹ Art.99 CP.

¹¹⁰ Art.104 alin.(1) CP.

¹¹¹ Art.104 alin.(3) CP.

¹¹² Art.107 CP.

¹¹³ Art.108 CP.

¹¹⁴ Art.109 CP.

¹¹⁵ Art.10 alin.(6) CPP.

¹¹⁶ Art.18 alin.(21) CPP.

¹¹⁷ Art.484 alin.(1) CPP.

¹¹⁸ Art.484 alin.(2) CPP.

ce îi ascultă, poate dispune îndepărtarea lor din sala de ședință dacă consideră că cercetarea judecătorească de mai departe și dezbaterile ar putea avea o influență negativă asupra lor¹¹⁹. În situația în care minorul este martor sau victimă, legea expres prevede obligația de a desfășura ședința cu ușile închise.

Vârsta de până la 18 ani a victimei este considerată drept un criteriu care se ia în considerare la aprecierea **rezonabilității termenelor** de desfășurare a procesului penal¹²⁰. În mai multe norme procedurale se menționează despre prioritatea cauzelor cu implicarea minorilor și necesitatea accelerării proceselor acestora. În cazul în care victimă este un minor sau o persoană iresponsabilă, drepturile acesteia sunt exercitate de reprezentanții ei legali, în modul prevăzut de legea procesuală¹²¹. Victima în vârstă de până la 14 ani este audiată în cauzele penale privind infracțiunile cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violență în familie, precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorilor o cer, cu aplicarea măsurilor de protecție¹²², prevederi similare se conțin și referitor la partea vătămată¹²³.

Acuzatul minor beneficiază de anumite drepturi care le realizează de sine stătător și prin intermediul reprezentantului lui legal, inclusiv când acesta este bănuît¹²⁴ sau învinuit, inculpat¹²⁵.

În situația unui copil acuzat, legea prevede participarea obligatorie a **apărătorului**¹²⁶.

În cazurile acuzațiilor minori, este obligatorie, cu anumite excepții, participarea **reprezentantului legal**¹²⁷. Reprezentantul legal se admite în procesul penal din momentul reținerii sau arestării preventive, sau al primei audieri a minorului care nu este reținut ori arestat. La momentul admiterii reprezentantului legal la proces, acestuia i se înmânează o informație în scris despre drepturile și obligațiile prevăzute legal¹²⁸. Reprezentantul legal poate fi înlăturat din procesul penal și înlocuit cu altul, când aceasta este posibil, în cazul în care sunt temeiuri de a considera că acțiunile lui aduc prejudicii intereselor minorului. Despre înlăturarea reprezentantului legal și înlocuirea lui cu un alt reprezentant, organul care efectuează urmărirea penală sau, după caz, instanța judecătorească adoptă o hotărâre motivată¹²⁹.

Urmărirea penală în cazurile cu făptuitori minori se exercită de către procuror¹³⁰. **Judecarea cauzei** se efectuează de judecătorii de drept comun. Nu există judecători specializați pentru cauzele penale de această categorie. Urmărirea penală și judecarea cauzelor privind minorii, precum și punerea în executare a hotărârilor judecătorești se fac potrivit procedurii obișnuite, cu anumite derogări ce au ca sarcină de a ridica garanțiile față de aceștia¹³¹. Derogările se aplică în privința persoanelor care, la momentul desfășurării acțiunii procesuale, nu au împlinit vârsta de 18 ani. Dispozițiile privind obiectul probatoriului, durata reținerii sau arestării preventive, liberarea de răspundere penală se aplică și după atingerea vârstei de 18 ani¹³². În cazurile cu implicarea minorilor, procurorul are sarcina de a stabili și alte circumstanțe decât în dosarele majorilor. Aceste circumstanțe se referă la vârsta acestuia, condițiile în care trăiește și este educat, gradul de dezvoltare intelectuală, volitivă și psihologică a lui, particularitățile caracterului și temperamentului, interesele și necesitățile lui, influența altor persoane asupra lui,

¹¹⁹ Art.484 alin.(3) CPP.

¹²⁰ Art.20 alin.(2) CPP.

¹²¹ Art.58 alin.(10) CPP.

¹²² Art.58 alin.(10) CPP.

¹²³ Art.60 alin.(4) și alin.(5) CPP.

¹²⁴ Art.64 alin.(4) CPP.

¹²⁵ Art.66 alin.(7) CPP.

¹²⁶ Art.69 alin.(1) CPP.

¹²⁷ Art.480 alin.(1) CPP.

¹²⁸ Art.480 alin.(2) CPP.

¹²⁹ Art.480 alin.(3) CPP.

¹³⁰ Art.270 alin.(1) lit.h) CPP.

¹³¹ Art.474 alin.(1) CPP.

¹³² Art.474 alin.(2) CPP.

cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii¹³³. În cazul în care se constată că acesta suferă de debilitate mintală, care nu este legată de o boală psihică, trebuie să se stabilească, de asemenea, dacă el a fost pe deplin conștient de săvârșirea actului. Pentru a se stabili aceste circumstanțe, sunt ascultați părinții, învățătorii, educatorii lui și alte persoane care ar putea comunica datele necesare, precum și se cere efectuarea unei anchete sociale, prezentarea documentelor necesare și se efectuează alte acte de urmărire penală și judiciare¹³⁴. Totodată, se dispune întocmirea referatului prezentențial de evaluare psihosocială¹³⁵. Dacă la săvârșirea infracțiunii, împreună cu minorul au participat și adulți, cauza în privința acestuia se disjunge pe cât e posibil, formând un dosar separat¹³⁶. La terminarea urmăririi penale, organul de urmărire penală, prin ordonanță motivată, poate să nu prezinte învinuitului minor unele materiale ale urmăririi penale care, la părerea sa, pot influența negativ asupra acestuia, însă aceste materiale se prezintă reprezentantului legal¹³⁷.

Urmărirea penală în cazul anumitor infracțiuni, cum ar fi furtul avutului proprietarului săvârșit de minor, poate fi pornită doar la plângerea prealabilă a victimei¹³⁸. În asemenea situații, cât și în toate cazurile de infracțiuni ușoare, mai puțin grave și grave, prevăzute de cap.II–VI din Codul penal, instanța de judecată, până la **punerea pe rol** a cauzei, în termen de cel mult 3 zile de la data repartizării cauzei, la solicitarea părților adoptă o încheiere prin care dispune efectuarea procedurii **medierii** ori **împăcării** părților¹³⁹. Încheierea se transmite mediatorului, persoanei învinuite, părții vătămate, procurorului și apărătorului¹⁴⁰. Mediatorul purcede imediat la efectuarea procedurii de mediere și, dacă părțile s-au conciliat, întocmește un contract de mediere, care se semnează de către părți și se prezintă instanței de judecată în procedura căreia se află cauza penală. În cazul în care concilierea părților nu a avut loc, mediatorul întocmește un avis motivat, pe care îl prezintă instanței de judecată¹⁴¹.

Codul de procedură penală prevede posibilitatea dejudiciarizării, inclusiv la faza de urmărire sau judecare a cauzei.

Urmărirea penală nu poate fi pornită, iar dacă a fost pornită, nu poate fi efectuată, și va fi încetată în cazurile în care: nu există faptul infracțiunii; fapta nu este prevăzută de legea penală ca infracțiune; fapta nu întrunește elementele infracțiunii, cu excepția cazurilor când infracțiunea a fost săvârșită de o persoană juridică; a intervenit termenul de prescripție sau amnistia; a intervenit decesul făptuitorului; lipsește plângerea victimei în cazurile în care urmărirea penală începe, numai în baza plângerii acesteia sau plângerea prealabilă a fost retrasă; în privința unei persoane există o hotărâre judecătorească definitivă în legătură cu aceeași acuzație sau prin care s-a constatat imposibilitatea urmăririi penale pe aceleași temeuri; în privința unei persoane există o hotărâre neanulată de neîncepere a urmăririi penale sau de încetare a urmăririi penale pe aceleași acuzații; există alte circumstanțe prevăzute de lege care condiționează excluderea sau, după caz, exclud urmărirea penală¹⁴².

Legea procesual penală stabilește mai multe situații în care urmărirea penală se pornește numai în baza plângerii prealabile a victimei. La împăcarea părții vătămate cu bănuitul, învinuitul, inculpatul, urmărirea penală încetează. Împăcarea este personală și produce efecte doar dacă intervine până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești. Pentru persoanele incapabile, împăcarea se poate face numai de reprezentanții lor legali. Persoanele cu capaci-

¹³³ Art.475 alin.(1) CPP.

¹³⁴ Art.475 alin.(2) CPP.

¹³⁵ Art.475 alin.(3) CPP.

¹³⁶ Art.476 alin.(1) CPP.

¹³⁷ Art.482 CPP.

¹³⁸ Art.276 alin.(1) CPP.

¹³⁹ Art.3441 alin.(1) CPP.

¹⁴⁰ Art.3441 alin.(3) CPP.

¹⁴¹ Art.3441 alin.(4) CPP.

¹⁴² Art.275 CPP.

tate de exercițiu limitată se pot împăca cu încuviințarea reprezentanților lor legali. Împăcarea poate avea loc și în cazul în care urmărirea penală a fost pornită de către procuror din oficiu. Împăcarea părților poate avea loc și prin aplicarea **medierii**¹⁴³. În anumite situații, procurorul poate dispune **scoaterea copilului de sub urmărirea penală**, acesta fiind actul de reabilitare și finalizare în privința persoanei a oricăror acțiuni de urmărire penală în legătură cu fapta anterior imputată¹⁴⁴. Procurorul poate dispune încetarea urmăririi penale care este actul de liberare a persoanei de răspunderea penală și de finalizare a acțiunilor procedurale, în cazul în care pe temei de nereabilitare legea împiedică continuarea acesteia. Aceasta are loc atunci când plângerea prealabilă a fost retrasă de către partea vătămată sau părțile s-au împăcat – în cazurile în care urmărirea penală poate fi pornită numai în baza plângerii prealabile sau legea penală permite împăcarea – persoana nu a atins vârsta la care poate fi trasă la răspundere penală; - persoana a săvârșit o faptă prejudiciabilă fiind în stare de iresponsabilitate și nu este necesară aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical¹⁴⁵. Procurorul poate dispune și clasarea procesului penal care este actul de finalizare a oricăror acțiuni procesuale într-o cauză penală sau pe marginea unei sesizări cu privire la infracțiune¹⁴⁶. Cu referință doar la copii, Codul de procedură penală obligă procurorul ca în toate cazurile să examineze posibilitatea încetării urmăririi penale dacă, la desfășurarea urmăririi penale, în cazurile infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave, se stabilește că minorul pentru prima dată a săvârșit o asemenea infracțiune și corectarea lui poate fi obținută fără a-l trage la răspundere penală cu posibilitatea aplicării măsurilor de constrângere cu caracter educativ¹⁴⁷. Demersul procurorului privind liberarea de răspundere penală, cu internarea acestuia într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare, se examinează de către judecătorul de instrucție care decide¹⁴⁸.

La judecarea cauzei penale, instanța dispune de anumite mecanisme de dejudiciarizare, printre care în primul rând necesită a fi menționată posibilitatea soluționării cauzelor penale în procedura medierii. Aceasta poate avea loc în cazurile prevăzute de lege (Codul penal, art.109 și Codul de procedură penală, art.276). Instanța de judecată, până la punerea pe rol a cauzei, în termen de cel mult 3 zile de la data repartizării cauzei, la solicitarea părților, adoptă o încheiere prin care dispune efectuarea procedurii medierii ori împăcării părților. Încheierea se transmite mediatorului, persoanei învinuite, părții vătămate, procurorului și apărătorului. Mediatorul purcede imediat la efectuarea procedurii de mediere și, dacă părțile s-au conciliat, întocmește un contract de mediere, care se semnează de către părți și se prezintă instanței de judecată în procedura căreia se află cauza penală. În cazul în care concilierea părților nu a avut loc, mediatorul întocmește un aviz motivat, pe care îl prezintă instanței de judecată¹⁴⁹.

Instanța poate dispune de asemenea încetarea procesului penal dacă în ședința preliminară s-au constatat temeiurile prevăzute de lege¹⁵⁰. De asemenea, sentința de încetare a procesului penal se adoptă printre altele și dacă: lipsește plângerea părții vătămate, plângerea a fost retrasă sau părțile s-au împăcat, există circumstanțe care exclud ori condiționează pornirea urmăririi penale și tragerea la răspundere penală; precum și când legea penală prevede cazuri de liberare de răspundere penală.

În același sens, la adoptarea sentinței, instanța de judecată urmează să examineze posibilitatea liberării de pedeapsa penală sau suspendării condiționate a executării pedepsei¹⁵¹, infor-

¹⁴³ Art.276 CPP.

¹⁴⁴ Art.284 CPP.

¹⁴⁵ Art.285 CPP.

¹⁴⁶ Art.286 CPP.

¹⁴⁷ Art.483 alin.(1) CPP.

¹⁴⁸ Art.483 alin.(2) CPP.

¹⁴⁹ Art.3441 CPP.

¹⁵⁰ Art.350 CPP.

¹⁵¹ Art.485 alin.(2) CPP.

mând organul specializat ce va avea sarcina exercitării controlului asupra comportamentului acestuia¹⁵². Instanța de judecată dispune și de mecanismul liberării de pedeapsă cu aplicarea măsurilor cu caracter educativ¹⁵³, fie cu liberarea de pedeapsă și internarea lui într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare¹⁵⁴. Aflarea în instituția specială de învățământ și de reeducare sau în instituția curativă și de reeducare poate fi încetată până la atingerea majoratului dacă minorul datorită corectării nu mai are nevoie de influențare prin această măsură. Prolungirea aflării persoanei în instituțiile menționate după atingerea majoratului se admite doar până la terminarea de către ea a învățământului general sau profesional¹⁵⁵.

Codul de procedură penală prevede și posibilitatea suspendării condiționate a urmăririi penale și de liberare de răspundere penală a copilului în cazul unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, dacă acesta își recunoaște vinovăția, nu prezintă pericol social și poate fi reeducat fără aplicarea unei pedepse penale¹⁵⁶. În cazul în care procurorul constată că în privința învinuitului poate fi aplicată această procedură, el, prin ordonanță, suspendă condiționat urmărirea penală pe un termen de 1 an, stabilindu-i una sau mai multe din următoarele obligații: să nu părăsească localitatea unde își are domiciliul decât în condițiile stabilite de procuror; să comunice organului de urmărire penală orice schimbare de domiciliu; să nu săvârșească infracțiuni sau contravenții; să continue lucrul sau studiile; să participe la un program special de tratament sau de consiliere în vederea reducerii comportamentului violent¹⁵⁷. Dacă, în termenul de suspendare condiționată a urmăririi penale, învinuitul a respectat condițiile stabilite de către procuror, procurorul, prin ordonanța sa, dispune liberarea persoanei de răspundere penală¹⁵⁸.

¹⁵² Art.485 alin.(2) CPP.

¹⁵³ Art.486 CPP.

¹⁵⁴ Art.487 alin.(1) CPP.

¹⁵⁵ Art.487 alin.(2) CPP.

¹⁵⁶ Art.510 CPP.

¹⁵⁷ Art.511 CPP.

¹⁵⁸ Art.512 CPP.

VI. PRACTICI ACTUALE DE DEJUDICIARIZARE ÎN 5 RAIOANE ALE REPUBLICII MOLDOVA. ROLUL INSTITUȚIILOR DIN CADRUL SISTEMULUI DE JUSTIȚIE

Analiza practicilor de dejudiciarizare în cadrul instituțiilor respective s-a întemeiat pe constatările membrilor grupurilor de lucru privind consolidarea mecanismului de referire a copiilor sub vârsta răspunderii penale și a celor în conflict cu legea, cât și a interviurilor cu reprezentanții organelor de drept. Analiza s-a efectuat pe anumite instituții de drept aplicate în procesul dejudiciarizării. Au fost analizate atât practicile constituite în activitatea organelor de drept, cât și opiniile practicienilor referitor la eficiența/ineficiența unor norme sau practici în funcție de fazele procesului.

VI.1 REFUZUL DE A PORNI URMĂRIREA PENALĂ

Refuzul de a porni urmărirea penală este o instituție procesuală aplicabilă în cazul prezenței unor temeuri materiale expuse în Codul penal. Deși art.275 CPP prevede că urmărirea penală nu poate fi pornită, iar dacă a fost pornită nu poate fi efectuată și va fi încetată în cazurile prevăzute de lege, în situația unor fapte penale săvârșite de copii, în unele opinii ale celor intervievați este oportună soluția neînceperii urmăririi penale din considerentele excluderii restricțiilor procesuale penale la care poate fi supus copilul în cadrul urmăririi penale. Soluția neînceperii urmăririi penale în privința faptelor penale săvârșite de copii este benefică și organelor procuraturii, economisindu-se resurse umane pentru realizarea justiției. Cele mai frecvente temeuri ce exclud urmărirea penală în privința faptelor săvârșite de copii pot fi acelea că copilul nu a atins vârsta la care poate fi tras la răspundere penală; nu există faptul infracțiunii; fapta nu este prevăzută de legea penală ca infracțiune; fapta nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii; copilul a săvârșit o acțiune care formal conține semnele unei fapte prevăzute de Codul penal, dar, fiind lipsită de importanță, nu prezintă gradul prejudiciabil al unei infracțiuni (art.14 alin.(2) CP); a expirat termenul de prescripție; a intervenit un act de amnistie; lipsește plângerea victimei în cazurile în care urmărirea penală începe, conform art.276 CPP, numai la plângerea acesteia; fapta copilului constituie o contravenție; copilul anterior a fost sancționat contravențional pentru aceeași faptă; există cel puțin unul din cazurile prevăzute de art.35 CP care înlătură caracterul penal al faptei; în privința copilului există o hotărâre judecătorească definitivă cu privire la aceeași faptă; în privința copilului există o hotărâre neanulată de neîncepere a urmăririi penale, de scoatere de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale cu privire la aceeași faptă; copilul a renunțat benevol la săvârșirea infracțiunii, în con-

dițiile art.56 CP; copilul a săvârșit o faptă prejudiciabilă în stare de iresponsabilitate și nu este necesară aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical; în cazurile prevăzute de Partea specială a CP, în anumite condiții făptuitorul este eliberat de răspundere penală (de ex., predarea benevolă a substanțelor narcotice, psihotrope sau a precursorilor, conform art.217 alin.(4) CP). Atragerea copilului la răspundere penală trebuie efectuată cu precauțiune, detalieră și minuțiozitate, prin explicarea motivelor faptelor antisociale (ștregărie, pozne și glume copilărești ale acestora). Sesizările privind faptele săvârșite de copii se verifică prin acumularea extraprocesuală a informației privind: vârsta copilului; dezvoltarea intelectuală, volitivă și psihologică a copilului; particularitățile caracterului și temperamentului lui; latura obiectivă și subiectivă a faptei copilului; condițiile în care trăiește și este educat copilul; cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea faptei sesizate; influența altor minori asupra copilului; influența adulților asupra copilului. Datele privind verificarea sesizării referitor la fapta unui copil se face prin intermediul explicațiilor orale sau scrise ale copilului, părinților acestuia, tutorilor, curatoților, profesorilor, educatorilor și a altor persoane; a documentelor de la instituțiile școlare, organele administrației locale, inspectoratele pentru minori, comisiile pentru minori; a actelor organelor de constatare; a rapoartelor lucrătorilor organului de urmărire penală, în cazul depistării nemijlocite a unei fapte antisociale săvârșite de copii; a plângerilor victimei; a denunțurilor; a proceselor-verbale de cercetare la fața locului; a rapoartelor de constatare tehnico-științifică și medico-legală; a rezultatelor activității operative de investigații; a materialelor din alte cauze penale cu persoane adulte sau minore. Sesizările privind faptele săvârșite de copii pot fi verificate atât de către organele de urmărire penală, când nu se cunoaște faptul că sunt implicați copii, cât și de către procuror, conform art.265 și art.270 CPP. Potrivit art.274 alin.(4) CPP, dacă din cuprinsul actului de sesizare rezultă vreunul din cazurile care împiedică pornirea urmăririi penale, organul de urmărire penală înaintează procurorului actele întocmite cu propunerea de a nu porni urmărirea penală. Dacă organul de urmărire penală examinând sesizarea constată că fapta este săvârșită de un copil, dispune începerea urmăririi penale, iar ordonanța cu materialele cauzei se trimit imediat procurorului pentru confirmarea actului de inițiere și desfășurării urmăririi penale potrivit competenței acordate (art.270 alin.(1) lit.h) CPP). Procurorul, primind materialele cauzei penale cu ordonanța de începere a urmăririi penale, verifică temeinicia începerii urmăririi penale sub toate aspectele, iar în cazul stabilirii unei circumstanțe ce exclude urmărirea penală dispune, potrivit art.274 alin.(5) CPP, refuzul începerii urmăririi penale, anulând ordonanța de începere a urmăririi penale în privința faptei unui copil, dacă nu s-au efectuat acte de urmărire penală, sau va dispune încetarea urmăririi penale dacă asemenea acte au fost efectuate. În cazul în care procurorul primește de la organul de urmărire penală actele cu propunerea de a nu începe urmărirea penală, se va analiza dacă s-au acumulat suficiente materiale ce permit adoptarea ordonanței de refuz de începere a urmăririi penale privind fapta unui copil. Dacă materialele nu sunt suficiente, procurorul de sine stătător va acumula cele necesare, fără să remită cauza organului de urmărire penală. Prin urmare, reieșind din dispoziția art.270 și art.271 CPP, procurorul este organul competent să verifice sesizările privind faptele penale comise de copii și să soluționeze chestiunea neînceperii sau, după caz, a începerii urmăririi penale. Organele de urmărire penală, fiind sesizate despre faptele penale cu făptuitori minori identificați, trimit sesizarea imediat procurorului, conform art.271 alin.(2) CPP, fără a efectua anumite acțiuni de verificare, cu excepția cazurilor urgente, în condițiile art.272 CPP. Pentru soluționarea chestiunii privind începerea sau neînceperea urmăririi penale, procurorul este obligat să acumuleze informații suficiente atât în privința bănuiei rezonabile (faptei penale și făptuitorului minor), cât și în privința existenței sau lipsei temeiurilor ce exclud urmărirea penală în termen rezonabil, determinat de împrejurările cauzei. Aici noțiunea „termen rezonabil” presupune durată optimă și necesară procurorului pentru a strânge date pe cale extraprocesuală pentru soluționarea efectivă privind refuzul începerii urmăririi penale sau, în caz contrar, pentru declanșarea urmăririi penale. Ordonanța de refuz de începere a urmăririi penale trebuie să fie legală, temeinică și motivată cu următoarele mențiuni: data și locul întocmirii ordonanței, numele și gradul de clasificare al procurorului care o întocmește; descrierea faptei care a constituit obiectul sesizării, rezultatele verificării, constatarea unui temei prevăzut de

art.275 CPP, confirmat prin anumite date concludente; dispoziția de neîncepere a urmăririi penale cu indicarea temeiurilor și motivelor ce exclud urmărirea penală și a cadrului legal. În cazul refuzului de începere a urmăririi penale în legătură cu expirarea termenului de prescripție sau a adoptării unui act de amnistie, în ordonanță se va menționa că copilul și unul din părinți sunt de acord cu soluția dată. În caz de refuz de începere a urmăririi penale, determinat de temeiul „fapta copilului constituie o contravenție”, în ordonanță se va menționa despre trimiterea materialelor întocmite instanței de judecată, conform art.395 din Codul contravențional, pentru soluționarea chestiunii privind răspunderea contravențională a copilului. **Ca o recomandare înaintată de persoanele intervievate, a fost necesitatea examinării de către procuror a posibilității refuzului de a porni urmărirea penală față de un copil cu indicarea obligatorie a acestor circumstanțe în ordonanța respectivă.**

Una din instituțiile care permite **dejudiciarizarea** cauzelor cu implicarea copiilor este și **scoaterea de sub urmărire penală** a copilului bănuit sau învinuit. Scoaterea de sub urmărire penală a copilului constituie o hotărâre prin care se reabilitează această persoană dacă soluția se referă la toate capetele de acuzare (scoaterea integrală de sub urmărire penală). Scoaterea copilului de sub urmărire penală numai pentru anumite fapte sau episoade constituie o modalitate de schimbare a acuzării (scoaterea parțială de sub urmărire penală). Scoaterea de sub urmărire penală se dispune numai prin temeiurile expres prevăzute de lege (art.284 CPP): fapta nu a fost săvârșită de bănuit sau învinuit; există vreuna din circumstanțele prevăzute de art.275 pct.1)-3), inclusiv dacă fapta constituie o contravenție; există cel puțin una din cauzele prevăzute de art.35 din CP. Constatarea circumstanței „fapta nu a fost săvârșită de bănuit sau învinuit” impune adoptarea numai a soluției privind scoaterea de sub urmărire penală și poate include două situații: prima când se stabilește că fapta penală este săvârșită de o altă persoană și se exclude faptul participării copilului la săvârșirea acestei infracțiuni; și a doua – când se exclude, prin anumite probe, faptul săvârșirii acestei infracțiuni de copil, dar făptuitorul adevărat nu este identificat. Eroarea judiciară comisă de procuror este determinată de circumstanțe obiective și subiective și, prin urmare, este permisivă. Temeiul „nu există faptul infracțiunii” poate fi determinat de circumstanțe obiective (factori naturali, accident sau alte acțiuni din vina victimei) și subiective (sesizarea din eroare despre furtul unui bun), constatându-se, totodată, neimplikarea copilului sau a altei persoane în acest caz. Prin urmare, la efectuarea urmăririi penale de către procuror în privința faptelor săvârșite de copii se va verifica obligatoriu și versiunile existenței sau lipsei unei circumstanțe care determină temeiul caracterizat. Temeiul „fapta nu este prevăzută de legea penală ca infracțiune” este determinat de voința legiuitorului de a renunța la incriminarea și sancționarea penală a unei fapte (*abolitio criminis*). La constatarea acestui temei de către procuror este necesar a delimita situația dezincriminării faptei fără sancționarea contravențională și dezincriminarea faptei cu stabilirea răspunderii contravenționale. În ultimul caz, procurorul va dispune soluția încetării urmăririi penale cu trimiterea materialelor în instanța de judecată pentru aplicarea sancțiunii contravenționale. Temeiul „fapta nu întrunește elemente constitutive ale infracțiunii” este situația în care fapta săvârșită nu include toate condițiile cerute de legea penală pentru încadrarea juridică respectivă. Temeiul „există cel puțin un caz prevăzut de art.35 CP” include situații în care copilul a acționat în condițiile legitimei apărări, extremei necesități, reținerii infractorului și constrângerii fizice și psihice. La determinarea acestor circumstanțe legale de către procuror se ia în considerare obligatoriu următoarele circumstanțe: a) gradul de dezvoltare fizică; b) gradul de dezvoltare intelectuală; c) capacitatea volitivă și psihologică a copilului. În cazul participării persoanelor adulte la săvârșirea faptelor de către copii, procurorul va verifica obligatoriu existența sau lipsa constrângerii fizice sau a amenințării copilului din partea altor persoane. Ordonanța de scoatere de sub urmărire penală trebuie să fie legală, temeinică și motivată cu următoarele mențiuni: data și locul întocmirii ordonanței; numele și gradul de clasificare al procurorului care o întocmește; confirmarea de către procurorul ierarhic superior; descrierea faptei ce a constituit obiectul urmăririi penale și a circumstanțelor ce stabilesc un temei prevăzut de art.284 alin.(1) CPP; motivele faptice și cadrul legislației procesual penale privind soluția adoptată; dispoziția de scoatere de sub urmărire pe-

nală (integrală sau parțială, cu indicarea temeiurilor prevăzute de lege); dispoziția de restituire a cauzei organului de urmărire penală pentru continuarea urmăririi penale sau de continuare a urmăririi penale; mențiunea încetării de drept a măsurii preventive care a fost față de copil; aducerea la cunoștința persoanelor interesate a hotărârii adoptate, a modului și a termenului de atac. În cazul scoaterii integrale de sub urmărire penală a copilului, procurorul care a efectuat urmărirea penală va anexa la ordonanța de scoatere de sub urmărire penală un înscris prin care se aduce scuze oficiale, în numele statului, persoanei care a fost supusă neîntemeiat urmăririi penale. Ordonanța de scoatere de sub urmărire penală se aduce la cunoștința copilului și reprezentantului legal, explicându-le dreptul la repara prejudiciului material și moral prevăzut de legislație în cazul scoaterii integrale de sub urmărire penală.

O altă instituție de **dejudiciarizare** este încetarea urmăririi penale de către procuror privind faptele penale săvârșite de copii. Încetarea urmăririi penale (art.285 CPP) are loc în cazurile de nereabilitare a persoanei, prevăzute de art.275 pct.4)-9) din CPP, precum și dacă există cel puțin una din cauzele prevăzute de art.53 din CP sau dacă se constată că: plângerea prealabilă a fost retrasă de către partea vătămată sau părțile s-au împăcat – în cazurile în care urmărirea penală poate fi pornită numai în baza plângerii prealabile sau legea penală permite împăcarea; persoana nu a atins vârsta la care poate fi trasă la răspundere penală; persoana a săvârșit o faptă prejudiciabilă, fiind în stare de iresponsabilitate și nu este necesară aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical. Acordul copilului și reprezentantului legal la adoptarea soluției de încetare a urmăririi penale era o condiție obligatorie în legătură cu anumite temeiuri: expirarea termenului de prescripție, adoptarea unui act de amnistie, liberarea de răspundere penală în baza art.53 din CP. Acordul bănuیتului, învinuitului minor și reprezentantului legal se prezumă și în cazul împăcării părților, care este un temei de încetare a urmăririi penale. Evident, realizarea acestei condiții este necesară în primul rând pentru temeiurile de nereabilitare și cele de liberare de răspundere penală, în care persoana interesată se poate împotrivi acestui fapt, solicitând încetarea urmăririi penale pe temei de reabilitare. Așadar, în ordonanța de încetare a urmăririi penale sunt necesare semnăturile copilului, a reprezentantului legal și a apărătorului.

Concluzie: în opinia persoanelor intervievate, legislația procesuală dispune de anumite mecanisme de dejudiciarizare la etapele incipiente ale procesului penal. Totuși, discreția procurorului de a aplica instituțiile procesuale enumerate trebuie abordată mai degrabă ca o obligație de a examina în toate cazurile posibilitatea aplicării instituțiilor menționate. Doar în situații excepționale urmărirea poate continua.

VI.2 LIBERAREA COPILULUI DE RĂSPUNDERE PENALĂ CA O INSTITUȚIE DE DEJUDICIARIZARE

Liberarea copilului de răspundere penală ca o instituție de dejudiciarizare presupune posibilitatea ca acesta să poată fi liberat de răspundere penală în conformitate cu prevederile procedurii penale dacă s-a constatat că corectarea lui este posibilă fără a fi supus răspunderii penale. Condiția este că acesta a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă. Persoanelor liberate de răspundere penală, în conformitate cu alin.(1), li se pot aplica măsurile de constrângere cu caracter educativ, prevăzute de art.104. Procurorul dispune de o discreție la liberarea persoanei de răspundere penală, existând mai multe temeiuri: în cazul prevăzut de art.54 CP, cu sau fără aplicarea măsurilor educative de către procuror; în cazul prevăzut de art.56 CP, liberarea de răspundere penală în legătură cu renunțarea de bună voie la săvârșirea infracțiunii; în cazul prevăzut de art.55 CP, cu trageră la răspundere administrativă; în cazul prevăzut de art.57 CP, liberarea de răspundere penală în legătură cu căința activă; în cazul prevăzut de art.58 CP, liberarea de răspundere penală în legătură cu schimbarea situației. Condițiile liberării de răspundere penală a copilului de către procuror, potrivit art.54 CP: săvâr-

șirea pentru prima dată numai a unei singure infracțiuni ușoare sau mai puțin grave. Condiția nu este îndeplinită dacă au fost săvârșite două sau mai multe infracțiuni ușoare sau mai puțin grave. Corectarea copilului este posibilă fără aplicarea sancțiunii penale; repararea prejudiciului cauzat de copil nu este o condiție obligatorie, dar facultativă; procurorul poate aplica una sau mai multe măsuri educative prevăzute de art.104 CP.

În cadrul monitorizării s-a constatat: unii procurori consideră că anumite controale efectuate de procurorii ierarhic superiori nu le dau posibilitatea de a aplica pe deplin această instituție. Unii procuri (din declarațiile acestora) au fost suspectați de lipsă de imparțialitate când au dispus liberarea de răspundere penală a copilului. Au fost opinii că ar putea fi extinsă posibilitatea aplicării instituției date și pentru infracțiuni grave.

VI.3 LIBERAREA DE PEDEAPSĂ PENALĂ

Ca și liberarea de răspundere penală, liberarea de pedeapsă penală este o măsură de de-judiciarizare aplicată de către instanța de judecată. Instrumentul penal este aplicat de către instanțe, în funcție de circumstanțele stabilite, ca și cele mai adecvate pentru interesele unui copil. Măsura poate fi aplicată total sau parțial, în funcție de pedeapsa complementară. În ceea ce privește aplicarea liberării de pedeapsa la condamnarea definitivă, aceasta poate lua diferite forme utilizate în cauza unui copil în conflict cu legea. Art.89 CP prevede mai multe categorii de liberări de pedeapsa penală, dintre care cele mai des aplicate copilului, în sensul dejudiciarizării, sunt: condamnarea cu suspendare condiționată a executării pedepsei; liberarea de pedeapsă a minorilor, potrivit art.90. Condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei se stabilește dacă, la stabilirea pedepsei cu închisoare pentru anumiți termeni, instanța de judecată, ținând cont de circumstanțele cauzei și de persoana celui vinovat, va ajunge la concluzia că nu este rațional ca acesta să execute pedeapsa stabilită. În aceste cazuri, instanța poate dispune suspendarea condiționată a executării pedepsei aplicate vinovatului, indicând numaidedată în hotărâre motivele condamnării cu suspendare condiționată a executării pedepsei și termenul de probă. Aplicând condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, instanța de judecată îl poate obliga pe condamnat: să nu-și schimbe domiciliul fără consimțământul organului competent; să nu frecventeze anumite locuri; să urmeze un tratament în caz de alcoolism, narcomanie, toxicomanie sau de boală venerică; să participe la un program special de tratament sau de consiliere în vederea reducerii comportamentului violent; să acorde o susținere materială familiei victimei; să repare daunele cauzate în termenul stabilit de instanță.

Art.93 din Codul penal prevede posibilitatea liberării de pedeapsă a minorilor condamnați pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare, mai puțin grave sau grave, dacă se va constata că scopurile pedepsei pot fi atinse prin internarea lor într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare, precum și prin aplicarea altor măsuri de constrângere cu caracter educativ, prevăzute de art.104 din Codul penal. Internarea minorilor într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare se stabilește de către instanța de judecată pe un termen de până la atingerea majoratului. Prolungirea termenului de aflare a persoanei în aceste instituții după atingerea vârstei de 18 ani este permisă numai până la absolvirea unei școli de cultură generală sau de meserii. Obligațiile puse în fața copilului pot fi: avertismentul; încredințarea minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor specializate de stat; obligarea minorului să repare daunele cauzate. La aplicarea acestei măsuri se ia în considerare starea materială a minorului; obligarea minorului de a urma un curs de tratament medical de reabilitare psihologică; internarea minorului, de către instanța de judecată, într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare.

În cadrul interviurilor, reprezentanții organelor de drept s-au pronunțat și asupra posibili-

tății extinderii anumitor obligații puse în fața copilului. Aceasta îndeosebi se solicită în situația în care copilul a comis anumite fapte din motivul lipsei supravegherii din partea adulților sau influenței mediului extern. Există unele opinii de a liberaliza posibilitatea aplicării de instanță a anumitor obligații reieșind din posibilitățile locale existente la moment. Prin urmare, se susține ideea **modificării art.90 alin.(5) din Codul penal prin introducerea lit.f) cu următorul conținut: „Instanța de judecată poate stabili și alte obligații, reieșind din circumstanțele cauzei și personalitatea condamnatului, în scopul asigurării unei resocializări eficiente”.**

De asemenea, s-au conturat opinii potrivit cărora ar putea fi aplicată condamnarea cu suspendarea condiționată și copiilor **care în termenul de probă au comis alte infracțiuni minore sau în cazul recidivei. Prin urmare, au fost opinii privind necesitatea excluderii din art.90 alin.(4) a sintagmei „și în cazul recidivei”.**

În cadrul monitorizării s-a observat că, la aplicarea acestei măsuri, instanțele se ciocnesc de mai multe probleme.

În primul rând, aceasta ține de plenitudinea **raportului prezentențial** care ar ghida instanța la aplicarea acestei măsuri. Astfel, se solicită o continuă formare a consilierilor de probațiune la întocmirea rapoartelor prezentențiale, cât și îndemnul față de procurori și judecători de a le solicita.

În al doilea rând, o problemă mai complicată reprezintă existența instituțiilor menționate în art.93 CP sau eficiența măsurilor de reeducare prevăzute în art.104 CP.

În acest sens, pot fi atrase și unele ONG-uri specializate cu care pot fi încheiate acorduri de colaborare.

Au fost opinii că internarea într-o instituție de reeducare, chiar dacă aceasta funcționează normal, nu realizează scopul de resocializare a copilului. Prin urmare, o asemenea măsură, în opinia unor persoane intervievate, nu contribuie la atingerea acestui scop.

De asemenea, a fost abordată problema vârstei copilului care poate fi internat într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare. Au fost enunțate opinii că în aceste instituții copilul se poate afla și după atingerea vârstei de 18 ani, chiar dacă nu este necesară absolvirea unei școli de cultură generală sau de meserii.

VI.4 SUSPENDAREA CONDIȚIONATĂ A URMĂRIRII PENALE CU LIBERAREA DE RĂSPUNDERE PENALĂ A COPILULUI

Atât temeiul de liberare de răspundere penală a minorilor, conform art.54 din CP, cât și temeiul prevăzut de art.59 din CP – liberarea condiționată de răspundere penală, sunt posibile pentru infracțiunile ușoare sau mai puțin grave, unde făptuitorul poate fi corectat fără a fi supus răspunderii penale. În unele cauze copilul poate fi liberat de răspundere penală, conform art.54 CP, iar în alte cauze copilul este liberat de răspundere numai după expirarea termenului de probă în cadrul suspendării condiționate a urmăririi penale. Procurorul în cauza unui copil va examina în primul rând posibilitatea liberării acestuia fără suspendarea condiționată a urmăririi penale și doar în cazul în care din circumstanțele cauzei rezultă că numai după un termen de probă, cu respectarea unor condiții și obligații de către copil, liberarea de răspundere penală va fi posibilă. La determinarea procurorului de a aplica procedura de suspendare a urmăririi penale față de un copil pot fi luate în considerare următoarele circumstanțe: copilul anterior a săvârșit și alte fapte antisociale, dar solicită acordarea unei șanse de corectare; fapta săvârșită de către copil nu prezintă o rezonanță socială în localitatea respectivă; mediul social

(familia, locul de studii, locul de trai) al copilului permite respectarea obligațiilor impuse de către procuror. Potrivit art.510 și art.511 din CPP, pentru suspendarea condiționată a urmăririi penale în privința unui copil sunt necesare să fie întrunite cumulativ următoarele condiții:

- a) copilul să fie acuzat pentru săvârșirea numai a unei singure infracțiuni ușoare sau mai puțin grave;
- b) copilul a recunoscut vinovăția;
- c) paguba cauzată în urma infracțiunii să fie reparată;
- d) copilul învinuit nu prezintă pericol social și poate fi reeducat fără aplicarea pedepsei penale;
- e) copilul nu este dependent de alcool sau droguri;
- f) copilul nu are antecedente penale;
- g) copilul a respectat obligațiile stabilite de către procuror în termenul de probă de un an.

Din natura juridică a acestei instituții de liberare de răspundere penală se prezumă că există și acordul copilului și a reprezentantului legal de a fi aplicată suspendarea condiționată a urmăririi penale și, în consecință, încetarea procesului penal.

Suspendarea condiționată a urmăririi penale în privința unui copil poate fi dispusă atât în cazul în care copilul a săvârșit fapta de unul singur, împreună cu alți copii sau în cauze cu adulți. În cazul coparticipării copilului cu o persoană adultă la săvârșirea infracțiunii, în privința acestuia se va dispune disjungerea cauzei și examinarea posibilității de a fi aplicată procedura discreționară de liberare condiționată de răspundere penală.

În cadrul procedurii de suspendare condiționată a urmăririi penale, recunoașterea vinovăției este o condiție obligatorie ce determină atitudinea copilului față de fapta comisă și posibilitatea acestuia de a fi reeducat fără aplicarea pedepsei penale. La îndeplinirea acestei condiții procesuale obligatorii se va ține cont de următoarele criterii:

- a) recunoașterea vinovăției de către copil se face benevol în fața procurorului în prezența reprezentantului legal, apărătorului, pedagogului sau psihologului, după înaintarea acuzării în cadrul audierii copilului în calitate de învinuit;
- b) înainte de recunoașterea vinovăției, procurorul trebuie să explice copilului învinuit dreptul de a tăcea și de a nu mărturisi împotriva sa;
- c) recunoașterea vinovăției trebuie să fie confirmată de către alte probe administrate în cauză;
- d) dacă recunoașterea vinovăției este făcută până la înaintarea învinuirii, este necesară colectarea de probe ce confirmă vinovăția copilului, după care se va menționa acest fapt în procesul-verbal de audiere a copilului și în calitate de învinuit;
- e) procurorul nu are cum să aprecieze recunoașterea vinovăției de către copilul acuzat, atunci când aceasta nu este confirmată de alte probe, iar dispunerea suspendării condiționate a urmăririi penale este contrară legii.

În cadrul procedurii de suspendare condiționată a urmăririi penale pot fi invocate diverse circumstanțe ce fundamentează convingerea procurorului că anume copilul nu prezintă pericol social:

- a) copilul a săvârșit infracțiunea pentru prima dată;
- b) copilul a săvârșit fapte penale, dar a fost liberat de răspundere penală sau nu are antecedente penale potrivit art.111 alin.(2) lit.a)-lit.e) din CP. În acest caz se cer a fi luate în

considerare și alte circumstanțe ce motivează faptul corectării copilului fără aplicarea pedepsei;

- c) copilul s-a autodenunțat;
- d) copilul a contribuit activ la descoperirea infracțiunii;
- e) se caracterizează pozitiv la locul de muncă sau de studii;
- f) este angajat în câmpul muncii sau își face studiile;
- g) copilul a săvârșit fapta penală ca urmare a unui concurs de împrejurări grele;
- h) regretă fapta comisă, se căiește sincer de comiterea infracțiunii și față de victimă;
- i) părinții, tutorii, curatorii sau rudele apropiate ale copilului și-au luat angajamentul de a-l reeduca;
- j) copilul compensează de bună voie dauna materială cauzată sau repară în alt mod prejudiciul pricinuit prin infracțiune.

Concluzia că persoana nu prezintă pericol social poate fi bazată și pe alte împrejurări, invocându-se una sau mai multe circumstanțe. Suspendarea condiționată a urmăririi penale poate fi dispusă din oficiu de către procuror sau la cererea apărătorului, reprezentantului legal.

Dacă cererea este înaintată de către părinți, rude, tutori sau curatorii, prin care își asumă angajamentul de a reeduca copilul, procurorul verifică capacitatea acestora de a-și îndeplini obligațiile pe care și le asumă.

În cazul dispunerii din oficiu de către procuror, se obține acordul copilului și al reprezentantului legal la aplicarea acestei instituții. După acumularea documentelor procedurale ce atestă condițiile întrunite cumulativ, se va întocmi ordonanța de suspendare condiționată a urmăririi penale ce urmează a fi confirmată de procurorul ierarhic superior, stabilindu-se și obligațiile copilului în termenul de probă prevăzut de art.511 alin.(1) CPP.

Termenul de probă de un an curge din momentul confirmării ordonanței de suspendare condiționată a urmăririi penale de către procurorul ierarhic superior. Acest termen nu poate fi nici micșorat, nici prelungit.

Ordonanța de suspendare condiționată a urmăririi penale se înmânează copilului în prezența apărătorului și a reprezentantului legal, explicându-se esența și consecințele nerespectării obligațiilor stabilite. Aceste acțiuni urmează a fi atestate prin semnătura procurorului, a apărătorului, a reprezentantului legal și a copilului. Despre adoptarea acestei hotărâri se înștiințează victima sau partea apărată.

Procurorul va solicita, din partea organelor de poliție, controlul respectării obligațiilor de către copil și va cere informații de la locul de muncă, de studii și de trai al copilului.

La încălcarea ordinii publice sau la comiterea unei fapte antisociale de către copil în cadrul termenului de probă, procurorul va examina minuțios circumstanțele pentru a decide dacă a avut loc o încălcare cu rea-credință a obligațiilor de către minor, care ar duce la invalidarea instituției liberării condiționate de răspundere penală a copilului.

Ordonanța de suspendare condiționată a urmăririi penale trebuie să fie legală, temeinică și motivată.

La expirarea termenului de probă, procurorul va întocmi ordonanța de încetare a urmăririi penale cu liberare de răspundere penală dacă:

- a) copilul a respectat obligațiile stabilite în cadrul suspendării condiționate a urmăririi penale;

- b) nu s-a descoperit faptul săvârșirii altor infracțiuni până la suspendarea condiționată a urmăririi penale;
- c) ordonanța de suspendare condiționată a urmăririi penale nu a fost declarată nulă de către judecătorul de instrucție în urma contestării acesteia de către victimă, partea vătămată sau partea civilă.

Procurorul, în funcție de circumstanțele cauzei, va analiza posibilitatea aplicării instituției liberării de răspundere penală a unui copil, în următoarea ordine: încetarea urmăririi penale cu aplicarea măsurilor educative de către procuror și cu liberare de răspundere penală; încetarea urmăririi penale după suspendarea condiționată a urmăririi penale; încetarea urmăririi penale cu plasarea copilului într-o instituție specială de învățământ și reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare de către judecătorul de instrucție, la demersul procurorului.

Când reeducarea copilului nu poate fi făcută decât prin plasarea acestuia într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare, procurorul poate dispune încetarea urmăririi penale cu liberarea de răspundere penală, dacă copilul și reprezentantul legal sunt de acord cu adoptarea unei asemenea hotărâri.

La determinarea soluției de încetare a procesului penal cu plasarea copilului într-o instituție specială se va ține cont de recomandările serviciilor de resocializare, expuse în raportul anchetei sociale.

Procedura specială a avut ca raționamente la originile sale intenția de a contribui la o administrare mai eficientă a justiției, mai ales în cauzele cu copii, prin evitarea unui proces penal cu toate consecințele nefaste care sunt inevitabile.

În cadrul monitorizării au fost opinii potrivit cărora procedura dată este aplicată insuficient din motivul limitelor de aplicare. Procedura poate fi aplicată pentru infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, acestea constituind o parte limitată de articole din CP. De exemplu, pentru comiterea de către doi copii a unei infracțiuni prevăzute de art.187 alin.(2) (jaf – sustragerea deschisă a bunurilor altei persoane), această procedură nu va mai putea fi aplicată. De asemenea, se cere de remarcat că împăcarea în cazul unui copil poate avea loc potrivit art.109 din CP și pentru infracțiuni grave.

O a doua problemă care creează dificultăți în aplicarea procedurii suspendării condiționate a urmăririi penale este interdicția aplicării în cazul existenței antecedentelor penale (art.510 alin.(2) pct.1) CPP), care, în situația unui copil lăsat fără supraveghere, poate fi întâlnită frecvent.

Prin urmare, una din recomandările de *lege ferenda* a fost introducerea în art.510 alin.(1) din CPP a sintagmei „, , **iar în cazul minorilor și pentru o infracțiune gravă**”, pe când în art.510 alin.(2) pct.1) introducerea cuvintelor „**cu excepția minorilor**”.

VI.5 PLASAREA COPILULUI ÎNTR-O INSTITUȚIE SPECIALĂ

Procurorul pregătește materialele cauzei pentru liberare de răspundere penală a copilului cu plasarea într-o instituție specială, adoptând o ordonanță de încetare a procesului cu următoarele mențiuni:

- a) data și locul întocmirii ordonanței, numele și gradul de clasificare al procurorului ce o întocmește;
- b) confirmarea de către procurorul ierarhic superior;
- c) descrierea faptei ce a constituit obiectul urmăririi penale și a mijloacelor de probă ce confirmă vinovăția copilului;

- d) descrierea circumstanțelor care motivează soluția încetării procesului penal cu plasarea copilului într-o instituție specială;
- e) dispoziția de încetare a procesului penal cu liberare de răspundere penală și plasarea copilului într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare;
- f) temeiurile juridice materiale penale și procesuale penale ce permit liberarea de răspundere penală a copilului;
- g) acordul copilului și al reprezentantului legal după explicarea esenței instituției liberării de răspundere penală cu plasarea într-o instituție specială;
- h) informarea organului specializat de stat care are sarcina de a efectua controlul asupra comportamentului copilului.

Pentru plasarea copilului într-o instituție specială este necesară autorizația judecătorului de instrucție. În acest scop, procurorul, după adoptarea ordonanței de încetare a procesului penal, înaintează un demers privind liberarea copilului de răspundere penală cu plasarea acestuia într-o instituție specială. Demersul va cuprinde următoarele mențiuni:

- a) data și locul întocmirii demersului, numele și gradul de clasificare al procurorului care îl întocmește;
- b) descrierea condițiilor faptice și juridice privind încetarea procesului penal cu liberare de răspundere penală a copilului și plasarea acestuia într-o instituție specială;
- c) propunerea de a înceta procesul penal cu plasarea copilului într-o instituție specială.

La demers se anexează ordonanța procurorului privind încetarea procesului penal cu liberarea de răspundere penală și plasarea copilului într-o instituție specială, alte materiale ce confirmă temeinicia și legalitatea liberării de răspundere penală, cu plasarea copilului într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare.

Demersul procurorului privind liberarea de răspundere penală a copilului cu plasarea într-o instituție specială se examinează, conform art.308 CPP, fără întârziere și cu participarea:

- a) procurorului;
- b) apărătorului;
- c) copilului și reprezentantului legal.

Judecătorul de instrucție verifică temeinicia și legalitatea demersului de liberare de răspundere penală în baza materialelor prezentate de către procuror, după ascultarea argumentelor invocate de către acesta și după audierea celorlalți participanți. Judecătorul de instrucție adoptă o încheiere prin care admite demersul procurorului privind liberarea de răspundere penală a copilului cu plasarea într-o instituție specială. Astfel, actele executorii privind liberarea copilului de răspundere penală cu plasarea într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau curativă și de reeducare sunt:

- d) ordonanța procurorului confirmată de către procurorul ierarhic superior;
- e) încheierea judecătorului de instrucție prin care s-a admis demersul procurorului privind liberarea de răspundere penală a copilului cu plasarea într-o instituție specială.

În cazul în care demersul procurorului privind liberarea de răspundere penală a copilului cu plasarea acestuia într-o instituție specială este respins de către judecător, procurorul anulează ordonanța de încetare a procesului penal cu liberarea de răspundere penală și plasarea copilului într-o instituție specială.

VI. ACORDUL DE RECUNOAȘTERE A VINOVĂȚIEI ÎN CAUZELE PENALE CU COPII ÎNVINUÎȚI/INCULPAȚI

În cadrul cercetării s-a constatat că în cauzele penale privind infracțiunile grave unde sunt implicați învinuiți/inculpați minori este oportună încheierea unui acord de recunoaștere a vinovăției în condițiile legii (art.504-509 CPP) . Acordul de recunoaștere a vinovăției poate fi încheiat și în cazul infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave, dar aceasta este oportună în situațiile în care celelalte proceduri discreționare de liberare de răspundere penală a copilului învinuit nu sunt posibile, reieșind din circumstanțele cauzei.

Încheierea unui acord de recunoaștere a vinovăției cu un copil acuzat, dacă acesta are vârstă de 16 ani, ar presupune în mod direct și obligarea de a depune jurământ privind veridicitatea declarațiilor date privitor la infracțiunea pusă sub acuzație, conform art.505 alin.(2) pct.5) CPP.

Acordul de recunoaștere a vinovăției este semnat de procuror, învinuitul/inculpatul minor, reprezentantul legal, apărătorul acestuia, astfel ca semnăturile să fie pe fiecare pagină a acordului. La examinarea de către instanța de judecată a acordului de recunoaștere a vinovăției în cauzele cu un copil inculpat participă și pedagogul sau psihologul.

În practică unele instanțe judecătorești nejustificat refuză acceptarea acordului de recunoaștere a vinovăției încheiat de inculpații minori, cu participarea reprezentanților legali, a apărătorilor și a procurorului, pe motivul vârstei inculpatului. Examinarea cauzei în ședința de judecată cu participarea minorului inculpat în procedură generală constituie uneori o tergiversare a procesului cu consecințe negative asupra minorului. Din aceste considerente, procedura restrânsă privind acordul de recunoaștere a vinovăției cu respectarea tuturor condițiilor legale este benefică atât pentru copil, cât și pentru organele de justiție ale statului.

Dreptul de discreție al procurorului se manifestă și în cazul încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției. Procurorul nu are numai obligația să învinuiască și să obțină condamnarea unei persoane, dar și să asigure o echitate socială, urmând totodată să fie respectate pe cât este posibil atât interesele publice, cât și cele de ordin particular.

La determinarea opțiunii procurorului pentru încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției, toate condițiile arătate în art.505 alin.(1) CPP reprezintă importanță. Circumstanțele menționate în art.505 CPP pot fi clasificate, prin caracterul acestuia, în următoarele categorii:

- a) circumstanțe privind voința și atitudinea învinuitului:
 - voința învinuitului, inculpatului de a coopera la efectuarea urmăririi penale sau la acuzarea altor persoane;
 - atitudinea învinuitului, inculpatului față de activitatea sa criminală și de antecedentele penale;
 - căința sinceră a învinuitului, inculpatului și dorința lui de a-și asuma responsabilitatea pentru cele comise de el;
 - voința liberă și benevolă a învinuitului, inculpatului de a-și recunoaște vinovăția cât mai prompt și de a accepta o procedură restrânsă;
- b) circumstanțe privind fapta, faptele săvârșite – natura și gravitatea acuzației înaintate;
- c) circumstanțe privind suficiența probelor de acuzare – probabilitatea de a obține o condamnare;
- d) circumstanța-motivație, interesul public de a obține o judecare mai operativă cu cheltuieli mai reduse.

Din circumstanțele expuse mai sus, sunt necesare și obligatorii de a fi întrunite cumulativ următoarele:

- a) voința liberă și benevolă a învinutului, inculpatului de a-și recunoaște vinovăția prompt și de a accepta o procedură restrânsă;
- b) natura și gravitatea acuzației înaintate;
- c) probabilitatea de a obține o condamnare.

Rolul procurorului este de a acumula probe suficiente în aspect calitativ și cantitativ, care determină capacitatea de a convinge judecata de vinovăția inculpatului. Prin urmare, procurorul nu poate să încheie un acord dacă acesta este determinat de lipsa probelor în dosar, fie că probele sunt puține sau inadmisibile și condamnarea în cadrul judecății este îndoielnică.

Învinuitul, inculpatul minor în vârstă de la 16 ani și reprezentantul legal participă nemijlocit la negocierea unui acord de recunoaștere a vinovăției. Un rol decisiv îl are apărătorul care apreciază cu responsabilitate întrunirea circumstanțelor ce pot determina învinuitul minor și reprezentantul lui legal să accepte încheierea unui acord.

Încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției poate fi făcută atât până la luarea la cunoștință cu materialele cauzei, până la terminarea urmăririi penale, cât și după aceasta. Oricum, apărătorul trebuie să consulte clientul său despre o probabilă condamnare în baza probelor evaluate de dânsul, fie despre insuficiența sau inadmisibilitatea unor probe ce determină voința celui învinuit să accepte o procedură restrânsă, în scopul unei pedepse reduse, sau să pledeze pentru procedura generală ori pentru o altă procedură. Apărătorul, atât în cazul în care procedura acordului de recunoaștere a vinovăției este inițiată de procuror, cât și din inițiativa învinutului, a inculpatului sau de el însuși are obligația să discute în condiții de confidențialitate chestiunile prevăzute de art.505 alin.(2) CPP. Pentru garantarea respectării acestor condiții, părțile consemnează circumstanțele discutate confidențial, iar apărătorul certifică suplimentar și separat o declarație că acordul de recunoaștere a vinovăției de către învinuit/inculpat a fost examinat de el personal.

În cazul infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave, apărătorul, după estimarea probelor din dosar, poate propune clientului său minor și reprezentantului lui legal încheierea unui acord de recunoaștere a vinovăției dacă procedurile discreționare de liberare de răspundere penală a învinutului minor au eșuat.

Potrivit art.509 CPP analizat în corelație cu art.389 CPP, instanța adoptă o sentință de condamnare:

- a) cu stabilirea pedepsei care urmează să fie executată;
- b) cu stabilirea pedepsei și cu liberarea de executare a ei;
- c) fără stabilirea pedepsei, cu liberarea de la răspunderea penală, fie cu liberarea de la pedeapsă.

Totodată, nu se exclude posibilitatea adoptării de către instanța de judecată a unei sentințe de încetare, conform art.391 alin.(1) pct.7), în cazurile prevăzute de art.54-56 din Codul penal. Pornind de la raționamentul că încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției se admite pentru infracțiuni ușoare, mai puțin grave și grave, economisindu-se timp și resurse umane pentru înfăptuirea justiției, instanța de judecată, din oficiu sau la cererea părților, poate decide aplicarea art.54-56 din Codul penal și aceasta este posibil procesual prin sentința de încetare.

VI.7 MEDIEREA PENALĂ

Dejudiciarizarea procesului penal în privința unui copil presupune aplicarea unor proceduri extrajudiciare, în care medierea dispune de o poziție prioritară.

Medierea penală poartă un caracter specific, diferit de alte tipuri de mediere. De acest raționament s-a condus și legiuitorul moldovean în Legea cu privire la mediere, plasând-o într-o secțiune separată. Legea stabilește o procedură de mediere extrajudiciară. Potrivit art.32 alin. (6) al Legii menționate, procesul de mediere nu substituie procesul penal. Medierea are efecte mai pronunțate dacă se utilizează în faze incipiente ale procesului, evitând astfel efectul psihologic negativ care îl lasă acestea asupra persoanelor, îndeosebi asupra copiilor. De asemenea, restaurarea, pe cât se poate de urgent, a unui drept încălcat este un obiectiv determinant în justiția restaurativă. În așa mod, cu cât mai repede părțile vor găsi un numitor comun, cu atât victima va obține o reparație echitabilă. Astfel, rolul procurorului în aspect de utilizare a instituției medierii este semnificativ, îndeosebi în cauzele cu copii. Importantă este și economia de resurse în cazul efectuării medierii pe cât se poate de urgent după producerea conflictului penal.

Așadar, în procesul penal apare un nou subiect procesual – mediatorul, care însă are atribuții decizionale limitate, neavând autoritatea de a lua o hotărâre.

Medierea penală nu împiedică persoana de a renunța în orice moment la această procedură și de a apela la justiția tradițională până la emiterea de către procuror a ordonanței de încetare a procesului, fie de către instanță a sentinței de încetare. După emiterea hotărârilor menționate, soluția este guvernată de autoritatea de lucru judecat. Totuși, în situația în care victima a fost dusă în eroare, fie în alte împrejurări care pot constitui un **viciu fundamental**, procurorul este în drept să reia urmărirea. Echitatea procesului în cadrul medierii este asigurată de garanțiile procedurale prevăzute atât în Codul de procedură penală, cât și în Legea cu privire la mediere. Aceste două acte se completează și nu se exclud reciproc. Art.3 al Legii cu privire la mediere enumeră principiile de bază ale medierii, acestea fiind: accesul liber și egal la această procedură, principiul liberului consimțământ, al confidențialității, al imparțialității, al neutralității, al independenței și al liberei alegeri a mediatorului – principii generale pentru toate tipurile de mediere, inclusiv cea penală.

Art.18 CPP stabilește, *inter alia*, că accesul publicului la ședințe poate fi interzis atunci când, datorită unei împrejurări speciale, publicitatea ar putea să prejudicieze interesele justiției. Confidențialitatea medierii asigură drepturile ambelor părți, deci și interesele justiției. Oricare ar fi rezultatul medierii, acesta nu poate fi obiectul relatărilor publice. După cum se menționează în art.32 alin.(8) din Legea amintită, *„nesemnarea unui acord de împăcare nu poate prejudicia situația părților”*. Având în vedere caracterul confidențial al medierii în asigurarea echității procesului, în sarcina mediatorului trebuie pusă responsabilitatea de a asigura egalitatea părților, imparțialitatea sa, caracterul proporțional al obligațiilor luate de către părți. Informarea părților privind drepturile acestora în procesul de mediere rămâne a fi, de asemenea, o obligație impusă mediatorului, precum și asigurarea participării pedagogului sau psihologului. Participarea părților în cadrul procesului de mediere determină acceptarea de către acestea a faptelor care constituie obiectul litigiului penal. În acest aspect, recunoașterea faptelor respective poate afecta o altă garanție a procesului echitabil – *prezumția de nevinovăție*. În scopul garantării acestui principiu, Legea cu privire la mediere (art.32 alin.(7)) stabilește că *„faptul participării la mediere nu poate servi ca dovadă a recunoașterii vinovăției”*. Aceasta înseamnă atât excluderea oricărei informații din dosarul penal privind procesul de mediere în cazul eșuării acestuia, cât și excluderea oricărei informații pentru dosarul penal aflat în gestiune, fie pentru alte eventuale dosare comunicate de părți în cadrul procesului de mediere. Potrivit acestui principiu, se interzice de a utiliza informațiile obținute în procesul de mediere în cadrul dosarului penal, ca și interdicția de a asimila acceptul de a participa la procesul de mediere cu recunoașterea vinovăției. În acest aspect, procurorului, pe lângă faptul că i se interzice categoric de a audia

în calitate de martor mediatorul, i se interzice și de a efectua oricare altă acțiune procesuală unde se implice participarea mediatorului în calitate de martor. Pornind de la faptul că părțile sunt acelea care decid destăinuirea unei informații oarecare din procesul de mediere, acestea pot solicita sau accepta, în situații excepționale, audierea mediatorului în calitate de martor. Audierea în calitate de martor determină înlăturarea din procesul de mediere a mediatorului.

Principiul confidențialității procesului de mediere împiedică destăinuirea oricărei informații obținute în cadrul medierii. Procurorul comunică mediatorului că acesta poate atenționa părțile în procesul de mediere asupra obligației de a păstra confidențialitatea informației, fiind în drept să solicite semnarea unui acord de confidențialitate. Totuși, mediatorul este obligat să informeze autoritățile competente referitor la o infracțiune iminentă, despre care ia cunoștință în procesul de mediere.

O problemă controversată este și cea a respectării *termenelor rezonabile* ca o garanție a unui proces echitabil. Art.32 alin.(6) al Legii cu privire la mediere stabilește că procesul de mediere nu suspendă procesul penal.

Instituția medierii este într-o legătură organică cu alte instituții procesuale, cum sunt: *plângerea prealabilă* și *împăcarea*. Instituția plângerii prelabile constituie o excepție de la principiul oficialității, potrivit căruia organele de urmărire penală sunt obligate de a porni urmărirea penală în toate cazurile în care se constată că a fost comisă o infracțiune. În baza acestui principiu, urmărirea penală trebuie pornită în toate cazurile, indiferent de care interese au fost prejudiciate: cele generale sau unele particulare. În cea mai mare parte de cazuri, atunci când se comite o infracțiune se aplică principiul oficialității și organul de urmărire penală este obligat să pornească urmărirea chiar dacă victima nu a depus o plângere. Totuși, există situații când voința victimei este determinantă la pornirea urmăririi penale, aplicându-se în acest caz principiul disponibilității în procesul penal. Instituția are ca scop acordarea victimelor infracțiunilor a unor drepturi discreționare în a determina pornirea și încetarea procesului penal. Instituția plângerii prelabile reglementată de art.276 CPP stabilește că pentru anumite infracțiuni urmărirea penală poate fi pornită doar la plângerea prealabilă a victimei.

Este necesar a se face deosebire între plângere și plângere prealabilă. Dacă plângerea, în sensul art.263 CPP, este ca un mod de sesizare, plângerea prealabilă, în sensul art.276 CPP, este o condiție de pornire a urmăririi penale. Cu alte cuvinte, dacă victima nu va depune plângere, iar organul de urmărire penală va constata că s-a comis o infracțiune, acesta din urmă va avea dreptul să pornească urmărirea penală pentru majoritatea infracțiunilor, cu excepția celor menționate în art.276 CPP. În ceea ce privește infracțiunile enumerate în art.276 CPP, urmărirea nu poate fi declanșată dacă însăși victima nu va înainta o plângere prealabilă în formă scrisă, spre deosebire de plângerea care poate fi înaintată și în mod verbal. Codul de procedură penală în art.276 enumeră o categorie de infracțiuni pentru care urmărirea penală poate fi pornită doar la plângerea prealabilă a victimei: vătămarea intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății (art.152 alin.(1) CP); amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății (art.155 CP); vătămarea gravă ori medie a integrității corporale cauzate din imprudență (art.157 CP); efectuarea fecundării artificiale sau implantării embrionului fără consimțământul scris al pacientei (art.161 CP); hărțuire sexuală (art.173 CP); încălcarea inviolabilității vieții private (art.177 CP); violarea de domiciliu (art.179 alin.(1) și alin.(2) CP); încălcarea dreptului asupra obiectelor de valoare industrială (art.185² CP); tulburarea de posesie (art.193 CP); însușirea sau utilizarea ilicită a energiei electrice, termice sau a gazelor naturale (art.194 CP); distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor (art.197 alin.(1) CP); divulgarea secretului adopției (art.204 alin.(1) CP); concurența neloială (art.246 CP), cât și furtul săvârșit de soț, rude în paguba tutorelui ori de persoana care locuiește împreună cu victima sau este găzduită de aceasta (art.186 CP). Odată cu înaintarea plângerii prelabile, urmărirea se supune unor reguli generale ale procedurii. Procurorul efectuează aceleași acțiuni procesuale, aplică aceleași măsuri procesuale etc. care le-ar fi aplicat în cazul pornirii urmăririi din oficiu. Depunerea unei plângeri prelabile determină pornirea urmăririi penale, chiar dacă în cauză sunt mai multe

victime și unele dintre acestea nu au depus plângere. Cu alte cuvinte, prezența unei plângeri determină pornirea urmăririi penale, indiferent de numărul victimelor unei infracțiuni. Regula se aplică și în situația în care la săvârșirea unei infracțiuni au participat mai mulți făptuitori. Adică, dacă victima a înaintat o plângere prealabilă indicând în aceasta un singur făptuitor, urmărirea penală va fi pornită împotriva tuturor făptuitorilor dacă la infracțiune au participat mai multe persoane. Plângerea prealabilă este o expresie a independenței voinței victimei de a porni sau nu urmărirea penală. Există situații specifice când aceasta nu este în stare să-și realizeze dreptul său. Situațiile acestea pot fi determinate de incapacitatea sau de capacitatea de exercițiu limitată a stării de neputință sau de dependența față de bănuț ori din alte motive. *Incapacitatea sau capacitatea de exercițiu limitată* sunt instituții ale dreptului civil. Art.24 din Codul civil stabilește că persoana care, în urma unei tulburări psihice (boli mintale sau deficiențe mintale), nu poate conștientiza sau dirija acțiunile sale, poate fi declarată de către instanța de judecată ca incapabilă. Asupra ei se instituie tutela. În categoria persoanelor cu capacitate de exercițiu limitată, în sensul art.276 CPP, se includ și copiii.

Starea de neputință se caracterizează prin imposibilitatea victimei de a-și apăra de sine stător drepturile. Acestea pot fi și anumite maladii, handicapuri, în cazul în care persoana nu a fost recunoscută ca iresponsabilă. Poate fi recunoscută ca stare de neputință și alte situații care în viziunea procurorului împiedică persoana de a-și realiza drepturile sale. *Starea de dependență* poate fi manifestată prin faptul că persoana se află în grija, sub ocrotirea, protecția, educarea sau tratamentul făptuitorului. *După cum se observă, copiii victime pot fi atribuiți la oricare din situațiile enunțate mai sus.*

Plângerea prealabilă poate fi întocmită în formă liberă. Totuși, este important ca în aceasta să fie menționate informații privind infracțiunea, faptul că persoana este o potențială victimă a acestei infracțiuni și datele acesteia. La depunerea plângerii, persoanei i se comunică drepturile sale, inclusiv dreptul de a se împăca sau de a-și retrage plângerea. Instituția plângerii prealabile este în directă legătură cu instituția împăcării. În legislație împăcarea capătă efect de instituție a dreptului material, fiind prevăzută în art.109 CP. Acest articol prevede împăcarea ca un act de înlăturare a răspunderii penale pentru o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă. Legea penală, însă, admite împăcarea doar pentru anumite categorii de infracțiuni prevăzute în capitolele II-IV ale Codului penal: infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei; infracțiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei; infracțiuni privind viața sexuală. În situația în care infracțiunea a fost săvârșită de un copil, împăcarea poate avea loc și pentru o infracțiune gravă specificată în capitolele II-IV. Prin împăcare conflictul se stinge nu ca urmare a unui act de voință unilateral din partea persoanei vătămate, ci printr-un act bilateral, prin voința comună a victimei și a făptuitorului. Există condiții exprese care necesită a fi respectate la aplicarea instituției împăcării. Astfel,

- împăcarea părților se poate realiza doar în cazul infracțiunilor pentru care legea prevede această modalitate de înlăturare a răspunderii penale;
- împăcarea trebuie să se facă între bănuț, învinuit, inculpat și partea vătămată;
- împăcarea trebuie să fie exprimată în mod clar, și nu presupusă pe baza anumitor situații sau împrejurări, părțile consimțind liber acest fapt, exprimându-și în mod benevol voința;
- împăcarea este personală, totală, necondiționată și definitivă și trebuie să intervină până la retragerea completului de judecată pentru deliberare.

Codul de procedură penală utilizează două noțiuni, care, în unele cazuri, se confundă în practică. Este vorba despre noțiunea de împăcare și cea de retragere a plângerii prealabile. Enumerând cazurile de încetare a urmăririi penale, art.285 alin.(1) pct.1) CPP stabilește că încetarea urmăririi penale are loc în cazurile prevăzute de art.275 CPP, precum și în cazul în care

se constată că: plângerea prealabilă a fost retrasă de către partea vătămată sau părțile s-au împăcat, în cazurile în care urmărirea penală poate fi pornită numai în baza plângerii prealabile sau legea penală permite împăcarea.

Referință la prevederile art.285 CPP sunt făcute și în art.332 alin.(1) CPP, stabilind condițiile de încetare a procesului penal în ședința de judecată. Reglementând cazurile de adoptare a sentinței de încetare a procesului, art.391 alin.(1) pct.1) CPP stabilește că aceasta se adoptă dacă lipsește plângerea părții vătămate, fie plângerea a fost retrasă sau părțile s-au împăcat. Distincția se evidențiază în funcție de apartenența instituției la dreptul penal sau la dreptul procesual penal. Împăcarea este o instituție ce-și găsește originea în dreptul penal, realizându-se în dreptul procesual penal. Împăcarea este personificată, fiind aplicabilă *in personam*. Retragera plângerii este o instituție procesuală ce poate fi caracterizată ca o renunțare la dreptul de a trage o persoană sau mai multe persoane la răspundere penală, fiind aplicată *in rem*. Altfel spus, împăcarea poate avea loc în mod direct între partea vătămată și făptuitor. Dacă sunt mai mulți făptuitori, împăcarea are loc cu fiecare dintre aceștia în mod personal. Victima este în drept să se împace cu un făptuitor, iar în privința altora să considere că este necesară judecarea lor. În cazul în care sunt mai mulți făptuitori, iar victima se împacă doar cu unii, față de persoanele cu care victima s-a împăcat se încetează urmărirea penală potrivit art.285 alin.(1) pct.1) CPP. În cazul în care victima (partea vătămată) s-a împăcat cu toți făptuitorii, se aplică de asemenea soluția încetării urmăririi penale în baza art.285 alin.(1) pct.1) CPP. Retragera plângerii prealabile nu este personificată, adică persoana nu-și poate retrage plângerea față de o persoană și o menține față de alta. Odată cu retragera plângerii, urmărirea penală încetează ca atare potrivit art.285 alin.(1) pct.1) CPP. Plângerea prealabilă pune în mișcare cauza de acuzare privată care poate fi încetată odată cu retragera plângerii. În acest sens, faptele respective pot constitui atât infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, cât și grave, având însă o arie limitată de aplicare. Împăcarea, la rândul său, poate avea și implicație publico-privată, în cazul în care urmărirea penală a fost pusă în mișcare din oficiu de către procuror, iar în urma împăcării procesul încetează dacă este vorba despre o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă. În cazul retragerii plângerii prealabile se prezumă că persoana a primit satisfacția solicitată care, desigur, nu este evaluată în mod obligatoriu pecuniar și care se poate manifesta în sentimentul de iertare.

În activitatea practică s-a constatat o poziție greșită în unele procuraturi unde împăcarea sau retragera plângerii se admite doar după ce persoanei i se înaintează acuzarea. Această practică intră în mod evident în contradicție cu art.276 CPP. Actualmente în activitatea practică a organelor de drept naționale nu există mecanismul negocierii între părțile procesului penal. Cu titlu de exemplu remarcăm că în *sistemul englez*, după recunoașterea persoanei vinovate și până la stabilirea pedepsei, serviciul de probațiune încearcă să medieze între victimă și inculpat, convingând ultimul să repare prejudiciul. În cazul în care o asemenea activitate s-a încununat de succes, judecătorul ia în considerare acest fapt la stabilirea pedepsei. Potrivit par.155 lit.b) CPP german, procuratura și instanța de judecată sunt obligate, la orice fază a procesului penal, de a evalua posibilitatea împăcării între inculpat și victimă. Atunci când există o asemenea posibilitate, procuratura și instanța de judecată sunt obligate să contribuie la acest fapt. Potrivit par. 155 lit. b) CPP german, procuratura și instanța, în scopul de a contribui la împăcarea părților, transmit din oficiu organului competent sau la cererea acestuia orice informație cu caracter personal. Informația poate fi utilizată doar în scopul obținerii acordului între victimă și inculpat. În cadrul procedurii penale privind un copil în conflict cu legea, procurorul este subiectul activ în procesul de mediere. Mediatorul capătă statutul de subiect al procesului penal și, evident, în raporturile dintre procuror și mediator ambii subiecți dispun de drepturi și obligații. Sarcina mediatorului constă în asistarea părților procesului penal în scopul soluționării conflictului. În acest context, procurorul nu poate să asimileze mediatorul cu un reprezentant al organelor de stat sau cu o persoană cu funcții de răspundere. Deci, procurorul nu poate da indicații sau utiliza alte modalități de intervenție, ordonanțe etc. Mediatorul, de asemenea, nu poate fi asimilat cu părțile din proces. Mediatorul este o persoană privată cu funcții specifice procesuale. În acest aspect, mediatorul ca și apărătorul nu poate fi asimilat și cu caracterul

cauzei examinate.

Mediatorul dispune de o totalitate de drepturi procesuale. În cauzele penale, potrivit art.33 din Legea cu privire la mediere, mediatorul este în drept: să ia cunoștință de informația privind fondul cauzei; să ia cunoștință de informațiile privind părțile participante la mediere; să aibă întrevederi cu părțile, inclusiv cu partea privată de libertate, fără a i se limita numărul și durata întrevederilor. Art.36 din Legea menționată stabilește că organul de urmărire penală sau instanța judecătorească, în procedura cărora se află cauza penală, până la începerea procesului de mediere, cu acordul părților, pun la dispoziția mediatorului materialele necesare, fără a prejudicia desfășurarea urmăririi penale sau judecarea cauzei, iar mediatorul poartă răspundere, în condițiile legii, pentru divulgarea informației puse la dispoziția sa în etapa de urmărire penală sau de judecare a cauzei. Mediatorul poate lua cunoștință de anumite informații privind fondul cauzei și cu părțile participante la mediere. Procurorul decide care volum de informație trebuie prezentat mediatorului, în funcție de caz. În același timp, procurorul nu poate limita nejustificat volumul de informație solicitat. În caz de situație de conflict privitor la volumul informației solicitat de mediator, acesta va avea dreptul de a face o plângere procurorului ierarhic superior, potrivit art.299¹ CPP. Procurorul poate atenționa mediatorul asupra obligației acestuia de a nu da publicității anumite informații puse la dispoziția mediatorului dacă va considera că aceasta poate afecta principiul confidențialității din cadrul urmăririi penale. În acest sens, în procesul-verbal de transmitere a materialelor cauzei către mediator, acesta va semna și avertizarea de răspundere penală, în conformitate cu art.315 CP, în cazul divulgării datelor urmăririi penale. La judecarea cauzei, informația este pusă integral la dispoziția mediatorului, cu excepția cazurilor în care ședința este declarată închisă. Judecătorul, în cadrul ședinței închise, va decide care este volumul informației necesare a fi pusă la dispoziția mediatorului.

Mediatorul are dreptul de a solicita informații privind părțile, inclusiv: adresele, ocupația, vârsta etc., în funcție de caz. Informația trebuie prezentată mediatorului în cel mai scurt timp posibil. În cazul în care ofițerul de urmărire penală sau procurorul consideră necesar de a nu pune la dispoziția mediatorului o asemenea informație, acest fapt trebuie motivat.

Mediatorul este în drept de a avea întrevederi atât cu victima, cât și cu făptuitorul, inclusiv cu cel supus arestării preventive. Potrivit art.187 pct.7) CPP, administrația instituțiilor de detenție a persoanelor reținute sau arestate este obligată să admită întrevederi libere ale persoanelor deținute cu mediatorul, în condiții confidențiale, fără a limita numărul și durata întrevederilor. În acest sens, la solicitarea mediatorului procurorul sau instanța de judecată trebuie să transmită informația privind mediatorul, respectiv, administrației locului de detenție. Pe lângă drepturile procesuale, mediatorul are și anumite obligații. Instanța de judecată sau procurorul sunt obligați de a reacționa în cazul în care consideră că mediatorul a încălcat în activitatea sa principiile medierii sau Codul deontologic. În asemenea situații, procurorul sau judecătorul informează Consiliul de mediere. Dacă se constată că mediatorul este în relații de rudenie sau în relații de dependență personală cu persoana care participă la urmărirea penală sau la judecarea cauzei, dacă el sau rudele lui sunt direct sau indirect interesate în proces, dacă a participat în această cauză ca ofițer de urmărire penală, procuror sau consultantul procurorului, judecător (inclusiv de instrucție), grefier, interpret, traducător, expert, reprezentant al uneia din părți – procurorul sau instanța de judecată are atribuția de a-l înlătura din proces, dacă mediatorul nu a înaintat de sine stătător o cerere de abținere. Mediatorul necesită a fi înlăturat din proces și dacă acesta i-a fost cauzat un prejudiciu prin infracțiunea imputată făptuitorului, chiar dacă nu este victimă sau parte vătămată, sau dacă este declarat incapabil. Mediatorul nu poate participa în proces dacă a acordat anterior asistență juridică în cauza penală, precum și dacă se află în relații de rudenie sau în relații de dependență personală cu persoana care a acordat asistență juridică. Părțile, de asemenea, pot înainta cerere de recuzare dacă stabilesc asemenea circumstanțe. În cazurile în care mediatorul a înaintat cerere de abținere, fie părțile au înaintat cerere de recuzare, procurorul este obligat în cel mai scurt timp de a lua o hotărâre cu privire la înlăturarea mediatorului din proces.

Hotărârea privind recuzarea mediatorului, în cazul în care circumstanțele au fost constatate din oficiu, se ia din momentul depistării unor asemenea împrejurări. Procurorul trebuie să aducă la cunoștința mediatorului și părților hotărârea respectivă. În procesul de mediere, mediatorul participă la inițiativa părților fie prin numire din oficiu de către organul de urmărire penală, fie la numirea din oficiu ofițerului de urmărire penală înaintea unui demers prin care solicită desemnarea unui mediator de către biroul de mediatori. Organul de urmărire penală și procurorul înaintea demersului doar în cazul în care părțile nu au convenit de sine stătător asupra unui mediator și când, potrivit legii penale, împăcarea părților are drept rezultat înlăturarea răspunderii penale. Organul de urmărire penală nu poate recomanda cuiva un anumit mediator. Pe lângă dreptul de a recuza mediatorul, organul de urmărire penală are dreptul de a solicita de la biroul de mediatori înlocuirea mediatorului ales sau a mediatorului numit din oficiu, în situația în care se constată că acesta nu poate să participe la desfășurarea procesului, în decurs de 5 zile din momentul înștiințării acestuia, fie nu este în stare să asigure părților medierea eficientă. În asemenea cazuri, ofițerul de urmărire penală sau, după caz, procurorul emite o ordonanță în care se indică motivele unei asemenea hotărâri, cu expunerea tuturor circumstanțelor. În situațiile respective, organul de urmărire penală sau instanța poate propune părților ca acestea să invite un mediator la alegerea lor. În cazul în care părțile declară că nu au posibilitate de a identifica un mediator, organul de urmărire penală solicită desemnarea unui mediator de către biroul de mediatori. În cazul admiterii mediatorului, organul de urmărire penală emite o ordonanță care se aduce la cunoștința mediatorului și părților, cu explicarea dreptului de a solicita în orice moment al procesului înlocuirea lui cu un alt mediator sau înlăturarea acestuia din proces. La admiterea în proces, organul de urmărire penală solicită de la mediator copia licenței de mediator și mandatul biroului de mediatori. După admiterea mediatorului în proces, ofițerul de urmărire penală informează părțile despre hotărârea respectivă și despre faptul că cooperarea lor cu mediatorul este principiul de bază al medierii; despre avantajele împăcării pentru părți, inclusiv despre faptul că semnarea acordului de împăcare poate avea drept rezultat înlăturarea răspunderii penale în cazurile prevăzute de lege; despre faptul că procesul de mediere nu substituie și nu suspendă procesul penal. De asemenea, părțile sunt anunțate că ele pot renunța benevol la mediere în orice moment al procesului, iar nesemnarea acordului de împăcare nu poate prejudicia situația uneia sau ambelor părți.

Medierea propriu-zisă are loc, de regulă, în sediul mediatorului. Părțile pot solicita de comun acord desfășurarea medierii și în alte locuri, în funcție de caz. Acestea pot fi locuri publice, spitale, școli etc. Mediatorul trebuie să nu împiedice alegerea locului sau să insiste asupra desfășurării medierii în sediul său, fie în alt loc. Mediatorul este liber de a alege tehnicile și metodele de efectuare a medierii. Procurorul nu este în drept să indice o tehnică sau o metodă concretă și poate interveni doar când părțile declară că medierea este inefficientă. Procurorul informează părțile că medierea poate avea loc între două sau mai multe părți și se poate realiza de către unul sau mai mulți mediatori. Copiii sunt informați despre faptul că sunt asistați obligatoriu de către reprezentantul legal. La acțiune participă obligatoriu pedagogul sau psihologul și, după caz, reprezentantul legal al părții vătămate minore, al părții civile minore sau al făptuitorului minor. Pe parcursul medierii, părțile pot fi asistate, la cerere sau cu acceptul lor, de avocat, interpret și alte persoane. Părților li se aduce la cunoștință că pot semna un acord de împăcare. Procurorul decide asupra volumului materialelor puse la dispoziția mediatorului.

La luarea hotărârii privind punerea la dispoziție a materialelor cauzei penale, ambii subiecți procesuali trebuie să ia în considerare două aspecte: în primul rând, procurorul trebuie să pună la dispoziția mediatorului, cu acceptul părților, toate materialele care vor facilita împăcarea părților. Dacă părțile se vor opune, procurorul sau organul de urmărire penală nu vor avea dreptul de a pune aceste materiale la dispoziția mediatorului. În al doilea rând, procurorul din oficiu poate să refuze motivat prezentarea anumitor materiale dacă va considera că aceasta va prejudicia urmărirea. De regulă, toate ordonanțele procurorului se pun la dispoziția mediatorului.

În legătură cu prezentarea materialelor mediatorului se întocmește un proces-verbal în

care se indică numele mediatorului. Acesta este preîntâmpinat despre răspunderea pe care o poartă în cazul divulgării materialelor urmăririi penale. În acest sens, mediatorul prezintă o declarație în scris. În urma medierii, părțile pot încheia un acord de împăcare. Acordul de împăcare este întocmit de mediator și este semnat de către părți. Cu toate că nu există o formă strictă a acordului, acesta trebuie să conțină date care confirmă decizia luată liber și conștient de ambele părți. De regulă, acordul de împăcare conține date privind: locul și data întocmirii, date despre mediator; date despre părți, inclusiv despre alte persoane; date generale despre cauza penală; organul care efectuează urmărirea ș.a. Este important ca acordul de împăcare să conțină informații despre faptul că părților le-au fost explicate drepturile și obligațiile în procesul de mediere, consecințele încheierii acordului, caracterul benevol al încheierii acordului și obligațiile părților în urma încheierii acestuia. În situația în care o parte își asumă responsabilitatea de a repara prejudiciul material, moral sau fizic, este indicat și cuantumul despăgubirilor pe care și le-a asumat partea, cât și termenul de reparare. De regulă, din momentul semnării acordul este executoriu dacă părțile nu vor conveni altfel. Mediatorul nu are dreptul să indice părților care trebuie să fie poziția lor sau ce despăgubiri acestea pot solicita. Totuși, când în acordul de împăcare părțile vor introduce unele prevederi care contravin legii, ordinii publice sau bunelor moravuri, mediatorul, până la semnarea acordului, poate solicita opinia specialiștilor în domeniul respectiv. Dacă se va constata o asemenea eroare, mediatorul trebuie să informeze părțile și de comun acord să identifice o soluție adecvată situației. În urma încheierii acordului, acesta este prezentat procurorului. Procurorul este obligat să verifice toate aspectele încheierii acordului de împăcare, cele mai importante fiind acceptul benevol și conștientizarea rezultatelor împăcării. Procurorul sau ofițerul de urmărire penală admit sau resping acordul printr-o hotărâre motivată.

Respingerea acordului poate fi în situații excepționale, când s-a constatat că acesta prejudiciază drepturile unei părți, iar partea nu a conștientizat acest fapt. Procurorul nu poate refuza acceptarea acordului pe temeiuri de oportunitate sau din alte motive. Dacă părțile după înștiințare insistă benevol și expres asupra împăcării, în cazurile prevăzute de lege, procurorul nu are dreptul să refuze acceptarea acordului. Încetarea procesului, care de fapt este un obiectiv al medierii, poate avea loc și fără întocmirea unui acord de împăcare. Părțile pot de sine stătător să înainteze o cerere de împăcare, fapt ce obligă procurorul să emită o ordonanță de încetare a urmăririi penale. Ca și procesul penal, procesul de mediere poate înceta în anumite împrejurări: fie că părțile au încheiat un acord sau au refuzat la mediere, fie nu ajung la un numitor comun. Procesul de mediere poate înceta și în situația în care o parte și-a pierdut calitatea sa procesuală de parte vătămată sau parte civilă.

În cadrul monitorizării s-a constatat că împăcarea în cadrul urmăririi penale poate fi aplicată cu o mai mare amplitudine dacă procurorii ar fi într-un fel obligați prin lege de a crea condiții pentru desfășurarea medierii. De fapt, potrivit art.344¹, în cazul învinuirii persoanei în săvârșirea unei infracțiuni ușoare ori mai puțin grave, iar în cazul minorilor – și a unei infracțiuni grave prevăzute în cap.II-VI din Codul penal, precum și în cazurile prevăzute de art.276 alin.(1), instanța de judecată, până la punerea pe rol a cauzei, în termen de cel mult 3 zile de la data repartizării cauzei, la solicitarea părților, adoptă o încheiere prin care dispune efectuarea procedurii medierii ori împăcării părților.

Se pare necesar ca prevederi similare să fie introduse și la faza de urmărire penală. Prin urmare, în capitolul urmărirea penală se solicită introducerea unui articol (de ex. art.276/1) cu un conținut similar:

„În cazul învinuirii persoanei în săvârșirea unei infracțiuni ușoare ori mai puțin grave, iar în cazul minorilor – și a unei infracțiuni grave prevăzute în cap.II-VI din Codul penal, precum și în cazurile prevăzute de art.276 alin.(1) din prezentul Cod, procurorul, până la pornirea urmăririi penale, adoptă o ordonanță prin care dispune efectuarea procedurii medierii ori împăcării părților”.

VII. PRACTICI ACTUALE DE DEJUDICIARIZARE ÎN 5 RAIOANE ALE REPUBLICII MOLDOVA. ROLUL INSTITUȚIILOR DIN COMUNITATE ÎN APLICAREA MECANISMULUI DE DEJUDICIARIZARE

În cadrul măsurilor privind tratamentul copilului implicat într-un proces penal, un rol deosebit îl joacă comunitatea. ***Procurorul, instrumentând un caz penal cu implicarea copilului, îndeosebi când se pune în discuție subiectul dejudiciarizării, trebuie să implice și alte resurse comunitare în această activitate.***

Există mai multe prevederi internaționale privind rolul comunității în activitatea de dejudiciarizare și prevenire a delincvenței. Este de menționat că activitatea post-decizie de dejudiciarizare este, de fapt, o activitate ce se suprapune cu prevenția terțiară a delincvenței. Astfel, reiterăm că se cere instituirea planurilor de prevenire a delincvenței juvenile la fiecare nivel al conducerii de stat, presupunând analiza atentă a problemei și identificarea de programe, servicii, facilități și resurse avute la dispoziție; ***definirea clară a responsabilităților pentru agențiile, instituțiile și persoanele implicate în eforturile de prevenție***; desfășurarea și monitorizarea, evaluarea cu grijă și, bineînțeles, aplicarea *politicilor, programelor și strategiilor* bazate pe studii de previziuni; implementarea de metode pentru reducerea efectivă a producerii de acte criminale; oferirea de către comunitate a unei game largi de servicii și programe; cooperarea apropiată între națiuni, state, autorități locale și centrale cu implicarea celor din sectorul particular, reprezentanților cetățenilor și comunității, pentru a oferi asistență și educație sănătoasă copiilor; adoptarea unor legi și crearea unor agenții judiciare pentru inițierea acțiunilor de prevenire a delincvenței juvenile și a celei tinere; participarea tinerilor în politica de prevenție a delincvenței, incluzând apelul la resursele comunității, autoajutorarea tinerilor, precum și programe de asistență și compensare a victimei; specializarea personalului la toate nivelurile. ***Accentul trebuie pus pe politicile de prevenire care facilitează socializarea și integrarea tuturor copiilor și tinerilor, mai ales prin intermediul familiei, comunității, grupurilor compatibile, școlilor, pregătirii profesionale și angajării în câmpul muncii, precum și cu ajutorul organizațiilor de voluntari.***

Fiecare societate va acorda prioritate satisfacerii nevoilor, creșterii *bunăstării familiei și a tu-*

turor membrilor ei. Societatea are răspunderea de a ajuta familia să asigure asistența și protecția copiilor, precum și bunăstarea fizică și mintală a acestora. Familiile care au nevoie de asistență în rezolvarea problemelor, cum ar fi instabilitatea sau conflictele, vor beneficia de servicii adecvate pentru soluționarea lor.

Astfel, **procurorul, instrumentând un caz penal cu implicarea copilului, îndeosebi când se pune în discuție subiectul de judiciarizare, trebuie să implice și alte resurse comunitare în această activitate. Accentul trebuie pus pe politicile de prevenire care facilitează socializarea și integrarea tuturor copiilor și tinerilor, mai ales prin intermediul familiei, comunității, grupurilor compatibile, școlilor, pregătirii profesionale și angajării în câmpul muncii, precum și cu ajutorul organizațiilor de voluntari. Este necesară definirea clară a responsabilităților pentru agențiile, instituțiile și persoanele implicate în aceste eforturi.**

VII.1 SERVICIUL DE PROBAȚIUNE

Conform Legii nr.8-XVI din 14.02.2008 cu privire la probațiune, principalele direcții ale activității de probațiune sunt:

- reflectarea tabloului psihosocial al persoanei aflate în conflict cu legea penală;
- formularea de propuneri pentru instanța de judecată referitor la principalele activități care trebuie desfășurate cu persoana aflată în conflict cu legea penală, în vederea facilitării procesului de soluționare a problemelor psihosociale;
- *oferirea de informații referitor la persoana aflată în conflict cu legea penală, la familia ei și la mediul social din care provine;*
- asigurarea cooperării persoanei aflate în conflict cu legea penală și conformării ei la condițiile care i s-au stabilit prin hotărâre judecătorească;
- *consilierea subiectului probațiunii în rezolvarea dificultăților personale care au condus la săvârșirea infracțiunii;*
- *desfășurarea programelor individuale și a programelor de grup, concentrarea resurselor din comunitate pentru soluționarea problemelor psihosociale ale subiecților probațiunii;*
- controlul persoanei aflate în conflict cu legea penală;
- *coordonarea programelor sociale și a celor terapeutice pentru minori.*

În cadrul probațiunii prezentențiale, în privința bănuیتului, învinuitului, inculpatului se întocmește un referat prezentențial de evaluare psihosocială a personalității. Referatul se întocmește la demersul organului de urmărire penală, al procurorului sau al instanței de judecată. În privința unui copil, referatul **prezentențial de evaluare psihosocială a personalității se întocmește în mod obligatoriu, conform legislației**. Referatul prezentențial este un document scris, cu caracter consultativ și de orientare, având rolul de a oferi organului de urmărire penală, procurorului, instanței de judecată date despre persoana bănuیتului, a învinuitului sau a inculpatului, despre nivelul de instruire școlară, comportamentul, mediul familial, cercul de prieteni și despre factorii care influențează sau pot influența conduita lui generală. La întocmirea referatului prezentențial de evaluare psihosocială a personalității sunt contactați membrii familiei, prietenii, colegii, alte surse de informație, cum ar fi psihologi, cadre didactice, asistenți sociali, medici, alți specialiști, precum și persoanele care pot contribui realmente la reflectarea tabloului psihosocial al personalității bănuیتului, a învinuitului sau a inculpatului. Modul de întocmire

a referatelor presentențiale de evaluare a personalității este stabilit de Ministerul Justiției.

Procurorii care utilizează referatul presentențial în toate cauzele cu implicarea copiilor consideră că acesta este destul de util, deși au și unele rezerve. În opiniile unor procurori, **referatele presentențiale nu sunt întocmite la cel mai înalt nivel al calității**. Specialiștii care le întocmesc au studii juridice și fac o apreciere mai mult materială a condițiilor ce au determinat comiterea infracțiunilor – neglijarea sau abuzurile din partea părinților, lipsa hranei, lipsa îmbrăcăminte, lipsa altor bunuri materiale pe care le au minorii de aceeași vârstă, influența din partea celor ce-i înconjoară pe minori, sub aceste aspecte fiind apreciate și posibilitățile de recidivare. Unii procurori recomandă includerea în procesul întocmirii referatului presentențial și a specialiștilor psihologi care ar evolua aceleași momente din aspectul retrăirilor psihoemoționale ale minorului ce au condiționat implicarea lui în activitatea infracțională, precum și atitudinea acestuia față de fapta comisă, ceea ce ar permite crearea unui tablou real al posibilității de recidivare a minorului.

În temeiul unei hotărâri judecătorești, în cadrul probațiunii *sentențiale se exercită controlul în comunitate*:

- a) asupra persoanelor condamnate cu suspendarea condiționată a executării pedepsei; asupra persoanelor eliberate condiționat de pedeapsă penală înainte de termen; asupra persoanelor condamnate cu amânarea executării pedepsei; *asupra persoanelor eliberate de pedeapsă cărora li se aplică măsuri de constrângere cu caracter educativ*. Acestor beneficiari li se pot aplica acțiunile din programele de resocializare și de reintegrare, de corecție a comportamentului social etc.;
- b) asupra executării pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității, precum și privării de dreptul de a ocupa o anumită funcție sau de a exercita o anumită activitate.

Probațiunea în privința copiilor se desfășoară ținându-se cont de obligativitatea respectării interesului superior al copilului și de scopul protecției temporare a copilului aflat în dificultate, al resocializării și al reintegrării lui în familia biologică sau adoptivă, în casa de copii de tip familial, precum și în comunitate.

Acțiunile de probațiune în privința minorilor se axează pe:

- a) asigurarea procesului de reabilitare psihopedagogică a personalității;
- b) abordarea individuală și cu o atenție sporită a fiecărui caz, ținându-se cont de particularitățile personale și de vârstă;
- c) stabilirea și menținerea relațiilor cu serviciile de protecție a drepturilor copilului;
- d) monitorizarea situației pre- și postintegrare a minorului în familie;
- e) dezvoltarea capacității familiei și a comunității de a asigura asistență minorului și de a preveni riscul intrării lui în dificultate;
- f) relațiile cu mass-media în aplicarea măsurilor de probațiune față de minor, în scopul abordării tuturor problemelor doar prin prisma respectării interesului superior al copilului.

În desfășurarea activităților de probațiune, personalul organului de probațiune poate participa la:

- *elaborarea și aprobarea programelor sectoriale locale în domeniul protecției copilului și a familiei, la crearea de servicii comunitare de protecție socială;*

- *elaborarea și punerea în aplicare a sistemului de monitorizare și de evaluare a serviciilor de protecție a copilului și a familiei;*
- *crearea, la nivel național și la nivel local, a unui sistem informațional care să includă date despre copil și despre familia aflată în dificultate sau în situații de risc, precum și despre instituțiile de protecție a copilului și a familiei;*
- *dezvoltarea și promovarea modelelor viabile de servicii comunitare de protecție a copilului și a familiei, de servicii de prevenire a intrării copiilor în dificultate și în sistemul rezidențial de îngrijire și educație, de servicii de asistență socială pentru copiii și familiile aflate în dificultate sau în situații de risc;*
- *elaborarea unui mecanism de implicare a sectorului privat în soluționarea problemelor copilului și ale familiei.*

Organul de probațiune are următoarele funcții:

- a) prezentarea de referate prezentențiale de evaluare psihosocială a personalității;
- b) *aplicarea programelor de corecție a comportamentului social;*
- c) coordonarea executării unor anumite categorii de pedepse;
- d) exercitarea controlului asupra persoanelor condamnate cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, persoanelor liberate condiționat de pedeapsă penală înainte de termen, persoanelor condamnate cu amânarea executării pedepsei, persoanelor liberate de răspundere penală;
- e) **exercitarea controlului asupra aplicării măsurilor de constrângere cu caracter educativ;**
- f) acordarea de asistență și de consiliere postpenitenciară;
- g) coordonarea activității reprezentanților autorităților publice centrale și locale, organizațiilor neguvernamentale a căror activitate are legătură directă sau tangențială cu probațiunea;
- h) implementarea programelor de corecție socială a subiecților probațiunii;
- i) colaborarea cu penitenciarele privind pregătirea deținuților pentru liberare.

Organele de probațiune, potrivit competenței lor, colaborează cu autorități publice și organizații neguvernamentale. Autoritățile administrației publice locale pot acorda ajutor organelor de probațiune prin punerea la dispoziție a spațiilor pentru desfășurarea activității de probațiune, prin crearea de centre de reabilitare socială a persoanelor liberate din locurile de detenție, prin finanțarea diverselor programe vizând probațiunea. Organizațiile neguvernamentale, inclusiv cele externe, pot acorda ajutor organelor de probațiune.

În exercitarea atribuțiilor de serviciu, consilierul de probațiune:

- a) ține evidența și exercită controlul persoanelor condamnate cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, persoanelor liberate condiționat de pedeapsă penală înainte de termen și persoanelor condamnate cu amânarea executării pedepsei;
- b) coordonează executarea pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității și a pedepsei privării de dreptul de a ocupa o anumită funcție sau de a exercita o anumită activitate;

- c) **exercită controlul asupra aplicării măsurilor de constrângere cu caracter educativ;**
- d) întocmește referate prezentențiale de evaluare psihosocială a personalității, solicitate de instituțiile competente;
- e) transmite referatul către penitenciarul în care este deținută persoana;
- f) ține dosarele persoanelor aflate în conflict cu legea penală;
- g) desfășoară acțiuni de resocializare și de reintegrare a subiecților probațiunii;
- h) participă la ședințele de judecată, la solicitarea instanței, în momentul prezentării referatului prezentențial de evaluare psihosocială a personalității;
- i) inițiază procedura de stimulare sau de sancționare a persoanelor aflate în conflict cu legea penală și expediază demersurile respective în instanța de judecată;
- j) *organizează implementarea programelor educative și de profilaxie în privința persoanelor minore aflate în conflict cu legea și a celor eliberate din locurile de detenție;*
- k) întocmește rapoarte periodice privind acordarea de consultații și de asistență psihosocială, precum și privind exercitarea controlului asupra subiectului probațiunii;
- l) în baza activității practice și teoretice, formulează propuneri în vederea dezvoltării activităților de probațiune;
- m) păstrează confidențialitatea datelor de care a luat cunoștință în executarea obligațiilor de serviciu, chiar și după încetarea activității de probațiune, cu excepția interogatoriilor efectuate de către organul de urmărire penală sau de instanța de judecată;
- n) încheie contracte cu persoanele eliberate din locurile de detenție.

Consilierul de probațiune are următoarele drepturi:

- a) să citeze, pentru a desfășura activități de probațiune, subiecții probațiunii;
- b) să ceară persoanelor aflate în conflict cu legea penală îndeplinirea obligațiilor impuse;
- c) să i se asigure, în limita scopului activității sale, accesul la dosarele penale și la cele contravenționale ale subiecților probațiunii;
- d) să aibă acces liber în penitenciare dacă este necesar exercitării atribuțiilor de serviciu;
- e) să viziteze subiecții probațiunii la locul aflării lor, la locul de trai, de muncă sau de studii;
- f) să adreseze avertizări persoanelor aflate în conflict cu legea penală și celor care își încalcă obligațiile;
- g) să solicite autorităților publice centrale și locale, instituțiilor, întreprinderilor, organizațiilor sau persoanelor fizice informații necesare desfășurării activităților de probațiune;
- h) să înainteze propuneri referitor la programele guvernamentale de adaptare socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție;
- i) alte drepturi prevăzute de lege.

În cadrul cercetării, s-a constatat că în vizorul serviciului de probațiune în prezent nu intră minorii care, deși au comis infracțiuni, dosarul în privința lor a fost încetat prin împăcare. Adicional, **consilierii de probațiune**, deși au beneficiat de anumite instruiți în realizarea **programelor psihosociale pentru minori, nu le aplică** deoarece aceste programe nu sunt acreditate sau

aprobate oficial, iar specialiștii mai au nevoie de instruire.

Astfel, deși **referatele prezentințiale de probațiune sunt considerate utile de către procurori, acestea necesită îmbunătățiri sub aspectul calității.** *Oficiul Central de Probațiune urmează să asigure implicarea specialiștilor cu calificarea necesară (ex. psihologi) care ar întocmi referatele prezentințiale de probațiune conform unei metodologii complexe, așa încât acestea să reflecte cu adevărat particularitățile psihosociale ale copilului în conflict cu legea și nu doar circumstanțele materiale care puteau cauza comiterea faptelor social-periculoase.*

Conform legislației, una din principalele direcții ale activității de probațiune este coordonarea programelor sociale și a celor terapeutice pentru minori. În cadrul probațiunii sentențiale, în comunitate se exercită controlul și asupra persoanelor liberate de pedeapsă, cărora li se aplică măsuri de constrângere cu caracter educativ și li se pot aplica acțiunile din programele de resocializare și de reintegrare, de corecție a comportamentului social. *Organele de probațiune trebuie să monitorizeze situația pre- și postintegrare a minorului în familie și să contribuie la dezvoltarea capacității familiei și a comunității de a asigura asistență minorului și de a preveni riscul intrării lui în dificultate. Organele de probațiune, potrivit competenței lor, trebuie să colaboreze cu autorități publice și organizații neguvernamentale. Oficiul Central de Probațiune urmează să aprobe programe psihosociale de suport al copiilor în conflict cu legea și să instruiască consilierii de probațiune pentru aplicarea regulată și individualizată a acestor programe.*

VII.2 ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ LOCALĂ

Conform Legii nr.436 din 28.12.2006 privind administrația publică locală, consiliul local este autoritatea reprezentativă și deliberativă a populației unității administrativ-teritoriale de nivelul întâi sau al doilea, aleasă în vederea soluționării problemelor de interes local. Consiliul local are drept de inițiativă și decide, în condițiile legii, în toate problemele de interes local, cu excepția celor care țin de competența altor autorități publice.

Consiliul local realizează anumite competențe, dintre care:

- a) decide înființarea instituțiilor publice de interes local, organizează serviciile publice de gospodărie comună, determină suportul financiar în cazul cheltuielilor bugetare, decide asupra regulilor de asigurare a curățeniei în localitate;
- b) decide stabilirea de legături de colaborare, cooperare, inclusiv transfrontalieră, și de înfrățire cu localități din străinătate;
- c) aprobă bugetul local, modul de utilizare a fondului de rezervă, precum și a fondurilor speciale, aprobă împrumuturile și contul de încheiere a exercițiului bugetar; operează modificări în bugetul local;
- d) aprobă studii, prognoze și programe de dezvoltare social-economică și de altă natură;
- e) contribuie la organizarea de activități culturale, artistice, sportive și de agrement de interes local; înființează și organizează târguri, piețe, parcuri și locuri de distracție și agrement, baze sportive și asigură buna funcționare a acestora;
- f) formează comisii administrative, conform legislației în vigoare;
- g) contribuie, în condițiile legii, la asigurarea ordinii publice, adoptă decizii privind activitatea poliției municipale, a pompierilor și formațiunilor de protecție civilă de interes local,

propune măsuri de îmbunătățire a activității acestora;

- h) ***contribuie la realizarea măsurilor de protecție și asistență socială, asigură protecția drepturilor copilului; decide luarea în evidență a persoanelor socialmente vulnerabile care au nevoie de îmbunătățirea condițiilor locative; înființează și asigură funcționarea unor instituții de binefacere de interes local;***
- i) dispune consultarea publică, în conformitate cu legea, a proiectelor de decizii în problemele de interes local care pot avea impact economic, de mediu și social (asupra modului de viață și drepturilor omului, asupra culturii, sănătății și protecției sociale, asupra colectivităților locale, serviciilor publice), precum și în alte probleme care preocupă populația sau o parte din populația unității administrativ-teritoriale.

Ședințele consiliului local sunt publice. Orice persoană interesată poate asista la ședințele acestuia. Cetățenii și organizațiile acestora au dreptul: să participe, în condițiile legii, la orice etapă a procesului decizional; să aibă acces la informațiile privind bugetul localității și modul de utilizare a resurselor bugetare, la proiectele de decizii și la ordinea de zi a ședințelor consiliului local și ale primăriei; să propună inițierea elaborării și adoptării unor decizii; să prezinte autorităților publice locale recomandări, în nume propriu sau în numele unor grupuri de locuitori ai colectivităților respective, privind diverse proiecte de decizie supuse dezbaterilor.

Primarul este autoritatea reprezentativă a populației din unitatea administrativ-teritorială și executivă a consiliului local, aleasă prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Primarul este șeful administrației publice locale. Primarul participă la ședințele consiliului local și are dreptul să se pronunțe asupra tuturor problemelor supuse dezbaterii. Primarul exercită în teritoriul administrat anumite atribuții de bază, dintre care:

- a) asigură executarea deciziilor consiliului local;
- b) numește, stabilește atribuțiile și eliberează din funcție șefii de subdiviziuni, de servicii, de întreprinderi municipale din subordine, personalul primăriei, conduce și controlează activitatea acestora, contribuie la formarea și reciclarea profesională;
- c) asigură elaborarea proiectului de buget local al unității administrativ-teritoriale pe următorul an bugetar și a contului de încheiere a exercițiului bugetar și le prezintă spre aprobare consiliului local;
- d) *conduce, coordonează și controlează activitatea serviciilor publice locale, asigură funcționarea serviciului stare civilă, a autorității tutelare, contribuie la realizarea măsurilor de asistență socială și ajutor social;*
- e) asigură elaborarea studiilor de fezabilitate și propune spre aprobare listele bunurilor și serviciilor de interes public local pentru realizarea proiectelor de parteneriat public-privat; asigură monitorizarea și controlul realizării proiectelor de parteneriat public-privat în care autoritatea administrației publice locale participă în calitate de partener public;
- f) reprezintă colectivitatea locală în relațiile cu alte autorități publice, persoane fizice sau juridice din țară ori din străinătate, precum și în instanțele judecătorești, în condițiile legii; semnează actele și contractele încheiate în numele colectivității locale, cu excepțiile prevăzute de lege;
- g) ***coordonează activitatea de asistență socială privind copiii, persoanele în etate, invalizii, familiile cu mulți copii, alte categorii de persoane socialmente vulnerabile, sprijină activitatea asociațiilor obștești de utilitate publică din teritoriul satului (co-***

munei), oraşului (municipiului);

- h) constată încălcările legislaţiei în vigoare comise de persoane fizice şi juridice în teritoriul administrat, ia măsuri pentru înlăturarea sau curmarea acestora şi, după caz, se sizează organele de drept, acestea fiind obligate să reacţioneze cu promptitudine, în condiţiile legii, la solicitările primarului.

Consiliul raional este autoritatea reprezentativă a populaţiei raionului ce realizează în teritoriul administrat anumite competenţe de bază, dintre care:

- a) decide luarea în evidenţă a persoanelor socialmente vulnerabile care au nevoie de îmbunătăţirea condiţiilor locative în conformitate cu Legea cu privire la locuinţe;
- b) decide organizarea, în limitele competenţei sale, a serviciilor publice de interes raional şi aprobă tarifele la serviciile cu plată, prestate de acestea;
- c) aprobă strategii, prognoze, planuri şi programe de dezvoltare social-economică a raionului, de refacere şi protecţie a mediului înconjurător, de utilizare a forţei de muncă în teritoriu; monitorizează realizarea acestora;
- d) decide organizarea şi desfăşurarea de activităţi ştiinţifice, instructiv-educative, cultural-educative, sportive şi de tineret, de interes raional.

În privinţa contribuţiei APL la asistenţa post-dejudiciarizare şi prevenire a delincvenţei juvenile/a recidivării, s-au menţionat exemple de bune practici, dar şi cazuri de indiferenţă totală. În cadrul focus grupurilor şi interviurilor individuale s-a menţionat că în ultimul an se observă o activizare a APL în ceea ce priveşte situaţia copiilor, dar, în general, primarii şi secretarii consiliilor locale nu prea se implică în activităţi de prevenire şi deseori încearcă să delege atribuţiile spre APL de nivelul II, şcoală şi poliţie.

Mulţi primari nu cunosc şi nici nu vor să cunoască ce este prevenirea. Aceştia consideră că şcoala trebuie să se ocupe de copii. În unele cazuri, primarii sunt reticenţi faţă de beneficiarii copii. Primarii devin activi în perioada electorală şi se orientează spre alţi beneficiari, care reprezintă un potenţial electorat. De cele mai multe ori, ***implicarea primarilor în activităţi de prevenire depinde de personalitatea acestora***, nivelul de cultură şi responsabilitate, dar, în linii mari, reprezentanţii APL nu sunt activi. O asemenea atitudine din partea primarilor poate fi determinată şi de faptul că nu există un mecanism de sancţionare a primarilor care nu îşi îndeplinesc atribuţiile faţă de copii, deoarece ei sunt aleşi locali şi nu cad sub incidenţa normelor de răspundere disciplinară prevăzute în Codul muncii. Autoritatea tutelară teritorială poate face doar recomandări primarilor nu şi poate interveni pentru a îi determina la acţiuni concrete.

Astfel, în anul 2014 s-a observat o activizare a APL în ceea ce priveşte situaţia copiilor. Totuşi, nu toţi primarii şi secretarii consiliilor locale se implică în activităţi de prevenire a delincvenţei juvenile/asistenţă ***post-dejudiciarizare, unii din ei*** încercând să delege atribuţiile spre APL de nivelul II, poliţie şi şcoală. În prezent, implicarea primarilor în activităţi de prevenire depinde de personalitatea acestora. ***Implicarea primarilor în orice activităţi la nivel local, inclusiv în cele de prevenire a delincvenţei juvenile/asistenţă post-dejudiciarizare este crucială, or aceasta reprezintă şi semnale clare pentru comunitate referitor la obiectivele comunităţii şi parteneriatele prin care acestea trebuie atinse.***

Cert este că reprezentanţii APL necesită consolidarea capacităţilor şi sunt necesare acţiuni de sensibilizare a atitudinii reprezentanţilor APL privind protecţia copilului şi familiei, inclusiv prevenirea delincvenţei juvenile/asistenţă post-dejudiciarizare, prin acţiuni de mediatizare a rolului APL în domeniu. Pentru a facilita implicarea reprezentanţilor APL, luând în calcul area-

lul complex al prevenirii delincvenței juvenile, este necesară elaborarea ghidurilor metodologice ce ar descrie etapele și procedurile de implicare (în special, în parteneriat, inclusiv rolurile distincte ale primarului și specialiștilor din primărie), precum și materiale pentru beneficiari (specialiști, părinți, copii, membri ai comunității). Adicional, reprezentanții APL urmează a fi instruiți în domeniul prevenirii delincvenței juvenile/asistenței post-dejudiciarizare, în baza unei curricule integrate privind protecția copilului și familiei.

VII.3 ORGANELE DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ

Potrivit Legii asistenței sociale nr.547 din 25.12.2003, asistența socială este componentă a sistemului național de protecție socială, în cadrul căruia statul și societatea civilă se angajează să prevină, să limiteze sau să înlăture efectele temporare sau permanente ale unor evenimente considerate drept riscuri sociale, care pot genera marginalizarea ori excluderea socială a persoanelor și a familiilor aflate în dificultate. Riscul social este un pericol pentru persoană sau familie de a fi afectată de consecințele economice negative ale pierderii potențialului fizic, statutului ocupațional sau social (boală, accident, dezabilitate, îmbătrânire, deces, maternitate, șomaj, inadaptare socială etc.). Se consideră persoană și familie defavorizată persoana și familia socialmente vulnerabile, aflate în situații care împiedică activitatea normală a acestora din punct de vedere economic, educativ, social etc. Reintegrarea socială reprezintă reabilitarea funcțiilor de bază (economică, educativă, socială etc.) ale unei persoane sau familii, care permite acestora să participe la viața socială.

Asistența socială se întemeiază pe următoarele principii: recunoașterea independenței și autonomiei personalității, respectarea demnității umane; universalitatea dreptului la asistență socială, garantarea accesibilității acesteia; solidaritatea socială; flexibilitatea măsurilor de asistență socială, aducerea lor în concordanță cu necesitățile reale ale persoanei sau ale familiei aflate în dificultate; **parteneriatul social ca mijloc de realizare și evaluare a măsurilor de asistență socială**; responsabilitatea personală a beneficiarului de asistență socială.

La nivel teritorial, funcționează direcții municipale asistență socială și secții raionale asistență socială și protecție a familiei, constituite de consiliile raionale (municipale) corespunzătoare, de comun acord cu Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului, și subordonate autorităților respective ale administrației publice locale și Ministerului Protecției Sociale, Familiei și Copilului. Direcțiile municipale asistență socială și secțiile raionale asistență socială și protecție a familiei, în comun cu autoritățile administrației publice locale și în colaborare cu reprezentanții societății civile realizează politica de asistență socială și asigură aplicarea legislației la nivel teritorial.

Direcția municipală asistență socială *exercită următoarele atribuții principale:*

- a) coordonează și evaluează activitatea direcțiilor de sector asistență socială și protecție a familiei;
- b) asigură acordarea de servicii sociale în funcție de specificul local.

Secția raională asistență socială și protecție a familiei *exercită următoarele atribuții principale:*

- a) relevă problemele sociale locale, organizează și acordă asistență socială în funcție de solicitările locale;
- b) elaborează, în comun cu autoritățile administrației publice locale și cu antrenarea reprezentanților societății civile, programe locale de dezvoltare a asistenței sociale și

exercită controlul asupra realizării acestora.

Autoritățile administrației publice locale analizează problemele sociale, inițiază studiarea și analiza situației în sfera socială pe teritoriul subordonat și, în baza rezultatelor obținute și pornind de la posibilitățile financiare reale, adoptă și dezvoltă strategii locale de sprijin al persoanelor și familiilor defavorizate, aprobă programe de asistență socială și exercită controlul asupra realizării acestora, asigură resursele umane, materiale și financiare necesare pentru soluționarea problemelor sociale stringente. Autoritățile administrației publice locale pot înființa, independent sau în parteneriat cu reprezentanții societății civile, instituții și servicii specializate de asistență socială.

În ceea ce privește implicarea **asistenților sociali** în activitatea de prevenire a delincvenței juvenile/prevenire a recidivării/asistenței post-dejudiciarizare, s-a expus opinia că aceștia **au mult prea multe atribuții conform fișei de post**. S-a menționat că pregătirea dosarelor pentru solicitantii de ajutor social cere mult timp, fapt care determină situarea activităților generale de prevenție pe planul doi. În unele sate, un asistent social are în asistență 2000 sau 2500 de locuitori. Ar fi utopic să credem că, fiind într-atât de solicitat, asistentul social își poate realiza toate atribuțiile din fișa de post. Angajarea unui număr mai mare de asistenți sociali nu este posibilă pentru că nu există acoperire financiară. Nu este deloc neglijabil nici faptul că nivelul de pregătire al asistenților sociali și capacitatea lor de muncă nu corespund cerințelor postului, iar în multe localități rurale **asistenții sociali nu au nici studii de specialitate**. Astfel, calificarea insuficientă este o problemă și în realizarea prevenirii delincvenței.

În sistemul de asistență socială **fluctuația de cadre este mare**, de multe ori sunt funcții vacante, dar nu sunt solicitanți la aceste posturi. În condițiile în care funcțiile vacante de asistent social nu sunt acoperite, un asistent social trebuie să deservească în jur de 5000 de locuitori, ceea ce determină suprasolicitarea specialiștilor. Aceste probleme sunt valabile atât pentru localitățile rurale, cât și pentru oraș, spre ex. în or. Căușeni la aproximativ 19 000 de locuitori sunt 3 asistenți sociali.

S-a opinat că politica în domeniul asistenței sociale este foarte bună, dar nu există acoperire financiară, întrucât sursele financiare urmează a fi identificate la nivel local. La fel stau lucrurile și cu specialiștii în protecția copilului care urmau să activeze în fiecare primărie începând cu 1 ianuarie 2014. În octombrie 2014 acești specialiști nu erau încă angajați și autoritățile locale urmau la planificarea bugetului pentru 2015 să identifice surse financiare pentru finanțarea serviciului prestat de specialistul în problemele copilului. Dacă în fiecare localitate ar activa câte un specialist în protecția copilului, cu certitudine ar fi posibilă realizarea mai multor activități, inclusiv de prevenire a delincvenței juvenile.

Luând act de faptul că asistenții sociali au mai multe atribuții conform fișei de post, fluctuația de cadre este mare, iar în multe localități rurale asistenții sociali nu au nici studii de specialitate, totuși problema majoră este neînțelegerea rolului pe care îl au asistenții sociali în varii activități de prevenire a delincvenței juvenile. Rolul acestora este unul mai redus în cadrul activităților de prevenție primară, sporind în procesul de identificare a copiilor și familiilor în situații de risc, fiind unul crucial pentru prevenția secundară și terțiară, adică și în asistența post-dejudiciarizare, prin răspunsul lor la nevoile sociale ale copiilor în situații de risc sau în conflict cu legea și familiile acestora, conform competențelor legale.

Corespunzător, MMPSF, în parteneriat cu alte instituții publice și private, urmează să determine atribuțiile organelor de asistență socială în activitățile de prevenție primară, secundară

și terțiară a delincvenței juvenile/de asistență post-dejudiciarizare și modalitatea de implicare în activități comune de prevenție, reflectându-le într-o instrucțiune/regulament intern adus la cunoștință celor vizați și oferind specialiștilor instruirea corespunzătoare.

VII.4 INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÂNT

Conform Codului educației al Republicii Moldova, educația reprezintă o prioritate națională și factorul primordial al dezvoltării durabile a unei societăți bazate pe cunoaștere. În cadrul sistemului educațional, activează Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică, care coordonează metodologic Serviciul de asistență psihopedagogică raional/municipal, fiind subordonat Ministerului Educației. Centrul acordă asistență specialiștilor din cadrul serviciilor, cadrelor didactice și de sprijin, psihologilor din cadrul instituțiilor de învățământ preșcolar, primar și secundar general, altor specialiști implicați în procesul de incluziune educațională, administrației publice locale, copiilor și familiilor acestora.

Centrul are drept scop: acordarea de asistență psihopedagogică la nivel național; monitorizarea activității serviciilor locale de asistență psihopedagogică și oferirea de asistență metodologică acestora; elaborarea și adaptarea instrumentarului de evaluare și/sau diagnosticare a dezvoltării copilului; elaborarea metodologiei de acordare a asistenței copiilor cu cerințe educaționale speciale și copiilor în situație de risc, destinată cadrelor didactice, psihologilor din instituțiile de învățământ general, cadrelor didactice de sprijin; **prevenirea problemelor în dezvoltarea copilului în situație de risc și asistarea metodologică a autorităților administrației publice locale și familiei copilului în procesul de incluziune școlară.**

Centrul activează în baza următoarelor principii: respectării interesului superior al copilului; asigurării drepturilor egale în domeniul educației și egalizării șanselor; nondiscriminării, toleranței și valorificării tuturor diferențelor; intervenției timpurii; abordării individualizate și valorificării potențialului fiecărui copil; protecției copilului contra abuzului și neglijării; flexibilității în activitatea didactică; confidențialității; abordării intersectoriale și multidisciplinare; cooperării și parteneriatului social.

Serviciile locale de asistență psihopedagogică sunt organizate în cadrul organelor locale de specialitate în domeniul învățământului și au ca obiectiv: evaluarea situației copiilor; acordarea de asistență psihopedagogică copiilor; constatarea cerințelor educaționale speciale și elaborarea de recomandări privind măsurile de intervenție și serviciile de sprijin pentru incluziunea educațională.

Serviciul are următoarele atribuții: realizează evaluarea complexă a copiilor pentru incluziunea educațională, orientarea profesională; stabilește cerințele educaționale speciale și elaborează recomandări privind măsurile de intervenție și serviciile de suport pentru incluziunea educațională în funcție de nevoile specifice ale copilului; realizează reevaluarea copiilor cu cerințele educaționale speciale cel puțin o dată pe an; emite recomandări privind formele de incluziune (totală, parțială, ocazională) a copilului în activitățile educaționale la nivel de clasă/grupă, instituție de învățământ și organizarea instruirii individuale a copiilor la domiciliu; acordă asistență psihopedagogică, logopedică, psihologică, precum și alte servicii, după caz, copilului integrat în instituțiile care nu dispun de servicii specializate; oferă asistență metodologică privind asistența psihopedagogică și consilierea psihologică instituțiilor de învățământ preșcolar, primar, secundar general, precum și altor instituții implicate în realizarea intervențiilor menite să rezolve probleme cu care se confruntă copiii; asigură și coordonează organizarea

de către instituțiile de învățământ a activităților de includere în procesul de educație incluzivă; colaborează cu comisiile multidisciplinare din instituțiile de învățământ în vederea evaluării copilului și organizării procesului de educație incluzivă; monitorizează, evaluează și supraveghează activitatea specialiștilor implicați în procesul educației incluzive: cadrelor didactice de sprijin, responsabililor de educație incluzivă, psihologilor, precum și activitatea altor specialiști; **administrează baze de date și monitorizează la nivel raional/municipal situația tuturor copiilor beneficiari ai serviciilor de asistență psihopedagogică** (copii cu cerințe educaționale speciale, copii expuși violenței, abandonului școlar, neglijării parentale, exploatarei prin muncă, riscului de trafic de ființe umane, **delincvenței juvenile** și comportamentelor deviante, riscului de apariție a bolilor cu transmitere sexuală, riscului de nutriție nesănătoasă, riscului de apariție a sarcinii timpurii etc.); implementează programe de incluziune educațională a copiilor în situație de risc; inițiază și dezvoltă parteneriate cu diferite structuri; desfășoară programe de informare-educare-comunicare și sensibilizare publică; elaborează rapoarte de activitate pe care le prezintă subdiviziunii raionale/municipale cu atribuții în domeniul învățământului și le plasează pe pagina web a acesteia.

SAP, deși este o entitate relativ nouă, a reușit, într-o anumită măsură, să fie cunoscut la nivel local de specialiștii din comunitate ce lucrează cu și pentru copii, inclusiv în domeniul prevenirii delincvenței juvenile. În cadrul focus grupurilor, au fost expuse mai multe păreri pozitive, precum „facilitează lucrul consilierului de probațiune cu copiii aflați în asistență și îi implică în programe de asistență”, „este activ în raion”, „fac seminare pentru copii” etc., dar și altele mai moderate: „nu este menționat clar în regulament componenta prevenire”, „nu le este clar – nu acționează”, „încă nu știu ce să facă”, „nu au specialiști”, „polițiștii nu-i cunosc” etc. Cert este că **sunt necesare în continuare eforturi de consolidare a capacității SAP.**

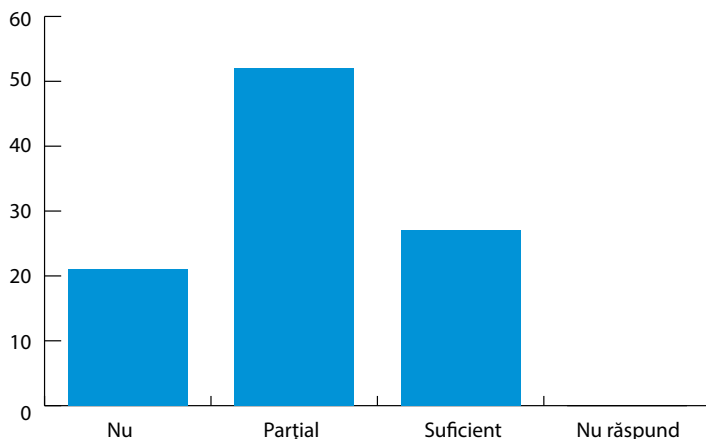
Totodată, **rolul instituțiilor de învățământ în activitățile de prevenție a delincvenței juvenile/prevenire a recidivei/de asistență post-dejudiciarizare nu poate fi limitat la activitatea serviciului local de asistență psihopedagogică. Activitățile de prevenție trebuie integrate în activitatea cotidiană a școlii, așa încât prin abordare proactivă copiii excluși din sistemul de justiție să se reintegreze în viața școlară normală.**

Profesorii, în cadrul chestionării¹⁵⁹, au fost întrebați dacă în ultimii 3 ani au beneficiat de instruire referitor la metodele și tehnicile de prevenire a delincvenței juvenile/abuzului, neglijenței, exploatarei copiilor. Din răspunsurile obținute, **52% din participanții la cercetare au menționat că au beneficiat de instruire**, 27% consideră că instruirile la acest subiect sunt suficiente, 21% sunt de părerea că posedă o calificare insuficientă la acest subiect, întrucât nu au fost instruiți în aceste domenii.

¹⁵⁹ Notă: nu doar în cele 5 raioane menționate.

Profesori instruiți privind metodele și tehnicile de prevenire a delincvenței juvenile

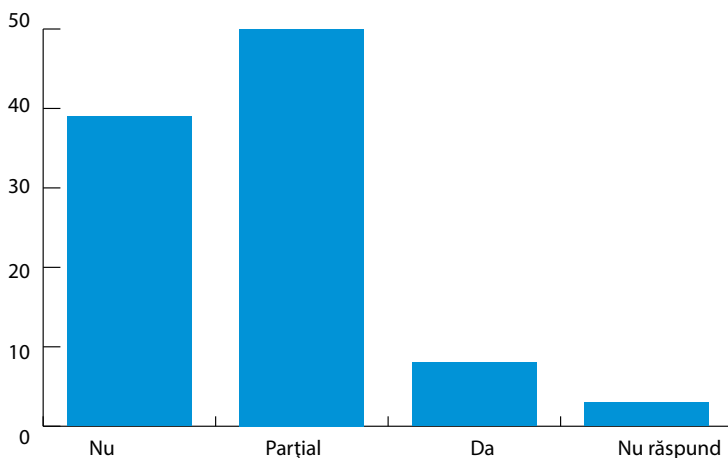
Ați beneficiat, în ultimii 3 ani, de instruire, recomandări și tehnici de prevenire a delincvenței ?

La întrebarea dacă profesorii dispun de materialele necesare pentru distribuire beneficiarilor (broșuri, postere etc.) și desfășurarea activităților de prevenire a delincvenței juvenile, 50% din respondenți au expus opinia că sunt dotați parțial cu asemenea materiale, **39% au indicat că nu dispun de materiale informative suficiente**, 8% din respondenți au expus opinia că posedă suficiente materiale elaborate de Ministerul Educației în parteneriat cu alte instituții, iar 3% sunt indeciși.

Materiale necesare pentru desfășurarea de către profesori a activităților de prevenire a delincvenței

În prezent, aveți materialele necesare pentru distribuire elevilor pentru desfășurarea activităților de prevenire a delincvenței juvenile?

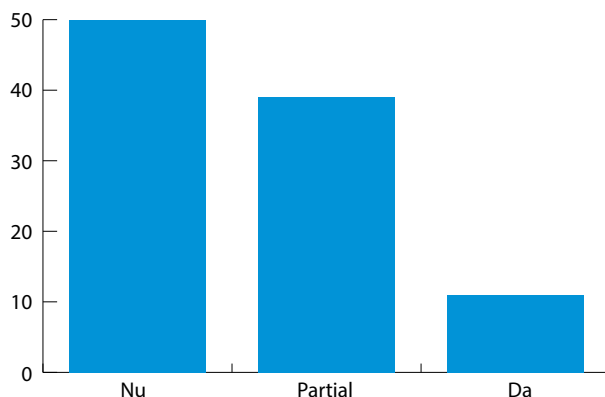

Fiind întrebați dacă au dificultăți, impedimente de comunicare și de interacțiune cu copiii cu comportament antisocial sau delincvent, jumătate (50%) dintre profesorii respondenți la chestionar au indicat nu, **39% au spus că parțial astfel de dificultăți se întâlnesc în activitatea didactică**, iar 11% au spus că sunt impedimente în comunicarea cu copiii în conflict cu legea. O asemenea situație poate fi explicată prin faptul că profesorii dispun de o pregătire adecvată

în domeniul psihopedagogiei și prin aceea că majoritatea respondenților au o experiență relevantă în domeniul educației.

Dificultăți de comunicare și interacțiune cu copiii, menționate de profesori

Aveți dificultăți, impedimente de comunicare, interacțiune cu copiii cu comportament antisocial sau delinvent?

Instituțiile de învățământ realizează mai multe activități în domeniul prevenirii delincvenței juvenile și, implicit, asistenței post-dejudiciarizare, în mod special prevenția primară, dar de multe ori persoana responsabilă de această activitate nu are pregătirea necesară. Mai mult decât atât, în sarcina instituțiilor de învățământ sunt puse multiple atribuții și se ajunge la situația când nu se reușește sau nu este clar ce trebuie de făcut.

Cadrele didactice organizează mai multe activități la nivel de prevenire a delincvenței, **atât la orele de dirigenție, cât și în cadrul activităților extracuriculare**. În multe școli din localitățile rurale nu sunt acoperite posturile vacante și atunci se recurge la contractarea pedagogilor pensionați. Această soluție ar putea fi un avantaj în activitatea de prevenție/reducere a recidivei, pentru că pedagogii în etate ar putea avea o mai mare autoritate morală în fața copiilor, dar poate fi și un impediment, deoarece odată cu vârsta înaintată apar probleme de sănătate și scade entuziasmul.

În instituțiile de învățământ, cel mai des **activitatea de prevenție a delincvenței este pusă în seama diriginților**. De multe ori diriginții nu sunt pregătiți corespunzător pentru activitatea de prevenție. Această lacună ar putea fi compensată prin intervenția psihologilor școlari, dar problema este că în multe școli nu sunt psihologi. Trebuie să menționăm că majoritatea participanților la focus grupuri au indicat că numărul redus de psihologi este un impediment în realizarea prevenirii delincvenței juvenile. În ultimii ani au apărut servicii noi, cum ar fi Serviciul de Asistență Psihopedagogică, care funcționează în baza unui regulament aprobat, însă acest regulament nu oferă o claritate în ceea ce privește atribuțiile sale în prevenirea delincvenței, fapt pentru care psihologii din acest serviciu se ocupă de asistență.

S-a subliniat, în cadrul chestionării, că pedagogii fac doar instruire, își fac orele pentru că sunt plătiți pe ore, dar activitatea de prevenție necesită multă implicare și atitudine. O astfel de abordare ar putea fi contracarată prin implementarea prevederilor noului Cod al educației care prevede că profesorii nu vor mai fi plătiți pe ore. Astfel, profesorii vor fi obligați să fie la locul de muncă 8 ore și după programul de muncă vor fi determinați să facă activități extrașcolare. Participanții la focus grup și-au exprimat speranța că reforma în învățământ va genera o schimbare

în școală, mai ales în ceea ce privește implicarea cadrelor didactice în activitățile de prevenție.

Participanții nu au ezitat să-și împărtășească și îngrijorările legate de reforma de salarizare în învățământ, care, în viziunea lor, ar putea conduce la un exod al cadrelor didactice din sistem, iar situația neacoperirii posturilor vacante va fi și mai alarmantă.

O altă dificultate identificată în cadrul focus grupurilor este că școala nu dispune de instrumente și cerințe clare la nivel de prevenție a delincvenței. Toate activitățile se realizează la nivel de atitudine personală a cadrului didactic și de cerințe din partea echipei manageriale. Diriginții beneficiază de instruire numai dacă sunt implicați în anumite proiecte la nivel local sau național. În prezent nu există un ghid pentru diriginți ce ar reglementa activitatea de prevenție. S-a menționat de asemenea că „școala face instruire, nu educație”, „funcția de director adjunct pentru educație a fost lichidată”.

Mulți dintre participanții la focus grupuri și interviuri individuale au susținut că trebuie instituite funcții de psiholog în grădinițe și gimnazii; de micșorat numărul de copii aflați în asistența unei unități de psiholog școlar; instituțiile publice trebuie dotate cu tehnică (ex. proiectoare, calculatoare) și materiale necesare pentru a face prevenție.

Deci, instituțiile de învățământ secundar realizează multe activități în domeniul prevenirii delincvenței juvenile, în mod special în prevenția primară, atât la orele de dirigenție, cât și în cadrul activităților extracurriculare, separat și în parteneriat cu alte instituții din comunitate.

În prezent nu există cerințe și instrumente clare referitor la activitățile de prevenție a delincvenței juvenile în instituțiile de învățământ secundar. Toate activitățile se realizează în funcție de atitudinea personală a cadrului didactic și de cerințele din partea echipei manageriale.

De multe ori persoanele responsabile de această activitate, de regulă diriginții, nu au pregătirea necesară (52% din profesorii participanți la cercetare au menționat că în ultimii 3 ani parțial au beneficiat de instruire în metodele și tehnicile de prevenire a delincvenței juvenile; 39% au indicat că nu dispun de materiale informative suficiente; 39% susțin că se confruntă uneori cu dificultăți de comunicare, interacțiune cu copiii ce au un comportament antisocial sau delinvent).

Corepunzător, ME urmează să elaboreze o politică clară a implicării instituțiilor de învățământ gimnazial și liceal în activități de prevenție primară, secundară și terțiară a delincvenței juvenile/asistență post-dejudiciarizare. Profesorii, în special diriginții, urmează a fi instruiți în domeniul formării pentru prevenirea delincvenței juvenile și dotați cu echipamentul și materialele necesare desfășurării activităților informativ-formative în acest domeniu (inclusiv materiale didactice de suport și de distribuie pentru audienți). Adicional, este necesară elaborarea unui set de instrumente și metode care ar clarifica modalitatea de prevenire a delincvenței juvenile și comportamentul antisocial în instituțiile de învățământ secundar, luând în calcul atribuțiile psihologului școlar.

VII.5 Asociațiile obștești

Conform Legii nr.837 din 17.05.1996 cu privire la asociațiile obștești, asociația obștească este o organizație necomercială, independentă de autoritățile publice, constituită benevol de cel puțin două persoane fizice și/sau juridice (asociații obștești). Asociațiile obștești se constituie și își desfășoară activitatea în scopul realizării și apărării drepturilor civile, economice, sociale, culturale, a altor drepturi și libertăți legitime; dezvoltării activismului social și spiritului de inițiativă al persoanelor, satisfacerii intereselor lor profesionale și de amatori în domeniul

creației științifice, tehnice, artistice. Potrivit art.2 alin.(5) al Legii menționate, asociațiile obștești pot contribui, prin activitatea lor, la realizarea de către autoritățile publice a scopurilor și sarcinilor de importanță și utilitate publică.

În cadrul focus grupurilor s-a menționat că **ONG-urile/asociațiile obștești desfășoară diverse activități în comunitate, elaborează și distribuie materiale informative și prestează servicii specializate** (ex. asistență psihologică). **ONG-urile/asociațiile obștești sunt active în orașe, însă în zona rurală acestea sunt practic inexistente. ONG-urile nu au programe direct orientate spre prevenire, dar tangențial activitatea se referă și la această componentă.** Spre exemplu, ONG-urile care desfășoară programe pentru adolescenți, realizând activități pentru combaterea consumului de droguri, previn intrarea acestora în conflict cu legea. Activitatea ONG-urilor se apreciază ca una acceptabilă, dar acțiunile lor sunt difuze, pentru că depind de existența fondurilor financiare și nu sunt sistematizate.

Corespunzător, **planificarea activităților de prevenire a delincvenței juvenile și de asistență post-dejudiciarizare trebuie să fie precedată de întocmirea listei de eventuali parteneri în localitate, așa încât potențialul ONG-urilor/asociațiilor obștești ce oferă oportunități ocupaționale și educaționale pentru copii să fie la maxim valorificat.**

VII.6 Poliția

Legea nr.320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului prevede că Poliția este o instituție publică specializată a statului, în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin activități de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, de prevenire, investigare și de descoperire a infracțiunilor și contravențiilor. Poliția cooperează cu autorități ale administrației publice centrale și locale, în vederea realizării atribuțiilor sale, prevederilor documentelor de politici naționale în domeniul prevenirii și combaterii infracționalității, menținerii ordinii și securității publice, implicând în aceste activități și societatea civilă.

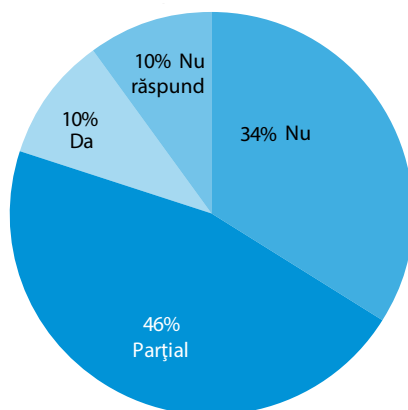
În domeniul prevenirii infracțiunilor și contravențiilor, poliția are mai multe atribuții, inclusiv: elaborează și întreprinde măsuri de prevenire a infracțiunilor și contravențiilor, atribuite Poliției, conform legii; asigură reacționarea promptă la sesizările și comunicările despre infracțiuni și contravenții, aduce la cunoștința autorităților administrației publice respective evenimentele care i-au devenit cunoscute și care pun în pericol siguranța personală, socială și a statului și cer o reacționare promptă; constată cauzele și condițiile ce pot genera sau contribui la săvârșirea infracțiunilor și contravențiilor care sunt în competența Poliției, cu sesizarea, potrivit legii, a organului competent sau a persoanei cu funcții de răspundere cu privire la necesitatea de întreprindere a măsurilor de înlăturare a acestor cauze și condiții; colaborează cu instituțiile de învățământ și cu organizațiile neguvernamentale în scop de pregătire antiinfracțională a populației.

În domeniul de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, protecției drepturilor și intereselor legitime ale persoanei și comunității, Poliția are printre atribuții: desfășoară activități de menținere a ordinii și securității publice, a siguranței persoanelor, de identificare și contracarare a acțiunilor ce atentează la viața, libertatea, sănătatea și integritatea persoanelor, a proprietății private sau publice, precum și a altor interese legitime ale comunității.

Studiile arată că în rândul copiilor cu comportament delincvent persistent există un risc mai ridicat de recidivă, fapt ce impune necesitatea elaborării și aplicării unor programe de

prevenire terțiară a delincvenței juvenile/asistență post-dejudiciarizare. În cadrul chestionării polițiștilor din țară, 46% dintre polițiștii respondenți la chestionar sunt de opinie că asemenea programe se implementează parțial, **34% consideră că acestea sunt inaplicabile**, 10% susțin că acestea se aplică, iar 10% au fost indeciși.

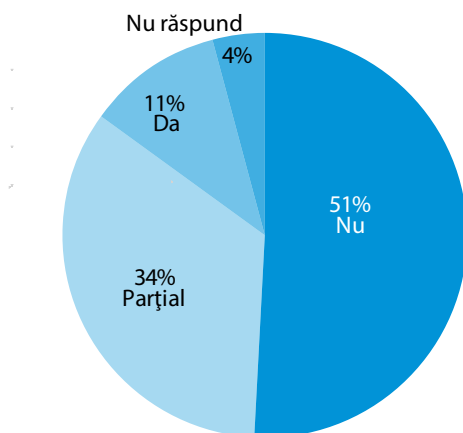
Disponibilitatea programelor de prevenire terțiară a delincvenței juvenile
(respondenți: inspectori de poliție)

Pentru implementarea programelor de prevenire a delincvenței juvenile, polițiștii trebuie să dispună de modele de comunicare constructivă cu minorii. Fiind întrebați dacă în prezent au dificultăți, impedimente de comunicare, în interacțiunea cu copiii cu comportament antisocial sau delincvent, **51% dintre polițiștii respondenți la chestionar au indicat că nu întâmpină impedimente în comunicarea cu copiii**, 34% au indicat că asemenea incidente ar putea apărea parțial, 11% consideră că întâlnesc dificultăți în comunicare, iar 4% sunt indeciși.

Dificultăți în comunicarea cu copiii cu comportament antisocial sau delincvent (respondenți: inspectori de poliție)

Astfel, **1/3 dintre polițiștii respondenți la chestionar sunt de părerea că programele de prevenție terțiară sunt inaplicabile, menționând că ar putea apărea impedimente în comu-**

nicarea lor cu copiii.

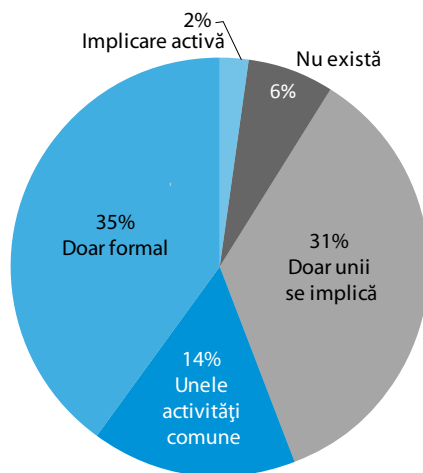
Corespunzător, MAI și IGP urmează a lua toate măsurile instituționale și administrative, inclusiv prin instruire, așa încât polițiștii să participe activ la implementarea programelor de prevenție terțiară a delincvenței juvenile, contribuind la elaborarea acestor programe și a materialelor informative pentru distribuire beneficiarilor.

VII.7 Cooperarea locală în prevenția terțiară a delincvenței juvenile (post-decizie de dejudiciarizare)

Așa cum a fost menționat, cooperarea locală între instituțiile publice și private este decisivă în asigurarea accesului copiilor la serviciile și protecția necesară în faza post-dejudiciarizare. Specialiștii ce lucrează cu și pentru copii au fost întrebați referitor la modalitățile de cooperare, dar și la felul cum văd ei în general cooperarea în prevenirea delincvenței juvenile (implicit, în prevenția terțiară).

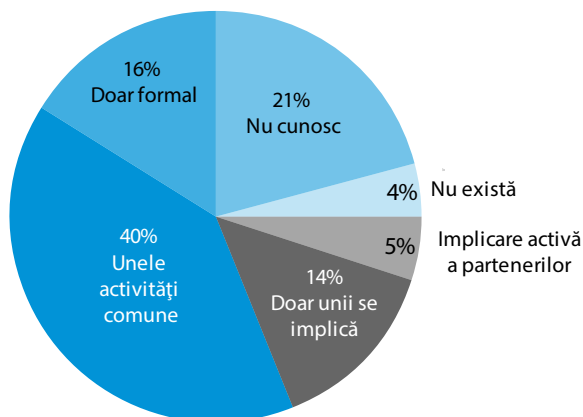
Polițiștii chestionați apreciază cooperarea dintre diferite instituții în prevenirea delincvenței juvenile ca fiind formală (35%), că doar unele instituții se implică (31%) și doar 14% din respondenți admit că se fac unele activități comune, 6% fiind de părerea că nu există colaborare, 2% cred că implicarea este activă, iar 12% sunt indeciși.

Cooperarea dintre diferite instituții în prevenirea delincvenței juvenile (respondenți: inspecitori de poliție)

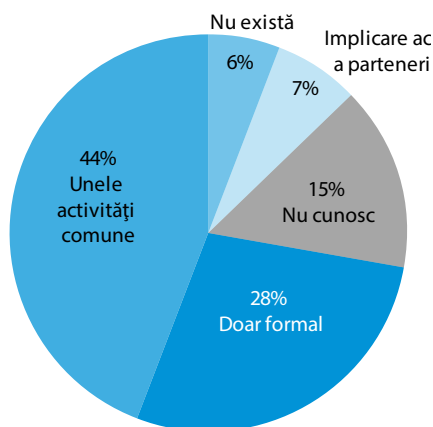
În opinia reprezentanților APL și asistenților sociali respondenți la chestionare, cooperarea dintre diferite instituții în vederea prevenirii delincvenței juvenile este doar formală (16%), fiind realizate unele activități comune (40%), 4% sunt de părerea că nu există colaborare, 5% cred că implicarea partenerilor este activă, iar 21% nu dețin informații despre această colaborare.

Cooperarea dintre diferite instituții în prevenirea delincvenței juvenile
(respondenți: reprezentanți APL și asistenți sociali)

Profesorii respondenți la chestionar apreciază cooperarea dintre diferite instituții în prevenirea delincvenței juvenile ca fiind formală (28%), 44% din respondenți admit că se fac unele activități comune, în rest 6% sunt de părerea că nu există colaborare, 7% cred că implicarea este activă, iar 15% sunt indeciși.

Cooperarea dintre diferite instituții în prevenirea delincvenței juvenile
(respondenți: profesori)

Astfel, un număr nesemnificativ de specialiști consideră cooperarea la nivel local pentru prevenirea delincvenței juvenile (inclusiv terțiară) ca fiind una bună, cu implicarea activă a tuturor partenerilor. Majoritatea susțin că aceasta este una formală și doar unele instituții se implică.

Este necesar suportul tuturor instituțiilor din comunitate pentru valorificarea efectivă a parteneriatelor stabilite între instituțiile publice și private, prin determinarea rolului fiecărei instituții partener, asumarea și realizarea de angajamente și atingerea obiectivelor de prevenire a delincvenței juvenile în comun.

În cele ce urmează vor fi inserate câteva exemple de cooperare între instituțiile de resort.

În cadrul studiului s-a constatat că Procuratura conlucrează, în mare parte eficient, cu Direcția Asistență Socială și Direcția Învățământ în ce privește asigurarea participării pedagogului/psihologului și reprezentantului legal pe dosarele cu implicarea minorilor. S-a menționat că este deosebit de important ca minorul să „nu se piardă în sistem” și serviciile oferite să fie duse până la capăt. Astfel, s-a propus ca atribuțiile DÎTS din cadrul Mecanismului Local de Referire să fie completate cu posibilitatea referirii la Serviciul municipal de asistență psihopedagogică, care a fost creat recent.

Studiu de caz

CI (14 ani) și LD (12 ani). CI are deja o condamnare cu suspendare și deschise mai multe dosare. LD este la prima abatere de la lege. S-au discutat acțiunile ce pot fi întreprinse în privința acestui copil pentru a preveni agravarea situației. Inspectoratul de poliție a menționat că poate lua în evidență minorul, periodic poate verifica situația lui, îl poate convoca pentru discuții de profilaxie. DASPF poate solicita prezentarea raportului periodic de către tutore, poate oferi ajutor conform managementului de caz, poate monitoriza îndeplinirea obligațiilor de tutelă, în caz de necesitate poate decide schimbarea formei de protecție. DÎTS poate acorda suport în integrarea în educație. Coordonatorul local a menționat că minorul este implicat în activitatea Centrului „Făclia”, la care participă cu interes. Dar sunt necesare și alte acțiuni pentru a preveni apariția situațiilor de risc.

La moment, referire către serviciile de asistență socială face numai polițistul în baza prezențelor, după care cazul este referit și discutat la CLPDC. S-a opinat că un mecanism de referire spre serviciile de asistență psihosocială poate exista numai în baza reglementărilor legale. La moment, procurorul conform legii este în drept să examineze materialul și să ia decizii de luare în evidență a copilului de către poliție sau nu, dar nu are nici un act legal în baza căruia ar face referire către Serviciile de Asistență Socială sau Serviciul Psiopedagogic. Faptul că **nu există și nu se respectă specializarea procurorilor pe dosarele cu minorii**, de asemenea creează anumite dificultăți de cooperare. Astfel, **Procuratura Generală urmează a asigura respectarea specializării procurorilor în cauzele cu implicarea copiilor în conflict cu legea și propunerea adoptării cadrului legal ce ar permite referirea copiilor către serviciile specializate.**

S-a menționat că **o problemă importantă este lipsa serviciilor psihologice pentru copii.** Acestea sunt uneori necesare și pentru părinții care întâmpină dificultăți în educarea copiilor („ajutați-mă, nu mai știu ce să fac cu el”). Într-un caz a fost menționat că Biroul pentru minori apelează la serviciile psihologului de la Centrul de sănătate prietenos al tinerilor „ATIS”. S-a precizat că în aceste cazuri referirea la serviciile psihologice se face doar cu caracter de recomandare.

În toate cazurile de audiere a minorilor, indiferent de statutul procesual, este invitat psihologul sau pedagogul. Deși trebuie să fie un psiholog instruit anume în audierea minorilor, studiile pe care le au pedagogii sau chiar și psihologii nespecializați nu sunt suficiente, ceea ce uneori nu permite audierea eficientă a minorilor.

Exemple/situații

Minorul B a comis un furt. Atunci când s-a implicat DASPF, având întâlniri cu familia, s-a ajuns la rezultate pozitive/a avut loc o schimbare pozitivă și minorul a început a frecventa re-

gulat școala.

În alt caz, al minorului Z, s-au implicat reprezentanții școlii și familia, problema constând în aceea că era o familie monoparentală (mama absentă, copilul aflându-se sub tutela bunicii). Cazul are rezultate duplicitate, astfel fiind necesară o monitorizare continuă a acțiunilor întreprinse de minor. S-a menționat că puterea exemplului este mult mai eficientă decât simpla repetare a unor fraze interdictive, iar copiii rău influențați din familie au doar o remediare temporară a comportamentului, dar nu și o corectare stabilă.

În context, s-a accentuat **necesitatea perfecționării mecanismului de referire și elaborării unui model de fișă de sesizare uniformizată**. Mecanismul de referire din școală a minorilor (esența căruia este evaluarea comportamentelor incorecte pe episoade, apoi o Comisie interdisciplinară compusă din mai mulți pedagogi recomandă care minori urmează să fie referiți) nu este exploatat la maxim, adesea nu sunt făcute demersurile de rigoare, existând chiar situații de respingere a referirii copiilor delincvenți.

În cadrul ședințelor grupurilor de lucru s-a încercat monitorizarea de către psiholog a comportamentului ulterior al minorilor. Inițial se face doar consiliere psihologică, pentru ca mai apoi să evolueze în referirea minorilor către diferite programe cu implicarea atât a lor, cât și a părinților prin consilieri individuale sau în grup. Există aprobate formulare speciale pentru situațiile de neglijare a copiilor minori sau abuz asupra lor.

De asemenea, în cadrul interviurilor individuale s-a sugerat că este nevoie de crearea unui centru de reeducare pentru minorii în conflict cu legea. Un astfel de centru există în orașul Târgul Frumos, România. S-a menționat că în acest Centru copiii sunt plasați în scop de educare, ca alternativă la pedeapsa cu închisoarea. S-a menționat că acest Centru ar servi două scopuri: 1) reeducarea persoanelor plasate și 2) prevenția comiterii de infracțiuni de către alți minori. S-a menționat că Primăria ar putea oferi o tabără de odihnă pentru crearea acestui centru. În acest scop, Guvernul ar putea aproba Regulamentul-cadru pentru acest serviciu, similar serviciului social „Locuința protejată”.

Într-un caz s-a menționat că unii directori nu vor să se implice în cursurile pentru părinți, deși centrul pentru copii „S” ar fi dispus pentru așa activități, mai ales pentru învățarea colaborativă cu părinții. Astfel, se evidențiază încă o problemă – absența managerilor de caz pentru situațiile de referire a copilului, întrucât deseori referirea se transformă într-un soi de ștafetă a copilului din familie la casa de copii sau asistenții parentali, dar fără un rezultat scontat. Se susține această idee mai ales pentru minorele gravide, deoarece nu pot fi întoarse în mediul care le este ostil, mai ales când tații copiilor sunt condamnați. Un exemplu de colaborare eficientă este cel al direcțiilor învățământ cu întocmirea orarelor flexibile pentru mamele minore. Pentru a monitoriza soarta minorilor condamnați, există un acord de colaborare cu Ministerul Sănătății. În acest sens, se propun o serie de măsuri pentru a obliga părinții să-și întrețină nepoții, pe ambele linii, dar și măsuri mai radicale care ar ține cont de accelerarea dezvoltării copiilor și micșorarea vârstei majoratului la 16 ani. Totodată, este necesară implicarea taților de minori în programe de corectare a comportamentului, pentru a nu admite cazuri de pedofilie și viol. Părinții trebuie să spună adevărul copiilor și să posede metodici de educație sexuală adecvată.

Astfel, printre *cele mai mari constrângeri în prevenirea delincvenței juvenile la nivel de comunitate au fost menționate: legislația neclară la componenta prevenire a delincvenței juvenile (concept, scop, obiective, instituții și responsabilități, proceduri, asigurare cu resurse etc.); indiferența părinților față de soarta copiilor străini, dar și a propriilor copii; suprasolicitarea la locul de muncă a polițiștilor, asistenților sociali, cadrelor didactice etc.; fluctuația de cadre în instituțiile publice*

ce au atribuții în prevenirea delincvenței juvenile; dotarea insuficientă; reticența APL cu referire la problemele copiilor; nepromovarea practicilor pozitive/modelelor pro-sociale de către mass-media. Complexitatea aspectelor demonstrează repetat necesitatea unor măsuri în domenii conexe, dar și a unor măsuri legislative și administrative orientate la prevenirea delincvenței juvenile.

Deși, la nivel local, disponibilitatea resurselor este limitată, nici potențialul celor existente (după caz, instituții de cultură, biblioteci, agenți economici, instituții de cult, părinți, rude și alte persoane private) nu este valorificat pe deplin. Atragerea persoanelor private în activitatea de prevenire a delincvenței juvenile implică riscuri și poate fi chiar contraproductivă. Totuși, instituțiile publice responsabile de prevenirea delincvenței juvenile urmează să sensibilizeze comunitatea ca membrii comunității să devină un suport în prevenirea delincvenței juvenile prin referirea copiilor în situații de risc de a comite infracțiuni către instituții publice, implicarea instituțiilor publice în suportul și protecția acestor copii, dar și prin valorificarea autorității morale care poate influența comportamentul copiilor și tinerilor.

VII.8 Exemple de cooperare pentru implementarea mecanismului de dejudiciarizare

(Experiența Mun. Bălți și raionul Ungheni)

În depășirea problemelor menționate anterior, există mai multe modele și exemple de cooperare la nivel local. Luând în calcul competențele legale, dar și capacitatea efectivă de implementare, specialiștii din mun. Bălți și raionul Ungheni au elaborat mecanismul local de referire a copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale. **Aceste bune exemple pot fi preluate și dezvoltate și în alte raioane, or unul din punctele forte al acestor proiecte este anume adaptarea la nivel local.**

PROIECT

Mecanismul local de referire a copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale din mun. Bălți

*Proiect elaborat de Grupul de lucru Ungheni privind consolidarea
Mecanismului de referire a copiilor sub vârsta răspunderii penale
și a celor în conflict cu legea*

I. INTRODUCERE

1. Prezentul document descrie Mecanismul de referire a copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale din municipiul Bălți (în continuare – Mecanismul local de referire).
2. Mecanismul local de referire urmărește coordonarea și unificarea acțiunilor tuturor instituțiilor și organizațiilor implicate în vederea asigurării respectării drepturilor copilului, aplicării unor modalități eficiente de referire la serviciile sociale din comunitate, reducerii comportamentului delinvent și deviant în rândul minorilor.
3. Mecanismul local de referire funcționează în conformitate cu Legea privind drepturile copilului nr.338 din 15.12.1994, Codul penal nr.985 din 18.04.2002, Codul de procedură penală nr.122 din 14.03.2003, Codul familiei nr.1316 din 26.10.2000, Codul contravențional nr.218 din 24.10.2008, Legea asistenței sociale nr.547 din 25.12.2003, Legea privind administrația publică locală nr.436 din 28.12.2006, Legea cu privire la Procuratură nr.294 din 25.12.2008, Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului nr.320 din 27.12.2012, Legea cu privire la serviciile sociale nr.123 din 18.06.2010, Legea învățământului nr.547 din 21.07.1995, Legea privind ocrotirea sănătății nr.411 din 28.03.1995 și cu alte acte normative în domeniu.
4. Prezentul document se aplică în măsura în care nu contravine unor prevederi specifice ale legislației în vigoare.
5. Noțiuni utilizate.
 - a) *comportament delinvent* – un ansamblu de conduite ale unor minori aflate în

conflict cu valorile ocrotite de norma penală;

- a) *comportament deviant* – un caz particular al comportamentului care constă în punerea în pericol a valorilor fundamentale ale societății prin îndepărtarea semnificativă a făptuitorului de la normele sociale, morale și legale ale societății, reflectând o stare conflictuală a individului cu mediul social prin săvârșirea de acțiuni antisociale cu caracter nociv pentru societate;
- b) *copil în conflict cu legea* – persoană cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani, bănuită, învinuită sau inculpată în comiterea unei infracțiuni, precum și persoana condamnată sau liberată de răspunderea sau pedeapsa penală;
- c) *copil sub vârsta răspunderii penale* – persoană până la vârsta de 14 ani, care a comis o faptă prevăzută de legea penală;
- d) *risc social* – pericol pentru persoană sau familie de a fi afectată de consecințele economice negative ale pierderii potențialului fizic, statutului ocupațional sau social (boală, accident, dezabilitate, îmbătrânire, deces, maternitate, șomaj, inadaptare socială etc.) conform Legii asistenței sociale nr.547 din 25.12.2003.

II. PARTENERI

1. Instituțiile și organizațiile participante în cadrul Mecanismului local de referire (în continuare – instituții partenere) sunt:
 - a) Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei, mun. Bălți;
 - b) Direcția Învățământ, Tineret și Sport, mun. Bălți;
 - c) Serviciul Sănătate al Primăriei mun. Bălți;
 - d) Procuratura mun. Bălți;
 - e) Inspectoratul de Poliție al mun. Bălți;
 - f) Oficiu teritorial de Probațiune din mun. Bălți;
 - g) Judecătoria mun. Bălți;
 - h) Centrul de sănătate prietenos tinerilor „ATIS”.

III. OBIECTIVE

1. Obiectivele principale ale Mecanismului local de referire sunt:
 - a) consultarea și informarea reciprocă a partenerilor locali implicați în lucrul cu copiii sub vârsta răspunderii penale și cei aflați în conflict cu legea;
 - b) consolidarea eforturilor în vederea combaterii fenomenului delincvenței juvenile în mun. Bălți;
 - c) promovarea în comun a standardelor internaționale în domeniul „Justiției prietenoase copiilor”.

IV. PRINCIPIILE DE BAZĂ ALE COOPERĂRII

1. Activitățile realizate în cadrul Mecanismului local de referire se realizează cu respectarea următoarelor principii de bază:
 - a) principiul protejării drepturilor și respectării interesului superior al copilului;
 - b) principiul cooperării interdisciplinare și intersectoriale în lucrul cu copiii în con-

- flict cu legea;
- c) principiul egalității și nediscriminării;
- d) principiul participării copilului la luarea deciziilor care îl privesc, ținându-se cont de opinia lui dacă aceasta nu contravine intereselor sale;
- e) principiul respectării confidențialității informației și a normelor deontologice profesionale în lucrul cu minorii.

V. GRUPURILE-ȚINTĂ

1. Grupurile-țintă în beneficiul cărora funcționează Mecanismul local de referire sunt:
 - a) copiii în conflict cu legea penală;
 - b) copiii sub vârsta răspunderii penale.

VI. DESCRIEREA RESPONSABILITĂȚILOR PARTENERILOR

1. În conformitate cu legislația în vigoare, partenerii Mecanismului local de referire exercită următoarele atribuții de bază:

Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei a mun. Bălți:

- a) participarea la audierea minorului în calitate reprezentant legal;
- b) luarea deciziei privind plasamentul temporar al copilului;
- c) facilitarea oferirii de asistență psihologică și juridică;
- d) oferirea ajutorului material și financiar familiei;
- e) suport în documentarea cu acte de identitate a minorului;
- f) evaluarea situației (conform procedurii managementului de caz) și direcționarea către serviciile sociale;

Direcția Învățământ, Tineret și Sport a mun. Bălți:

- a) asistență în continuarea studiilor și în finisarea studiilor gimnaziale;
- b) suport în obținerea unei calificări profesionale;
- c) integrarea în Centrele municipale pentru minori și tineret, cercuri și secții sportive din subordinea DÎTS;
- d) integrarea în Serviciul municipal de asistență psihopedagogică.

Serviciul Sănătate al Primăriei mun. Bălți:

- a) desfășurarea campaniilor de informare în masă asupra modului sănătos de viață, prevenirea consumului de alcool, droguri etc.;
- b) oferirea asistenței medicale copiilor;

Procuratura mun. Bălți:

- a) conduce și exercită urmărirea penală;
- b) reprezintă învinuirea în instanța de judecată;

Inspectoratul de Poliție al mun. Bălți:

- a) exercită măsuri de prevenție individuală (luare în evidență și discuții de profilaxie

- cu copilul cu comportament deviant);
- b) exercitarea măsurilor de prevenție generală (verificarea diverselor locuri unde se pot aduna minorii pentru consum de alcool/droguri/alte substanțe nocive, lecții educative etc.);

Oficiul teritorial de Probațiune din mun. Bălți:

- a) pregătirea referatelor prezentențiale de evaluarea psihosocială a minorilor;
- b) formularea propunerilor către instanța de judecată asupra activităților necesare pentru soluționarea problemelor psihosociale ale beneficiarilor;
- c) evidența și supravegherea persoanelor liberate de pedeapsa penală;
- d) supravegherea executării pedepselor non-privative de libertate;
- e) asistența și consilierea beneficiarilor în vederea favorizării adaptării sociale: instruirea profesională, integrarea în muncă, suport în perfectarea documentelor etc.;
- f) desfășurarea programelor psihosociale individuale și de grup (în perspectivă);

Judecătoria mun. Bălți:

- a) judecarea cauzelor penale cu implicarea minorilor;

Centrul de sănătate prietenos tinerilor „ATIS”:

- a) consiliere medicală gratuită (medic dermatovenerolog, ginecolog);
- b) acordarea asistenței psihologice și sociale;
- c) oferirea programului de instruire „Școala tinerii familii”;
- d) activități de informare și educare privind modul sănătos de viață.

VII. PROCEDURI DE COOPERARE

1. Participarea reprezentantului legal

- a) Procuratura mun. Bălți solicită Direcției Asistență Socială și Protecție a Familiei a mun. Bălți delegarea unei persoane în calitate de reprezentat legal, în temeiul art.77 alin.1), alin.2) și art.480 alin.2) CPP;
- b) În solicitarea expediată:
 - se indică că s-a confirmat faptul că minorul nu are părinți, tutore/curator sau aceștia nu pot participa în cadrul procedurii penale;
 - dacă minorul are domiciliul sau viza de reședință în afara mun. Bălți, se indică de ce nu este posibil să participe reprezentatul legal din localitatea de domiciliu sau reședință;
- c) În calitate de reprezentant legal participă specialistul Direcției Asistență Socială și Protecție a Familiei a mun. Bălți, desemnat de șeful Direcției;
- d) Procuratura, Inspectoratul de Poliție, Judecătoria mun. Bălți expediază citația reprezentantului legal din partea autorității tutelare în conformitate cu art.236 CPP. Citarea se face cu cel puțin 5 zile înainte de data când trebuie să se prezinte, cu excepția cazurilor de desfășurare a unor acțiuni procesuale de urgență în cadrul urmăririi penale sau judecării cauzei.

Procuratura, Inspectoratul de Poliție:

- a) Procuratura mun. Bălți poate solicita participarea reprezentantului autorității tutelare la audierea minorului pe **timp de noapte**, în cazul în care este necesară efectuarea unor acțiuni procesuale de urgență.

2. Participarea pedagogului/psihologului

- a) Inspectoratul de Poliție, Procuratura, Judecătoria mun. Bălți desfășoară audierea minorului cu participarea unui pedagog/psiholog, în conformitate cu art.479 alin.2) CPP;
- b) Dacă minorul își face studiile într-o instituție de învățământ aflată în subordinea Direcției Învățământ, Tineret și Sport a mun. Bălți, la audieri participă psihologul/pedagogul din cadrul acestei instituții;
- c) Inspectoratul de Poliție, Procuratura, Judecătoria mun. Bălți expediază citația pedagogului/psihologului în conformitate cu art.236 CPP. Citarea se face cu cel puțin 5 zile înainte de data când trebuie să se prezinte, cu excepția cazurilor de desfășurare a unor acțiuni procesuale de urgență în cadrul urmăririi penale sau judecării cauzei.

3. Referirea cazului la Direcția Asistență Socială

- a) Instituțiile partenere, în cadrul activităților cu minorii cu comportament delinquent și deviant, în cazul în care constată că aceștia se află în stare de risc social sau sunt lipsiți de ocrotirea părintească, expediază în termen 3 zile o notă informativă Direcției Asistență Socială;
- b) Nota informativă conține: numele, prenumele minorului și a părinților, data nașterii minorului, domiciliul, o descriere a situației de risc, numele, funcția și datele de contact ale persoanei care a elaborat nota informativă.

4. Informarea despre cazuri de neîndeplinire a obligațiilor părintești

- a) Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei, instituțiile educaționale, în cazul în care constată situații de neîndeplinire a obligațiilor părintești care au avut drept consecință abandonul școlar, cerșetoria, vagabondajul, consumul de droguri sau băuturi alcoolice, violența sau alte devieri grave de comportament din partea minorilor, expediază o sesizare Inspectoratului de Poliție al mun. Bălți.

5. Informarea serviciilor din comunitate destinate minorilor

- a) Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei, Direcția Educație, Tineret și Sport, Serviciul Sănătate ale Primăriei mun. Bălți transmit, o dată la 6 luni, celorlalte instituții partenere o informație scrisă despre serviciile existente adresate copiilor și tinerilor (servicii sociale, educaționale, vocaționale, de petrecere a timpului liber, de sănătate etc.).

VIII. COMUNICAREA INTERNĂ

1. Fiecare instituție parteneră desemnează un reprezentant responsabil de comunicarea în cadrul Mecanismului local de referire.
2. Reprezentanții instituțiilor partenere se întrunesc cel puțin o dată la 3 luni într-o ședință comună pentru a discuta aspecte curente privind activitatea cu copiii în conflict cu legea și monitorizarea funcționării Mecanismului local de referire.

Mecanismul local de referire a copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale din raionul Ungheni

I. OBIECTIVELE PRINCIPALE ALE MECANISMULUI LOCAL DE REFERIRE SUNT:

- a) consultarea și informarea reciprocă a partenerilor locali implicați în lucrul cu copii sub vârsta răspunderii penale și celor în conflict cu legea;
- b) consolidarea eforturilor în vederea combaterii fenomenului delincvenței juvenile în raionul Ungheni;
- c) promovarea în comun a standardelor internaționale în domeniul „Justiției prietenoase copiilor”.

II. INSTITUȚIILE ȘI ORGANIZAȚIILE PARTICIPANTE ÎN CADRUL MECANISMULUI LOCAL DE REFERIRE (în continuare – instituții partenere) SUNT:

1. Consiliul raional Ungheni:
 - a) Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei Ungheni;
 - b) Direcția Raională Învățământ, Tineret și Sport Ungheni;
 - c) ÎMSP Centrul Medicilor de Familie Ungheni;
2. Procuratura raionului Ungheni;
3. Inspectoratul de Poliție Ungheni;
4. Biroul de Probațiune Ungheni;
5. Judecătoria Ungheni;
6. Institutul de Reforme Penale.

III. GRUPURILE-ȚINTĂ

1. Grupurile-țintă în beneficiul cărora funcționează Mecanismul local de referire sunt:
 - a) copiii în conflict cu legea penală – persoane cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani, bănuite, învinuite sau inculcate în comiterea unei infracțiuni, precum și cele condamnate sau eliberate de răspunderea sau pedeapsa penală (art.3 alin.2) din Legea nr.8 din 14.02.2008 cu privire la probațiune);
 - b) copiii sub vârsta răspunderii penale – persoane până la vârsta de 14 ani, care au comis o faptă prevăzută de legea penală.

IV. ACȚIUNI ALE INSTITUȚIILOR ȘI ORGANIZAȚIILOR PARTICIPANTE ÎN CADRUL MECANISMULUI LOCAL DE REFERIRE

Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei Ungheni:

- a) participarea la audierea minorului, în calitate de reprezentant legal;
- b) facilitarea plasamentului temporar al copilului, în funcție de caz, în cadrul exa-

- minării situației la Comisia raională pentru protecția copilului aflat în dificultate;
- c) în urma evaluării situației (conform procedurii managementului de caz), referirea la serviciile sociale primare specializate și cu specializare înaltă;
- d) acordarea suportului în perfectarea actelor de identitate ale minorului, în caz de necesitate.

Direcția Învățământ, Tineret și Sport Ungheni:

- a) asistență în continuarea studiilor și în finisarea studiilor gimnaziale;
- b) suport în obținerea unei calificări profesionale;
- c) integrarea în centrele raionale pentru minori și tineret, cercuri și secții sportive din subordinea DÎTS;
- d) referirea pentru consiliere la Serviciul de Asistență Psihopedagogică;
- e) instituțiile de învățământ preuniversitar din subordinea DÎTS, Centrul de Reintegrare Socială a Tinerilor:
 - desfășoară activități de dezvoltare a abilităților sociale: comunicarea și soluționarea conflictelor etc.;
 - organizează, în clasele unde își fac studiile copiii aflați în conflict cu legea și cei sub vârsta răspunderii penale, a mini-trainingurilor tematice;
 - implică acești copii în activitățile școlare și extrașcolare care pun în valoare interesele, capacitățile și potențialul copilului, în acțiuni de voluntariat, secții sportive, cercuri și cluburi pe interese, ateliere de creație;
 - încurajează frecventarea unui grup de suport al semenilor (dacă există), stabilirea unor relații de mentorat cu un adult de încredere din instituție sau comunitate.

ÎMSP Centrul Medicilor de Familie Ungheni:

- a) desfășoară campanii de informare și educare privind modul sănătos de viață, prevenirea consumului de alcool, droguri etc.;
- b) oferă asistență medicală copiilor;
- c) acordă asistență psihologică și socială prin Programul de instruire „Școala tinerei familii” pentru beneficiarii Centrului de Sănătate Prietenos Tinerilor „Impuls”;
- d) în caz de necesitate, acordă asistență în realizarea gratuită a testului la grupa de sânge, în scopul perfectării actelor de identitate;
- e) testarea voluntară la HIV.

Procuratura raională Ungheni:

- a) conduce și exercită urmărirea penală pe cauzele penale în privința minorilor; reprezintă învinuirea în instanța de judecată.

Inspectoratul de Poliție Ungheni:

- a) exercită măsuri de prevenție individuală (luarea în evidență și discuții de profilaxie cu copilul cu comportament deviant);
- b) exercită măsuri de prevenție generală (verificarea diverselor locuri unde se pot aduna minorii pentru consum de alcool/droguri/alte substanțe nocive, lecții edu-

cative etc.);

- c) acumulează materiale și atrag la răspundere contravențională părinții sau persoanele care îi înlocuiesc, care nu-și îndeplinesc obligațiunile părintești de întreținere, educare și instruire a copiilor.

Biroul de Probațiune Ungheni:

- a) pregătirea referatelor prezentențiale de evaluare psihosocială a minorilor;
- b) formularea propunerilor către instanța de judecată asupra activităților necesare pentru soluționarea problemelor psihosociale ale beneficiarilor;
- c) evidența și supravegherea persoanelor liberate de pedeapsa penală;
- d) supravegherea executării pedepselor non-privative de libertate;
- e) asistența și consilierea beneficiarilor în vederea favorizării adaptării sociale: instruirea profesională, integrarea în muncă, suport în perfectarea documentelor etc.;
- f) desfășurarea programelor psihosociale individuale și de grup (în perspectivă).

Judecătoria Ungheni:

- a) judecarea cauzelor penale cu implicarea minorilor.

Institutul de Reforme Penale:

- a) participă la ședințele și consultările reciproce privind situația copiilor în conflict cu legea și cei sub vârsta răspunderii penale;
- b) acordă asistență în implementarea practicilor pozitive în domeniul protecției copiilor în conflict cu legea și cei sub vârsta răspunderii penale.

V. PROCEDURI DE COOPERARE:

1. Participarea reprezentantului legal.

- a) Procuratura raionului Ungheni solicită Direcției Asistență Socială și Protecție a Familiei Ungheni delegarea unei persoane în calitate de reprezentat legal, în temeiul art.77 alin.1) și 2), art.480 alin.2) CPP;
- b) În solicitarea expediată se indică dacă s-a confirmat faptul că minorul nu are părinți, tutore/curator sau motivul obiectiv din care aceștia nu pot participa în cadrul procedurii penale. În cazul în care minorul are domiciliul în afara or. Ungheni, în solicitare se va indica de ce nu este posibil să participe reprezentatul legal din localitatea sa de domiciliu;
- c) În calitate de reprezentant legal participă specialistul Direcției Asistență Socială și Protecție a Familiei Ungheni, desemnat de șeful Direcției;
- d) Procuratura raionului Ungheni, Inspectoratul de Poliție Ungheni, Judecătoria Ungheni expediază citația reprezentantului legal din partea autorității tutelare, în conformitate cu art.236 CPP. Citarea se face cu cel puțin 5 zile înainte de la data când trebuie să se prezinte, cu excepția cazurilor de desfășurare a unor acțiuni procesuale de urgență în cadrul urmăririi penale sau judecării cauzei.

2. Participarea pedagogului/psihologului

- a) Inspectoratul de poliție, Procuratura, Judecătoria Ungheni desfășoară audierea minorului cu participarea unui pedagog/psiholog, în conformitate cu art.479

alin.2) CPP;

- b) Dacă minorul își face studiile într-o instituție de învățământ aflată în subordinea Direcției Învățământ, Tineret și Sport Ungheni, la audierea lui participă psihologul/pedagogul din cadrul acestei instituții. Dacă minorul este plasat în unul din serviciile sociale specializate Ungheni (spre exemplu, Centrul de Reintegrare a Tinerilor „Credo” etc.), la audierea lui participă psihologul/pedagogul din cadrul acestei instituții;
- c) Inspectoratul de Poliție, Procuratura, Judecătoria Ungheni expediază citația pedagogului/ psihologului în conformitate cu art.236 CPP. Citarea se face cu cel puțin 5 zile înainte de data când trebuie să se prezinte, cu excepția cazurilor de desfășurare a unor acțiuni procesuale de urgență în cadrul urmăririi penale sau judecării cauzei.

3. Referirea cazului la Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei

- a) Dacă în procesul activității desfășurate instituțiile partenere identifică minori aflați într-o stare de risc social sau lipsiți de ocrotirea părintească, în termen de 3 zile expediază o notă informativă Direcției Asistență Socială și Protecție a Familiei;
- b) Nota informativă se transmite cu titlu „de informare” și conține: numele, prenumele minorului și al părinților, data nașterii minorului, domiciliul, o descriere a situației de risc, numele, funcția și datele de contact ale persoanei care a întocmit nota informativă;
- c) În cadrul managementului de caz, instituțiile partenere desemnează o persoană responsabilă de activitatea echipei multidisciplinare. În acest scop, Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei adresează instituției vizate o solicitare în care indică numele și funcția persoanei, participarea căreia se solicită în cadrul echipei multidisciplinare.

4. Informarea despre cazuri de neîndeplinire a obligațiilor părintești

- a) Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei, instituțiile educaționale, în cazul în care constată situații de neîndeplinire a obligațiilor părintești care au avut drept consecință abandonul școlar, cerșetoria, vagabondajul, consumul de droguri sau băuturi alcoolice, violența sau alte devianțe grave de comportament din partea minorilor, expediază o sesizare Inspectoratului de Poliție Ungheni.

5. Aplicarea măsurilor extrajudiciare și schimbul de informație referitor la caz

- a) Instituțiile partenere, în limitele competențelor prevăzute de lege, vor încerca, pe cât posibil, să pună în aplicare procedurile extrajudiciare de soluționare a cauzelor minorilor în conflict cu legea și cei sub vârsta răspunderii penale, și anume:
 - medierea și împăcarea părților;
 - liberarea de răspundere penală (art.54 CP);
 - suspendarea condiționată a răspunderii penale (art.59 CP);
 - aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ (art.104 CP).
- b) Instituțiile partenere fac schimb reciproc de informații referitor la cazurile examinate. Informațiile se transmit doar în vederea exercitării atribuțiilor legale ale instituțiilor partenere, urmărind interesul superior al copilului și cu respectarea prevederilor Legii nr.133 din 08.07.2011 privind protecția datelor cu caracter personal și altor acte normative în vigoare.

VI. COMUNICAREA INTERNĂ

1. Fiecare instituție parteneră desemnează un reprezentant responsabil de comunicarea în cadrul Mecanismului local de referire.
2. Reprezentanții instituțiilor partenere se întrunesc cel puțin o dată la 3 luni într-o ședință comună în cadrul Comisiei raionale pentru drepturile copilului, pentru a discuta aspecte curente privind lucrul cu copiii în conflict cu legea și monitorizarea funcționării Mecanismului local de referire.
3. Facilitarea comunicării în cadrul Mecanismului local de referire este asigurată de secretarul Comisiei raionale pentru drepturile copilului, cu asistența din partea societății civile.
4. În cazul apariției unor servicii noi sau modificării celor existente, instituțiile partenere transmit celorlalte instituții participante la prezentul Mecanism o informație scrisă despre specificul acestora, beneficiarii și condițiile de accesare a lor.

VII.9 Exemple de programe pentru implementarea mecanismului de dejudiciarizare. (Experiența mun. Bălți, raioanelor Ungheni, Orhei, Leova și Căușeni)

Activități psihosociale de grup pentru copiii în conflict cu legea aplicate în raionul Ungheni

Elaborat de: Marin TATARU, specialist/psiholog în cadrul proiectului „O mai bună protecție a copiilor în sistemul de justiție al Republicii Moldova. Dejudiciarizarea cauzelor penale”, realizat de Institutul de Reforme Penale în parteneriat cu Reprezentanța UNICEF-Moldova.

Actualitatea programului: Procesul cunoașterii de sine și al dezvoltării personale se desfășoară cu succes în cadrul grupului în care persoanele participante se simt în siguranță, trăiesc sentimentul acceptării necondiționate și pe cel al încrederii, al păstrării confidențialității.

Realizarea unei coeziuni a grupului și funcționarea acestuia după niște norme clar precizate oferă membrilor lui posibilitatea trăirii unei experiențe comune de transfigurare, de maturizare afectivă, cognitivă și comportamentală.

Activitatea la nivelul grupului poate fi considerată o adevărată aventură creativă care provoacă „insight”-uri restructurante la nivelul personalității, favorizând astfel dezvoltarea individului. Tehnicile expresive ce facilitează exteriorizarea pe căi diferite (verbale, nonverbale) permit adolescenților să experimenteze aici și acum diferite probleme personale, beneficiind involuntar de creștere personală. Adolescenții își deblochează spontan propriile resurse, le conștientizează și devin astfel proprii constructori ai personalității lor. Ei descoperă pe cont propriu cum pot face față diferitor situații de viață cu care se confruntă. Tehnicile expresive răspund nevoii de acțiune, de concret, de joc și mișcare. Trăirea unor stări afective pozitive, sentimentul unității cu ceilalți membri ai grupului sporesc curiozitatea și dorința de implicare în trăirea de noi experiențe. Și aceasta este cu atât mai puternică atunci când este satisfăcută nevoia de comunicare cu copiii de aceeași vârstă, de confirmare și stimulare în grup a asertivității, a importanței personale pentru ceilalți, a recunoașterii capacităților personale și a resurselor de care dispune fiecare. Grupul cu activități psihosociale asigură toate acestea. El oferă în același timp posibilitatea de a adopta și experimenta noi atitudini, conduite și comportamente, fără teamă de risc. În felul acesta copilul devine propriul său creator. El învață adecvat să relaționeze cu ceilalți, să comunice, își formează disponibilitatea de a oferi și primi ajutor, fapt ce este urmat de creșterea autostimei prin capacitatea de a-i ajuta pe alții. Ca instrumente de provocare în terapia copilului vor fi folosite jocul, fantezia ghidată, povestea, tehnicile expresive, drama – terapia, mișcarea, desenul.

Activitățile în cadrul grupului vor oferi adolescenților posibilitatea conștientizării și valorizării de sine, fapt ce aduce efecte pozitive în planul relațiilor interumane. Grupul echivalează cu învățarea strategiei de a „lucra asupra propriei persoane” și a se autoforma, autodezvolta în vederea unei adaptări eficiente. În felul acesta adolescentul nu numai că își optimizează comportamentul, dar se înzestrează cu deprinderea de autoanaliză, de căutare a ceea ce este bun în ființa sa, fapt ce garantează adaptarea sa creativă în plan socio-moral, interpersonal și spiritual.

Copii cu vârstă: 11-15 ani.

Scop: descoperirea resurselor interioare, dezvoltarea abilităților și modalităților proprii de

soluționare a problemelor pe care le întâmpină în existența sa.

Obiective:

- dezvoltarea asertivității și expresivității personale;
- dezvoltarea coeziunii și dinamicii de grup;
- antrenarea și optimizarea capacităților de autocunoaștere;
- dezvoltarea empatiei;
- activarea resurselor creative;
- recunoașterea propriilor trăsături, a individualității și unicității sale;
- dezvoltarea unor modalități pro-sociale de abordare a conflictelor.

Finalități:

La sfârșitul trainingului participanții:

- vor putea să-și exprime nonviolent opinia;
- vor deține abilități de comunicare și relaționare nonviolentă;
- vor manifesta competențe emoționale;
- vor putea să-și utilizeze capacitățile creative pentru soluționarea problemelor personale;
- vor putea să ia decizii și să-și asume responsabilități privitor la consecințe.

Materiale necesare:

- foi flipchart;
- scotch;
- hârtie colorată;
- foi A4;
- markere;
- creioane colorate;
- baloane;
- foi styknotes;
- acuarele;
- funie.

Sugestii pentru formator:

- manifestarea flexibilității și adaptarea conținutului la vârsta copiilor;
- formularea clară a sarcinilor și asigurarea că participanții le-au înțeles adecvat;
- asigurarea ca toți participanții să fie încadrați, fiecare participând la lucrul în grup;
- diversificarea metodelor de lucru în grup;
- folosirea feedback-ului după fiecare activitate și ajustarea întrebărilor la reflectarea rezultatelor;
- supervizarea/monitorizarea activităților de grup;
- asigurarea managementului eficient al timpului.

AGENDA DE LUCRU

SESIUNEA	OBIECTIVE	TITLUL ACTIVITĂȚII	TIMP (MINUTE)
I.	<ul style="list-style-type: none">Cunoașterea participanților;Exersarea capacității de exprimare;Stabilirea unui climat afectiv pozitiv	Eu sunt...	10
		Avem în comun	15
		Caracterul meu...	20
		Sculptura	25
		Feedback	10
II.	<ul style="list-style-type: none">Obținerea unor informații mai detaliate despre ceilalți;Spargerea barierelor de comunicare;Stabilirea atmosferei pozitive	Salata de fructe	15
		Baloane buclucașe	15
		Desenul poveștii	30
		Feedback	10
III.	<ul style="list-style-type: none">Dezvoltarea încrederii între participanți;Acumularea experiențelor pozitive;Realizarea atmosferei securizante	Samuraiul	20
		Șeful indian	20
		Copacul bățut de vânt	40
		Feedback	10
IV.	<ul style="list-style-type: none">Conștientizarea propriilor trăiri;Dezvoltarea capacităților asertive;Dezvoltarea abilităților de îndeplinire a unui scop comun	Luneta	20
		Plecăm în călătorie	20
		Suport oului	30
		Feedback	10

SESIUNEA I

Exercițiul: Eu sunt...

Obiective:

- spargerea gheții;
- cunoașterea interpersonală.

Desfășurare: În cerc, fiecare elev își spune numele, cum se simte și ce îi place să facă cel mai mult în timpul liber. Pe rând, fiecare ia cuvântul.

Exercițiul: Avem în comun ...

Obiective:

- spargerea gheții;
- determinarea intereselor comune;
- eliminarea inhibițiilor datorate primului contact.

Desfășurarea: În pereche, fiecare își spune numele și trei lucruri care le găsește în comun la ei. Apoi fiecare pereche descrie ceea ce a aflat.

Exercițiul: Caracterul meu

Obiective:

- cunoașterea participanților;
- descoperirea resurselor interioare.

Desfășurarea: copiii au câte o foaie A4 pe care, pe verticală, cu markere își scriu numele cu litere de tipar. Începând de la fiecare literă, își scriu câte o trăsătură de caracter care îi caracterizează, apoi își prezintă foaia.

Exercițiul: Sculptura

Obiective:

- spargerea barierelor de comunicare;
- stabilirea unui contact afectiv;
- stimularea resurselor creative;
- stimularea expresivității corporale.

Desfășurare: Participanții se împart în 2 echipe. Una din ele alcătuiește o sculptură, în timp ce cealaltă a ieșit din încăpere. Apoi cei de afară sunt chemați, privesc timp de 10 secunde sculptura, după care trebuie să o imite. Se menționează care sunt greșelile, ce s-a reușit și care era mesajul transmis de sculptură.

Feedback:

- *Cum v-ați simțit?*
- *Ce ați reușit și ce nu?*
- *În viața reală, cât de des jucați rolul din sculptură?*
- *Ce luați cu voi din acest joc?*

SESIUNEA A II-A

Exercițiul: Salata de fructe

Obiective:

- spargerea gheții;
- înviorarea participanților.

Desfășurarea: Fiecare participant primește câte o denumire de fruct (măr, banană, portocală), apoi, când se spune „facem salată de banane”, toți cei care au această denumire își schimbă locul, iar cel care conduce jocul își găsește alt loc. Participantul care a rămas în picioare, continuă jocul.

Exercițiul: Baloanele buclucașe

Obiective:

- stabilirea unui contact favorabil;
- cunoașterea participanților;
- înviorarea atmosferei.

Desfășurarea: fiecare participant ia câte un balon, îl umflă și își scrie numele pe el. Pe un fundal muzical, participanții aruncă baloanele, iar când muzica se oprește, prind un balon la întâmplare. Apoi fiecare restituie balonul făcând un compliment colegului.

Exercițiul: Desenul poveștii

Obiective:

- găsirea resurselor interioare pentru soluționarea problemelor;
- exprimarea propriilor trăiri, atitudini, concepții asupra lumii;
- schimbul de opinii între participanți privitor la soluțiile abordate.

Desfășurarea: fiecare participant primește câte o foaie A4, markere, acuarele, creioane. Folosind ceea ce îi este mai comod, este rugat să împartă desenul în 6 pătrate egale. Apoi i se propune să deseneze o poveste în 6 pași. În primul pătrat va desena un erou (real sau imaginar) și-i va da un nume, în al doilea va scrie care este stilul său de viață, în al treilea – un alt personaj care îl încurcă să-și realizeze scopurile, în al patrulea – un alt „factor” (personaj, fenomen, obiect etc.) care îl ajută să soluționeze problema, în al cincilea – cum este soluționată problema folosind „factorul”, în al șaselea – sfârșitul poveștii. Apoi fiecărui participant i se rezervă timp pentru a povesti întreg grupului ce se întâmplă de fapt în cadrul poveștii.

Feedback:

- *Cum v-ați simțit în timp ce desenați, în timp ce ați povestit istorioara și acum?*
- *Ce ați descoperit interesant în timp ce vă concentrați supra problemei propuse?*
- *Cât de greu/ușor a fost să găsiți o soluție oportună?*
- *Propuneți acum cât mai multe soluții posibile pentru situațiile celorlalți.*
- *Ce luați cu voi din această experiență?*

SESIUNEA A III-A

Exercițiul: Samuraiul

Obiective:

- includerea participanților în activitate;
- Facilitarea libertății de manifestare.

Desfășurare: Participanții stau în cerc, iar un voluntar, prin gestul tăierii aerului cu ambele mâini încrucișate, arată spre cineva din cerc, spunând „ha”. Jucătorul cu mâinile încrucișate le ridică în sus. El este „tăiat” de vecinii săi, ca mai apoi, prin același gest de a tăia, să arate spre altă persoană din cerc. Jocul continuă până participă toți în rolul de samurai.

Exercițiul: Șeful indian

Obiective:

- dezvoltarea abilităților empatice;
- crearea atmosferei pozitive;
- spargerea barierelor de comunicare.

Desfășurarea: Jucătorii stau în cerc, cu excepția unuia care se oferă voluntar – „jucătorul special”. Acesta trebuie să fie trimis în afara cercului, astfel încât să nu-i poată vedea pe ceilalți. Se alege un alt voluntar care să fie „șeful”. Acesta va face niște mișcări pe care toți ceilalți jucători

le vor imita (să bată din palme, să facă semne cu mâna, să-și încrucișeze picioarele, să caște, să se strâmbe). Odată ce jucătorii au început să facă anumite mișcări, „jucătorul special” se întoarce în grup și încearcă să ghicească cine este șeful. Are 3 încercări pentru a reuși acest lucru. Dacă reușește să ghicească, atunci șeful devine „jucătorul special”, dacă nu – se alege un alt voluntar.

Feedback:

- Cum v-ați simțit?
- Cât de greu a-ți determinat gestul care să-l utilizați?
- Cât de ușor a fost să ghiciți al cui este gestul?
- Ce luați cu voi din acest joc?

Exercițiul: Copacul bătut de vânt

Obiective:

- dezvoltarea încrederii între participanți;
- acumularea experiențelor pozitive;
- realizarea atmosferei securizate.

Desfășurare: Copiii se împart în grupuri a câte 2, apoi a câte 3. Prima etapă a jocului este ca participanții să învețe poziția celui care „prinde” și celui care „cade”. Apoi a câte doi, unul se lasă ușor pe spate, al doilea îl amortizează. Pe urmă se schimbă cu locul. După aceasta, jucătorii se împart a câte trei – doi „prind” și unul „cade”. Apoi, același lucru este făcut în cerc, doar că cel din mijloc este transmis din mână în mână, după care legănat de întreg grupul și lăsat la pământ.

Feedback:

- Cum v-ați simțit în diferite poziții?
- Câtă încredere ați câștigat în grup?
- Cu ce elemente din viața reală ați putea să comparați acest joc?
- În ce oameni ai încredere?
- Ce condiții trebuie să îndeplinești pentru ca ceilalți să aibă încredere în tine?
- Ce luați cu voi mai departe din acest joc?

SESIUNEA A IV-A

Exercițiul: Luneta

Obiective:

- dezamorsarea atmosferei;
- crearea dispoziției pozitive.

Desfășurare: grupul este împărțit în două echipe. Prima se așează pe scaune în cerc, a doua stă la spatele primei, în picioare. Un scaun este liber, doar cu persoana în picioare la spate. Acea persoană este aluneta”. Ea face cu ochiul unui participant de pe scaun și acela trebuie repede să se scoale și să fugă. Dacă totuși persoana de la spatele său reușește să-l prindă, atunci el rămâne așezat. Și „luneta” face cu ochiul altuia până reușește să aducă un participant pe scaunul său.

Exercițiul: Plecăm în călătorie**Obiective:**

- dezvoltarea capacităților asertive;
- exprimarea frustrărilor;
- conștientizarea propriilor trăiri.

Desfășurare: Animatorul desenează în aer un cerc cu un stilou imaginar. Apoi spune „pof-tim” și transmite „stiloul” mai departe. Tot așa și jucătorii vor desena un cerc, iar animatorul va spune dacă îi ia în călătorie sau nu. Animatorul va spune că ia în călătorie doar pe cei care vor utiliza cuvintele „mulțumesc” și „poftim”. Scopul jocului este ca participanții să conștientizeze de ce unii sunt luați în călătoria imaginară, iar alții nu și ca să-și ajusteze comportamentul după necesitate.

Feedback:

- *Cum v-ați simțit?*
- *Care sunt modalitățile pe care le utilizați pentru a vă exprima furia, nervozitatea?*
- *Pot ele să fie exprimate altfel?*
- *Cât de greu a fost să înțelegeți care este cheia exercițiului?*
- *Ce luați cu voi din acest exercițiu?*

Exercițiul: Suportoului**Obiective:**

- crearea conexiunii de grup;
- dezvoltarea capacităților empatice;
- dezvoltarea abilităților de îndeplinire a unui scop comun.

Desfășurare: Un ou este pus într-o împletitură specială dintr-un ghem de ață cu multe fire ce duc spre participanți. Condiția este ca oul să fie transportat de întreaga echipă la o anumită destinație. Fiecare membru deține câte un fir de ață, deci toți sunt „conectați” la acel ou. Este necesară foarte multă atenție și răbdare. Participanții nu au dreptul să discute între ei și trebuie să aducă oul la destinație fără a-l scăpa jos.

Feedback:

- *Cum v-ați simțit în timpul exercițiului, dar acum?*
- *Cât de greu a fost să nu comunicați?*
- *Puteți asemăna acest joc cu ceva din viața voastră reală?*
- *Ce luați util din acest joc?*

Activități psihosociale de grup cu părinții (raionul Ungheni)

Elaborat de: Marin TATARU, specialist/psiholog în cadrul proiectului „O mai bună protecție a copiilor în sistemul de justiție al Republicii Moldova. Dejudiciarizarea cauzelor penale”, realizat de Institutul de Reforme Penale în parteneriat cu Reprezentanța UNICEF-Moldova.

Exercițiul: Istoria numelui meu

Scopul exercițiului: cunoașterea istoriei numelui propriu și conștientizarea importanței pe care o poate avea utilizarea diminutivului într-o relație de familie.

Timp de lucru: 80 minute

Realizarea activității

Încălzirea: Părinții iau loc pe scaune aranjate sub formă de cerc. Se aruncă o minge care este transmisă fiecărui participant. Atunci când părinții prind mingea, spun cum se simt la moment, dispoziția de moment, dacă aceasta este legată de venirea lor la activitate sau de alte evenimente.

Varianta a II-a

1. În grupul mare participanții sunt rugați să se gândească la numele pe care îl poartă fiecare, să-și amintească aspecte legate de istoria acestui nume, de persoanele care l-au ales, precum și la motivul acestei alegeri.
2. Pe rând participanții povestesc istoria numelui lor, așa cum o știu ei, cum și-au amintit-o sau cum le-a fost povestită de cineva din familie. Totodată, părinții sunt rugați să numească o calitate care îi caracterizează, să prezinte un lucru care știu cel mai bine să-l facă.

Analiza activității. Se discută despre:

- Ce înseamnă pentru fiecare în parte numele său?
- Vă place să-l purtați? Dacă ar fi să-l schimbați, care ar fi altul?
- Credeți că numele persoanei poate să-i influențeze cumva viața?
- Cât de important este pentru om să-și cunoască istoria numelui?
- Ați vorbit vreodată cu copiii voștri despre istoria numelui lor?
- Este important pentru voi să fiți dezmiardat cu diminutivul vostru?
- Cine vă dezmiardă cel mai des?
- Cât de des dezmiardați copiii utilizând diminutivul lor?
- Cum vă simțiți atunci când faceți asta?

Reflecții. Am discutat despre:

- Cum vă simțiți?
- Va fost ușor sau dificil să participați la exercițiu?
- Ce v-a plăcut cel mai mult în activitatea de astăzi?
- La ce gânduri v-a dus activitatea de astăzi?
- Cum puteți s-o aplicați în relația cu copilul vostru?

Temă pentru acasă:

- *Pe parcursul săptămânii, până la următoarea întâlnire părinții să vorbească cu copilul lor și să-i povestească istoria numelui lui;*
- *Să încerce să dezmiere cât de des posibil copilul lor.*
- *Să observe care va fi reacția copilului.*

Activități psihosociale de grup părinți-copii în raionul Ungheni

Elaborat de: Marin TATARU, specialist/psiholog în cadrul proiectului „O mai bună protecție a copiilor în sistemul de justiție al Republicii Moldova. Dejudiciarizarea cauzelor penale”, realizat de Institutul de Reforme Penale în parteneriat cu Reprezentanța UNICEF-Moldova.

Exercițiul: Desenul copilăriei mele

Scopul exercițiului: părinții să conștientizeze necesitatea de a petrece mai mult timp cu copilul său și să reflecteze asupra propriului stil de relaționare cu copilul.

Timp de lucru: 80 minute

Materiale: foi albe A4, carioca, creioane colorate, acuarele, plastilină, foarfece, hârtie colorată, carton colorat, clei.

Realizarea activității:

Încălzirea: Tehnica „măsurarea temperaturii”

Aprecieri: (părinții și copiii dau o apreciere unei persoane care este prezentă în grup, unui lucru care le place, unui eveniment frumos care s-a întâmplat recent în viața lor).

Speranțe și dorințe: (părinții și copiii vorbesc despre speranțele, dorințele pe care le au, în raport cu activitatea zilnică, viitorul apropiat, viața personală, viața copiilor lor). Se discută apoi tema de acasă: cum găsesc timpul potrivit pentru a vorbi cu copilul despre istoria numelui său, dacă le este ușor sau dificil, cum se simt vorbind cu copilul, cum cred că s-a simțit copilul vorbind despre aceasta, dacă au simțit schimbări în comportamentul copilului.

Apoi participanții sunt rugați să se gândească la copilăria pe care au avut-o, să-și amintească evenimente din copilăria lor, scenarii care le-au rămas în memorie sau persoane care le-au influențat viața în mod pozitiv. Se invită să se împartă în echipe a câte 4 (2 părinți și 2 copii), să utilizeze materialele de care au nevoie, pentru ca prin desen, colaj, modelare, să-și reprezinte într-un mod creativ copilăria. Părinții și copiii sunt încurajați să utilizeze culorile, materialele, care consideră că cel mai bine o să le redea emoțiile trăite atunci. După 25 minute toate materialele sunt aranjate jos pentru a putea fi privite. Apoi se invită participanții să-și prezinte lucrările în grup.

Analiza activității:

- V-a fost ușor să vă amintiți despre copilăria voastră?
- Cum v-ați simțit atunci când v-ați gândit la copilăria voastră?
- Ce culoare ați dat copilăriei?
- Dacă ați avea posibilitatea să trăiți copilăria de la început, ce lucruri ați vrea să se repete? De ce?

- Cum reușeau părinții voștri să vă dea mai multă încredere în forțele proprii?
- Prin ce credeți că se aseamănă sau se deosebește copilăria voastră de a copiilor voștri?

Evaluare: Pe rând, părinții răspund la următoarele întrebări:

- Cum v-ați simțit la moment?
- La ce gânduri v-a dus activitatea de astăzi?
- Numiți un lucru care cel mai mult v-a plăcut în activitatea de astăzi?
- Cu ce gânduri vă duceți acasă după activitatea de astăzi?

Temă pentru acasă: *Fiecare copil are un „rezervor” de iubire al lui, care tot timpul ar trebui să fie alimentat de persoanele care-l înconjoară. Gândiți-vă la ce ați putea să spuneți sau să oferiți copilului vostru pentru a-i crește nivelul dragostei din „rezervorul” lui. Următoarea săptămână concentrați-vă asupra a trei posibilități prin care să creșteți nivelul dragostei din „rezervorul” copilului vostru. Aplicați în practică.*

Program psihologic de lucru cu adolescenții în situație de risc aplicat în municipiul Bălți

Elaborat de: Alla VELENCIUC, specialist/psiholog în cadrul proiectului „O mai bună protecție a copiilor în sistemul de justiție al Republicii Moldova. Dejudiciarizarea cauzelor penale”, realizat de Institutul de Reforme Penale în parteneriat cu Reprezentanța UNICEF-Moldova.

Scopul: schimbarea atitudinii și poziției la părinți cu privire la adolescenți. Instruirea părinților pentru o nouă formă de comunicare cu copiii. Optimizarea relației părinte-copil, dezvoltarea unei înțelegeri adecvate a capacităților și nevoilor copiilor.

Obiective:

- dezvoltarea competențelor parentale;
- formarea abilităților de comunicare eficientă dintre adulți și adolescenți;
- asigurarea interacțiunii eficiente dintre adolescenți și părinți, bazată pe respectul reciproc.

Grupul-țintă: tinerii și părinții lor.

Organizare: programul oferă 5 lecții de instruire în comun a părinților și adolescenților, durata fiecărei sesiuni – 1 oră și 20 min.

Principalele forme de organizare a activității:

- lecții de grup cu tineri și părinții lor; exerciții comune cu aceste categorii;
- jocuri și exerciții care vizează dezvoltarea abilităților de comunicare;
- dezbateri;
- exerciții pentru dezvoltarea abilităților de auto-reglementare, reflecție și empatie;
- jocuri și exerciții care vizează optimizarea relației copil-părinte.

LECȚIA 1. Consolidarea grupurilor, reducerea stresului, creșterea încrederii în sine

Exercițiul 1: Oameni către oameni

Obiective: Însușirea numelui participanților, permițând un prim contact.

Desfășurare: Grupul se separă în două părți egale. Se formează 2 cercuri concentrice. Persoanele din cercul interior stau cu fața la cei din cercul exterior. Persoanele din ambele cercuri se mișcă în direcții opuse, în ritmul unei muzici. La oprirea melodiei, perechile își dau mâinile și spun „Bună, sunt ...”. După ce s-au prezentat, cei din centru spun: „oameni către oameni”, care este semnalul pentru ca muzica să reînceapă, schimbând direcțiile de mișcare. Jocul continuă cu aceeași dinamică, până se încheie o rotație completă.

Exercițiul 2: Animalul bun de companie

Scop: consolidarea grupului

Metodologie:

Animatorul: „Noi am format un grup. În scopul de a ne simți un tot întreg, sugerez să facem exercițiul „Animalul bun de companie”. Faceți un cerc umăr la umăr și țineți-vă de mâini, toți reprezentând un animal mare și bun. Din moment ce acesta este o ființă vie, atunci el și respiră (un pas înapoi – o suflare, un pas înainte – expirați zgomotos), faceți 3-4 mișcări de acest fel. Animalul are și o inimă mare care bate. Inima bate așa (2 pași în spate, 2 pași înainte bătând din picioare).

Exercițiul 3: Black Box

Obiectiv: dezvoltarea sentimentelor de părinte pentru copilul său.

Metodologie: părinții trebuie să prezinte imaginea copilului lor și să-i dea o caracteristică a personalității sale.

Exemplu:

- Sincer - nesincer
- Pesimist - optimist
- Agresiv - calm
- Mai puțin înțelept - înțelept
- Neatent - atent
- Închis - sociabil
- Arțagos - tacticos
- Lenos - harnic
- Narcisist - autocritic
- Pasiv - activ
- Excitabil – echilibrat.

Debrifarea:

- Cum s-a simțit copilul în momentul când părintele îl caracteriza?
- Ce sentimente avea părintele când citea ceea ce a scris despre copilul său?

Exercițiul 4: Lista

Scopul: formarea unei reprezentări adecvate a nevoilor și a posibilităților copilului.

Metodologie: faceți o listă de zece acțiuni ale copilului cu care părinții nu sunt de acord. Apoi găsiți în fiecare din aceste acțiuni astfel de părți care pot provoca părinților un sentiment de bucurie și plăcere. Când se află într-o stare de relaxare și odihnă, rugați-i să-și imagineze că acesta nu este copilul lor, ci al vecinului sau al altcuiva. Animatorul: „Gândiți-vă ce sentimente ați avut în legătură cu el. De ce nu ați devenit mai liber și să renunțați la responsabilitatea pentru deciziile copilului dumneavoastră, să vă apropiați de el, să-i fiți un prieten, nu un supraveghetor?”

Exercițiul 5: Pentru a fi sincer ...

Scop: oferirea de feedback. Evaluare.

Metodologie: terminarea propozițiilor care sunt enumerate mai jos, prin aceasta exprimându-și atitudinea.

Sincer ...

Data lecției _____

Numele _____

1. În timpul lecției, am realizat că ... _____

2. Cred că cel mai eficient este ... _____

3. La lecție mi-a reușit ... _____

LECȚIA A 2-A. Diagnosticul relației părinte-copii

Exercițiul 1. Bună ziua, îmi place ...

Scopul: consolidarea emoțiilor pozitive.

Metodologie: salutarea se face cu utilizarea obligatorie a sintagmei „Bună ziua, îmi place ...”. Participanții pot continua prezentarea așa cum doresc ei.

Exercițiul 2. Ziua de naștere

Scopul: consolidarea și convergența între membrii grupului, scăderea tensiunii în grup.

Metodologie: un participant trebuie să-și imagineze că-și sărbătorește ziua de naștere. Îl vor vizita toți membrii grupului. El speră că fiecare va aduce un cadou și buna dispoziție. Spațiul de grup este transformat într-un spațiu de apartament. Condiția de „intrare” în acest apartament imaginar este citirea unei felicitări aniversare și înmânarea un cadou (imaginar).

Exercițiul 3: Propozițiile incomplete

Obiectiv: sporirea încrederii părinților în aceea că pot obține schimbări pozitive în comportamentul copilului și în relațiile din familie.

Metodologie: un participant se așează pe scaunul „fierbinte” din mijlocul cercului, animatorul stând în fața lui. Acesta spune voluntarului să închidă ochii și să urmeze instrucțiunile sale: „Acum voi pronunța propozițiile care sunt incomplete. Tu trebuie să le termini. Vei face la fel cu

toate frazele: le vei repeta și completa. Încearcă pe cât posibil să nu schimbi nimic în acea parte a propoziției pe care o rostesc. Ești gata?”

Fraze incomplete:

1. Familia mea vorbește cu mine ca ... _____
2. Îmi place copilul meu, dar ... _____
3. Eu cred că cei mai mulți copii ... _____
4. Copilul meu pentru mine ... _____
5. Cea mai mare greșeală a mea a fost ... _____
6. Copilul meu și eu ... _____
7. Viitorul mi se pare ... _____
8. Ar face orice pentru a uita ... _____
9. Mai demult eu... _____
10. Cred că sunt destul de capabil ... _____

Exercițiul 4. Cel mai mult mi-a plăcut ...

Scop: evaluarea emoțiilor.

Metodologie: participanții se adună într-un cerc mare pentru „întâlniri”, în care își pot exprima experiența lor și pot pune întrebări.

LECȚIA A 3-A. Sensibilizarea părinților față de copilul lor și problemele acestuia

Exercițiul 1: Bună ziua!

Scopul: crearea unei stări de spirit pozitive și a unei atmosfere de siguranță în cadrul grupului.

Materiale: mingi de tenis.

Metodologie: participanții stau în cerc. Facilitatorul prinde cu ochiul privirea unui participant și-i aruncă mingea, spunând cuvintele: „Bună ziua! Mă bucur să te văd”. Apoi, după următoarea instrucțiune: „Selectează pe oricine din grup care te interesează, prinde-i privirea, aruncă-i mingea și salută-l”. La un moment dat, facilitatorul spune: „Încercați să aruncați mingea celui care nu a prins-o niciodată”.

Exercițiul 2: Jocul de rol

Obiectiv: dezvoltarea unei înțelegeri adecvate a posibilelor nevoi ale copilului.

Metodologie: copilul (în rolul lui e un părinte) dorește să vorbească despre ceva. Părintele nu acordă atenție spuselor sale, încercând să transforme totul într-o glumă.

Feedback: cum s-a simțit părintele în rolul copilului care a fost ignorat și neluat în serios?

Exercițiul 3: Ridicarea în picioare

Obiectiv: dezvoltarea sensibilității sociale.

Metodologie: Participanții formează perechi. În fiecare pereche, un participant stă așezat pe canapea, iar celălalt stă în picioare. Stăruți-vă în această poziție să conversați. După câteva minute, schimbați-vă cu locurile, astfel încât toată lumea să simtă conversația „de sus” și „de jos”.

După câteva minute de joc, împărtășiți-vă sentimentele pe care le-ați avut.

Exercițiul 4: Eseul

Teme pentru acasă

Obiectiv: identificarea poziției părintelui în relația cu copilul și a tipului de educație.

Metodologie: scrierea unui eseu pe tema: *Portretul copilului meu.*

LECȚIA A 4-A. Asigurarea unor noi modalități de comunicare în familie

Exercițiul 1: Bună ziua, îți dai seama ...

Scop: consolidarea și convergența grupului.

Metodologie: participanții se adresează unul altuia pe rând, terminând fraza: „Bună ziua, îți dai seama ...”, descriind un lucru ciudat care s-a întâmplat cu el și copilul său sau un episod neobișnuit din viața de familie.

Exercițiul 2: Familia

Scop: reorganizarea comunicării în familie.

Metodologie: fiecare participant primește un bilet în care scrie cum trebuie să se comporte în acest joc. Conținutul biletului trebuie ținut în secret până la sfârșitul jocului și abia apoi, în timpul discuției, se poate dezvălui cine și ce rol a avut.

Feedback: *Grupul presupune ce tipuri de comportament au fost demonstrate.*

Exercițiul 3: Eu - copil

Obiectiv: îmbunătățirea sensibilității părinților față de copii și problemele lor.

Metodologie: Animatorul: „Gândiți-vă la un joc din copilărie, care v-a plăcut cel mai mult. V-ați amintit? Acum mergeți la copilul dumneavoastră și propuneți-i să se joace cu voi în jocul acesta”.

Feedback:

- Cum v-ați simțit în rolul de copil?
- Cum s-a simțit copilul dvs.?
- A fost ușor?

Exercițiul 4: Citirea eseului

Temă pentru acasă

Metodologie: părinții scriu și citesc un eseu pe tema „Portretul copilului meu”.

În a doua etapă – dezbateră și analiza lucrărilor.

LECȚIA 5: Stabilirea unor noi modalități de comunicare în familie

Exercițiul 1: *Animalul bun de companie (Vezi Lecția 1).*

Exercițiul 2: *Amintirile din copilărie*

Obiective: realizarea schimbului de informații cu membrii grupului.

Metodologie: Participanții formează grupuri de 3 persoane. Fiecare participant trebuie să-și amintească ceva din copilărie și să povestească grupului. Pentru relatare se acordă 3 minute.

Exercițiul 2: *Desenul familiei*

Instrucțiuni: Desenează familia ta, astfel încât membrii săi să fie ocupați cu ceva.

Materiale: foi A4, creioane, radiere.

Feedback:

- *Pe cine ai desenat?*
- *Ce face fiecare membru al familiei?*
- *Unde se află?*
- *Persoanele acestea sunt interesante sau plictisitoare?*
- *Care din ele sunt cele mai fericite și de ce?*
- *Cine este cel mai nefericit, de ce?*

În afară de întrebări, se poate oferi o soluție pentru mai multe situații de a determina atitudini pozitive și negative în familie:

1. Imaginați-vă că aveți două bilete la circ. Cine ar fi chemat să meargă cu tine?
2. Imaginați-vă că întreaga familie merge în vizită, dar unul dintre voi este bolnav și trebuie să rămână acasă. Cine este el?

Evaluarea testului privind relațiile părinte-copil; discuții pentru îndrumarea părinților .

Exercițiul 3. *Ultima întâlnire*

Obiectiv: aprecierea schimbărilor care au avut loc în cursul lecțiilor.

Metodologie: Formatorul: „Închideți ochii și imaginați-vă că lecțiile de grup s-au încheiat. Acum mergeți acasă. Gândiți-vă la ceea ce nu ați spus grupului, dar ați dori să spuneți. După câteva minute deschideți ochii și spuneți”.

Exercițiul 4: *Sincer*

Scop: dezvoltarea abilităților de dirijare a emoțiilor.

Metodologie: terminarea propozițiilor enumerate mai jos, prin aceasta exprimându-și atitudinea.

Sincer ...

Data lecției _____ Numele _____ 1. În timpul lecției, am realizat că ... _____ 2. Cred că cel mai eficient este ... _____ 3. La lecție mi-a reușit ... _____
--

Programul psihosocial pentru părinți „Înțelege-mă!” aplicat în mun. Bălți

Elaborat de: Alla VELENCIUC, specialist/psiholog în cadrul proiectului „O mai bună protecție a copiilor în sistemul de justiție al Republicii Moldova. Dejudiciarizarea cauzelor penale”, realizat de Institutul de Reforme Penale în parteneriat cu Reprezentanța UNICEF-Moldova.

Obiectivele programului:

- dezvoltarea capacității de a recunoaște propriile emoții și emoțiile altora;
- dezvoltarea capacităților de stăpânire și exprimare a emoțiilor atât pozitive, cât și negative;
- dezvoltarea empatiei;
- diseminarea cunoștințelor privind caracteristicile adolescenței;
- dezvoltarea capacităților de a asculta și a-și exprima punctul de vedere;
- dezvoltarea capacităților de abordare a situațiilor dificile din diferite aspecte.

Numărul de ore pe săptămână – 1 oră.

Cursul este prevăzut pentru părinții adolescenților și tinerilor (13-20 de ani).

Vârsta participanților: 30-45 ani.

Programul cuprinde 4 lecții

LECTIA 1 (lecție introductivă)

Exercițiu de cunoaștere „Rope”

Scopul: cunoașterea membrilor grupului. Reducerea stresului.

Instrucțiuni: Participanții trebuie să stea într-un cerc. Începe unul dintre participanți: „Să facem cunoștință. Numele meu este ...” (și se ia cu ambele mâini de coardă). „Acum, te rog, prezintă-te și spune participanților câteva cuvinte despre tine, ceea ce ar dori ei să știe”. Un capăt al cablului îl trimite următorului participant. Oricine ia coarda cu ambele mâini își spune numele, apoi transmite capătul frânghiei persoanei de lângă el, în timp ce continuă să se țină de frânghie. Astfel, coarda trebuie să treacă prin cerc și să-i cuprindă pe toți.

Exercițiul „Continuarea întâlnirii”

Scop: reducerea stresului, consolidarea grupului.

Instrucțiuni: „Acum avem posibilitatea de a continua să facem cunoștință. Cineva să stea în picioare în centrul cercului (primul voi fi eu), iar ceilalți trebuie să facă schimb de locuri, toți cei care au unele caracteristici comune. Vom numi câte o caracteristică. De exemplu, eu voi spune: „Schimbați-vă toți cei care au o soră” și cei care au surori ar trebui să se schimbe. În acest caz, cel care stă în centrul cercului ar trebui să încerce să aibă timp să ia unul dintre scaunele libere, iar cel care rămâne în centrul cercului fără un loc va continua jocul. Vom folosi acest joc în scopul de a afla mai multe unul despre celălalt”.

Exercițiul „Daisy” („Cine este un adolescent”)

Scop: crearea portretului unui adolescent modern.

Instrucțiuni: „Acum vom elabora portretul adolescentului modern. Vom face aceasta într-un mod neobișnuit. În mână am o minge. Această minge o voi arunca la întâmplare oricărui dintre voi. De îndată ce mingea va fi în mâinile dumneavoastră, cât mai repede posibil, aproape fără să vă gândiți, să spuneți o asociere ce vă vine în minte la tema „Cine este un adolescent?”. După ce ați rostit cuvântul, îmi dați mie mingea. Secretul este de a lucra cât mai repede posibil, fără ezitare.

Un voluntar notează toate declarațiile participanților. După finalizarea exercițiului, se discută portretul adolescentului.

Brainstorming pe tema: Care sunt problemele cu care se confruntă un adolescent?

Instrucțiuni: „Acum ne vom împărți în 3 echipe. Fiecare echipă primește sarcina de a formula câteva probleme cu care cred că se confruntă adolescenții. Fiecare echipă va desemna persoana care va înregistra absolut toate ideile. O condiție importantă a exercițiului este notarea tuturor propunerilor, chiar și celor mai „absurde”.

Exemple:

- dependența de calculator și psihologia adolescentului;
- depresia la copii și adolescenți;
- aspecte ale identității și anxietății în adolescență;
- consecințele dezechilibrelor emoționale la adolescenți;
- suicidul la adolescenți.

Debrifare

Discutăm despre problemele enumerate și facem concluzii cum putem ajuta copiii noștri.

Sunt câteva exemple de comportament prin care părinții îi îndepărtează pe copiii lor:

- nu-i ascultă;
- se concentrează doar asupra greșelilor adolescenților;
- au așteptări prea mari de la ei;
- oferă sfaturi și soluții atunci când adolescenții nu au nevoie de ele;
- consideră că adolescentul nu are nevoie de ei;

- folosesc sarcasmul în comunicarea cu adolescentul;
- minimizează problemele cu care se confruntă aceștia;
- critică stilul adolescenților;
- nu acordă importanță vieții sociale a copilului;
- sunt cicălitori.

Acestea sunt cele mai frecvente atitudini prin care părinții îi îndepărtează pe adolescenți. O dată conștientizate, ele pot fi corectate și se poate lucra constructiv în direcția comunicării cu copilul aflat în această etapă a vieții. Suntem siguri că poți găsi energie suficientă de a rezona cu adolescentul din casă. În fond, dvs. ați făcut din el copilul minunat de până acum.

Oare ați făcut tot posibilul ca copilul să fie înțeleș și ajutat de dumneavoastră? Aș dori să vă gândiți la întrebarea aceasta.

LECȚIA 2. Activități științifice cu privire la caracteristicile adolescenței

Exercițiul „Locomotiva”

Scopul: a atrage atenția membrilor grupului asupra sentimentelor și emoțiilor lor și de a reduce astfel tensiunea.

Instrucțiuni: (De realizat în spațiu deschis): „Acum vom organiza un tren. Vă rugăm să vă ridicați în picioare unul în spatele altuia într-un lanț și să închideți ochii. Cel care se află în fața tuturor va conduce „vagoanele” timp de 30-60 secunde, cu ochii deschiși. La expirarea timpului în care persoana este „locomotiva”, ea trece în „lanț” și închide ochii. Locomotivă este următoarea persoană. Astfel, fiecare participant va avea oportunitatea de a conduce un „tren”. Exercițiul este realizat în tăcere.

Participanții apoi discută despre experiențele și gândurile care apar în cursul exercițiului lor.

Exercițiul „Nu pot ...”, „Nu vreau ...”

Obiectiv: abordarea dificultăților reale ale adolescenților.

Instrucțiuni: „Împarte foaia în jumătate. Pe partea stângă scrie ceea ce nu obții într-o relație cu copiii tăi, începând fiecare propoziție cu cuvintele *Nu pot ...*”. Pe partea dreaptă a foii, în rândul exemplelor pe care le-ai scris pe stânga, în loc de „nu pot” scrieți „Nu vreau”.

Conferința „O vizită la psihiatru”

Scopul: oferirea unor materiale teoretice privind caracteristicile adolescenței.

Participanții sunt așezați la mese în semicerc. Formatorul declară: „Să spunem că astăzi oaspetele nostru este un psihiatru pentru copii și adolescenți. El își va împărtăși cunoștințele despre caracteristicile perioadei de adolescență”. În fața celor prezenți apare „psihiatru” (îmbrăcat în halat alb) și începe conferința. Toți participanții primesc câte 2 cartonașe: roșu și verde. Ridicarea cartonașului verde înseamnă că participantul dorește să comenteze spusele „psihiatru-lui”. Ridicarea cartonașului roșu înseamnă că participantul are o întrebare către „psihiatru”. Un alt jucător înregistrează întrebările, comentariile și ține evidența timpului.

LECȚIA 3. Tratarea științifică a perioadei adolescenței

Exercițiul „Salut tuturor”

Scopul: stabilirea contactului între participanți. Încălzirea. Reducerea stresului.

Instrucțiuni: „Acum, fiecare pe rând va merge în fața grupului și va spune „salut” prin diferite mijloace, fără a repeta cele văzute anterior. Grupul va repeta fiecare „salut” oferit.

Exercițiu „Creionul roșu” (realizată într-un cerc)

Scopul: dezvoltarea atitudinii critice.

Instrucțiuni: „În timpul exercițiului, veți avea posibilitatea de a vedea cum se simte un adolescent atunci când este criticat. Vă oferim câte un cartonaș pe care vor fi scrise declarațiile tipice ale unui adolescent. Trăgând cartonașul, va trebui să roștiți o frază scrisă pe ea în numele unui adolescent. Drept răspuns, colegul trebuie să reacționeze din poziția de „creion roșu” (criticând, se admit chiar și țipete.) Apoi, cel care a criticat, citește situația de pe cartonașul său, deja din numele unui adolescent, referindu-se la cel ce stă în stânga sa. Ulterior, fiecare participant va face același lucru.

Exercițiu „Suport” (realizat imediat după „Creionul roșu”)

Scop: oferirea participanților a posibilității de a simți efectul de menținere a relației cu un partener.

Instrucțiuni: Exercițiul este similar celui precedent. Un participant trebuie să spună o afirmație, iar al doilea va spune ceva ce consideră că este necesar pentru a-l sprijini pe vorbitor. Exercițiul va cuprinde toți participanții în ambele roluri.

După aceste două exerciții va fi organizată o discuție.

Declarații propuse:

- Astăzi vreau să stau cu prietenii până la 24.00.
- Vreau să fiu singur. Nu intrați în camera mea.
- Eu singur(a) voi decide cu cine să comunic și cu cine nu.
- Vreau să nu mă sunați la fiecare cinci minute!
- Când veți înțelege în sfârșit că eu nu mai sunt copil mic.
- Voi sta la calculator atâta timp cât vreau!
- Aș dori să primesc 300 de lei pe săptămână ca bani de buzunar.
- Eu nu fumez (deseori simțiți de la el miros de țigară).
- Nu vreau să port ceea ce mi-ai cumpărat.
- Este la modă! Tu nu înțelegi (despre haine extravagante).
- M-am îndrăgostit (obiectul iubirii cu siguranță nu vă place).
- Lăsați-mă în pace.
- Dar mama lui Vasile (Maria) îi permite întotdeauna să stea până dimineața.
- Eu nu sunt frumos, sunt slab. Eu sunt gras. Sunt prost etc.

Debriefare

- Cum v-ați simțit în rolul unui adolescent când ați fost criticat?
- Cum v-ați simțit când ați fost susținut?
- Cum credeți, susținerea a fost importantă pentru voi? De ce?
- Oare nu putem noi ca părinți să-i susținem pe copiii noștri?

LECȚIA 4. Ce am învățat? (lecția finală)**Exercițiul „Salutare”**

Scop: eliminarea stresului.

Instrucțiuni: „Vă rugăm să începeți să va mișcați liber prin cameră. La semnalul meu, salutați persoana care va fi cel mai aproape de dumneavoastră. Exercițiul va dura atât timp ca toți participanții să aibă posibilitate să se salute cu fiecare din cei prezenți în sală.”

La sfârșit facem un cerc, discutăm și împărtășim emoțiile pe care le-au avut participanții în timpul exercițiului.

Exercițiul „Empatia”

Scop: dezvoltarea empatiei față de starea emoțională a unei alte persoane.

Instrucțiuni: „Unul dintre participanți trebuie să spună orice frază cu încărcătură emoțională, în numele unui adolescent. Toți ceilalți ascultă cu atenție, iar apoi fiecare la rândul său trebuie să numească sentimentul sau sentimentele care, în opinia sa, le-ar avea „adolescentul”.

Jocul „Drepturile părinților și copiii lor”

Scop: popularizarea drepturilor părinților și copiilor.

Instrucțiuni: „Formați 2 echipe: „părinți” și „adolescenți”. În echipe, veți scrie drepturile pe care credeți că le aveți (ca părinte sau, respectiv, adolescent). Apoi, toate drepturile pe care le-ați scris vor fi afișate pentru a le vizualiza și purta discuții cu privire la ele”.

Debriefare

- Doar noi părinții avem nevoie de drepturi?
- Oare noi ca părinți, nu încălcăm drepturile copiilor?

„Fiecare are drepturile sale, însă nu întotdeauna drepturile altei persoane sunt respectate”.

Exercițiul „Ceea ce am învățat”

Scop: evaluarea cursului

Instrucțiuni: „Fiecare va menționa trei lucruri pe care le-a aflat în cadrul acestui curs. Încercați să spuneți ceea ce ați învățat și ce vă va fi de folos în „viața reală”.

La final, participanții au 5 minute pentru întrebări, exprimarea sentimentelor, adresarea unui apel către ceilalți participanți și expunerea opiniei despre ceea ce a avut loc în cadrul cursului”.

Concluzie.

Exercițiu „Cadourile”

Scopul: a permite membrilor grupului de a se vedea cu ochii altei persoane.

Materiale: hârtie A4, auto-adezivă, stilouri.

Instrucțiuni: „Vom face niște cadouri mici. Le vom da calități psihologice. Vă rugăm să scrieți cele mai bune urări pe hârtie auto-adezivă: „(numele), îți doresc ... (de exemplu, răbdare). Vă rugăm să pregătiți aceste daruri, apoi (deja în cerc) le veți oferi prin lipirea hârtiei adezive pe foi A4, disponibile pentru toată lumea”.

Program de lucru cu părinții care au copii în conflict cu legea „Conflictul dintre generații”, aplicat în raionul Orhei.

Elaborat de: Diana CHICUȘ, specialist/psiholog în cadrul proiectului „O mai bună protecție a copiilor în sistemul de justiție al Republicii Moldova. Dejudiciarizarea cauzelor penale”, realizat de Institutul de Reforme Penale în parteneriat cu Reprezentanța UNICEF-Moldova.

Scopul: realizarea unui program de intervenție în cadrul unui conflict dintre generații.

Obiective:

- diminuarea stării de tensiune interioară;
- demararea unui proces de comunicare bazat pe negociere și compromis;
- clasificarea propriei imagini și edificarea încrederii în sine;
- încurajarea ascultării active și a sprijinului reciproc;
- dezvoltarea unor abilități de comunicare eficientă.

Forma activității: seminar

Metode și procedee: discuția dirijată, lucrul în grup, studiul de caz, jocul didactic.

Resurse: suport pentru părinți povestea-alegorie „Scufița roșie”.

Cauza conflictului: decalajul manifestat dintre atingerea maturității biologice și statutul social al persoanei, contradicții dintre capacitățile adolescentului și posibilitățile oferite de societate.

Desfășurarea activității:

1. Cuvânt introductiv (5 min.)

Psihologul american J.Dewey afirma: „**Oamenii trăiesc în comunitate în virtutea lucrurilor pe care le au în comun, iar comunitatea – mediul prin care ei ajung să dețină în comun acest lucru. Comunicarea este un mod de a exista al comunității.**”

Nu putem să nu comunicăm. Prin comunicare transmitem mesaje, informații, emoții, idei, care ne ajută să fim înțeleși și să-i înțelegem pe cei din jur.

Aspectul comunicării devine și mai discret atunci când ne referim la calitatea conversației dintre părinți și copii, și anume dintre generația adultă și adolescenți. Pentru a menține o relație

bună cu copilul, este important să se comunice efectiv cu el. Apariția conflictelor dintre părinți și copii este un fenomen normal. Cineva afirma: **„Conflictele dintre părinți și copii sunt veșnice”**, însă este important, cum fac față ambele părți implicate.

Adolescența este definită de psihologi drept o perioadă de dezvoltare intensă, atât pe plan fiziologic, cât și în plan mintal. Aceste schimbări îi provoacă adolescentului deseori stări de revoltă, disconfort și senzația că nu este înțeles de cei din jur.

Gândiți-vă la modul în care doriți ca majoritatea oamenilor să vă răspundă atunci când sunteți supărat. Uneori doriți să fiți lăsat în pace. Alteori doriți ca cineva să vă asculte, să vă înțeleagă și să vă accepte sentimentele. Este foarte probabil ca și copilul să aștepte același lucru de la dumneavoastră.

Acest program vă propune o comunicare bazată pe respect reciproc. Aceasta presupune ca părinții și copiii să-și exprime sentimentele pe care le au unul față de altul, în mod onest, fără frică și să se accepte unul pe celălalt.

2. „Vedem diferit același lucru” (20 min.)

Părinților li se propune să se împartă în grupuri. Fiecărui grup i se distribuie câte o imagine din anexa 1, pentru a o privi.

Peste 30 sec. de examinare, purtătorul de cuvânt al fiecărui grup spune ce a reușit să vadă membrii grupului respectiv în această imagine.

Apoi participanții împreună cu moderatorul vor încerca să evidențieze diferențele care au apărut între modul de percepere al fiecărui grup.

Concluzie:

Două sau mai multe persoane pot privi unul și același lucru, dar datorită propriului sistem de valori și modului personal de a privi, fiecare vede altceva, are o altă percepție.

Fiecare are o viziune proprie vis-a-vis de experiența sau evenimentul, situația care are loc în viața cotidiană. Chiar dacă informația obiectivă este unică, la fel pentru toți, fiecare va interpreta în modul său subiectiv acest lucru. De aceea părinții ar trebui să încerce să fie mai înțelegători față de felul de a percepe, de a gândi și interpreta faptele adolescenților.

În procesul discuțiilor, este important ca participanții să fie încurajați să-și asume „riscul” de a vedea mai multe aspecte ale unei probleme.

Fiecare își creează propria realitate. **Având percepții diferite, realitățile de asemenea pot fi diferite. Aceste diferențe cauzează adesea neînțelegeri și conflicte.**

Important este ca părinții să asculte poziția adolescenților chiar dacă este în dezacord cu a lor, pentru a avea o imagine globală și obiectivă a situației. Astfel, se va putea realiza o discuție calmă, bazată pe respect reciproc și o rezolvare mai eficientă a problemei.

Pentru a înțelege care sunt avantajele acestei modalități de abordare a situației de conflict, vom realiza activitatea următoare.

3. „Egalitatea” (20 min.)

Egalitatea este acceptarea necondiționată și respectul fiecărei persoane indiferent de vârstă, abilități sau nivelul său intelectual și este o modalitate eficientă de relaționare și depășire a

neînțelegerilor dintre părinți și copii.

Toți cunosc povestea Scufița Roșie încă din copilărie. Bineînțeles că fiecare erou din poveste a fost etichetat ca bun sau rău. Dar care a fost motivul acestei etichetări? Oare am avut deplină dreptate, categorisind pe cineva drept rău, fără a examina minuțios situația? Ne-am gândit împreună că și „cel rău” poate avea dreptatea sa? L-ați ascultat vreo dată pe lup? Probabil că nu. Vă propun să citim o altă versiune a poveștii cunoscute și poate că aceasta ne va determina să ne schimbăm părerea. (Anexa 2)

4. „Ascultarea reflexivă” (10 min)

Pentru a fi eficient în discuție cu adolescentul, părinții trebuie să dezvolte ascultarea reflexivă, care implică înțelegerea a ceea ce simte adolescentul și vrea să spună. Apoi să construiască mesaje la persoana întâi, pentru a evita critica adolescentului în urma neasumării responsabilității. Adolescentul nu trebuie să se simtă atacat verbal. Mesajul trebuie să fie centrat asupra propriei persoane și nu asupra persoanei adolescentului. Ca vorbitor, atunci când trimiteți un mesaj ar trebui:

1. să știți ceea ce doriți să spuneți și să o faceți într-o manieră clară, cu respect și sensibilitate față de ascultător;
2. încercați să vă înțelegeți sentimentele, să vă exprimați emoțiile și gândurile potrivite prin cuvinte, prin acțiuni corespunzătoare, printr-un comportament non-agresiv;
3. percepeți relațiile cu adolescentul ca fiind relații dintre doi adulți;
4. folosiți un limbaj care duce la scăderea tensiunii, rezistați tentației de a face atacuri la persoană și acuzații, prin înlocuirea acuzatorului, cu declarații mai puțin provocatoare de tipul eu.

Observați diferența:

Stai toată ziua la calculator și iar vei avea note mici la școală.	Când stai atât de mult la calculator, îmi fac griji pentru reușita ta școlară.
Tu chiar nu mă ascuți...	Am sentimentul că nu am fost înțeles...
Dacă vei mai lipsi la cursul de germană, nu vei mai pleca nicăieri la odihnă vara/iarna.	Numărul absențelor de la cursul de germană îmi provoacă îndoieli în ce privește plecarea la odihnă vara/iarna.
Chiar nu poți să telefonezi unde ești, atunci când întârzii și nu vii acasă?	Când întârzii și nu vii acasă, mă îngrijorez că ți s-a întâmplat ceva, pentru că nu știu unde ești.

Anexa 1

POVESTEA SCUFIȚA ROȘIE

(versiunea lupului)

Pădurea era casa mea. Trăiam în ea și țineam foarte mult la ea. Într-o zi, pe când curățam pădurea de gunoaiele pe care un turist le-a lăsat în urmă, am auzit niște pași. M-am strecurat după un copac și am văzut o fetiță care venea pe cărare ducând un coșuleț. Am început să o privesc cu suspiciune pentru că era îmbrăcată destul de ciudat: avea haine roșii și ceva destul de ciudat pe cap, ca și cum n-ar fi vrut ca să fie recunoscută. Bineînțeles că am oprit-o ca să văd ce e cu ea. Am întrebat-o cine era, de unde vine și unde merge. Mi-a răspuns că merge la casa bunicii sale. Și cum mergea ea pe cărare, am văzut-o cum a scos o bucată de ciocolată și a început să o mănânce, asta după ce a aruncat pe cărare ambalajul de la ciocolată. Imaginați-vă! Nu numai că a pătruns în pădure fără permisiunea mea, dar mai era și nepoliticoasă cu mine. Și pe deasupra, îmi murdărea și casa! Așa că am hotărât să-i dau o lecție.

Am fugit înainte la casa bunicii sale. Când am văzut-o pe bunica ei, mi-am dat seama că o cunoșteam. Cu ceva ani în urmă am ajutat-o să scape de șobolanii pe care îi avea în casă. I-am explicat bunicii ce s-a întâmplat și ea a fost de acord să îi dăm o lecție. Ba mai mult: bunica a fost de acord să se ascundă sub pat, până o chem eu.

Când a sosit fetița, am invitat-o în dormitor, unde eram eu în pat, îmbrăcat ca și bunica. Fetița s-a apropiat de mine și primul lucru pe care l-a făcut a fost să-mi spună ceva urât legat de urechile mele mari. Cum n-am fost insultat pe tema asta, i-am spus doar că urechile mari mă ajută să aud mai bine. Pe urmă fetița a făcut o altă remarcă răutăcioasă, spunând că am ochi bulbucați. Pentru că vroiam să rămân calm, i-am spus doar că ochii mei mari mă ajută să văd mai bine. Dar următoarea insultă m-a înfuriat rău de tot. Mi-a spus ceva legat de dinții mei mari. Atunci m-am enervat cumplit. Pur și simplu, nu mi-am putut stăpâni furia. Așa că am sărit din pat și i-am urlat că dinții mei mari mă ajută să o mănânc mai bine.

Dar, nici un lup nu ar mânca vreodată o fetiță mică. Cu siguranță, nu aveam intenția de a o mânca. Cred că oricum avea un gust destul de rău. Tot ce vroiam era să o sperii un pic. Dar fetița a început să alerge prin cameră și să țipe. Am început să o urmăresc, gândindu-mă că dacă o prind, voi putea să o liniștesc.

Deodată, ușa s-a izbit de perete, intrase un pădurar mare, care avea un topor în mâini. Am știut imediat că sunt în primejdie, așa că am sărit pe fereastră și am fugit cât de repede am putut.

Și asta nu e totul. Bunica fetiței nu a spus niciodată povestea, așa cum a fost. Așa că toți mă știu că sunt periculos și rău. Toată lumea mă ocolește acum. Poate că fetița a trăit fericită mulți ani după aceea, însă eu, cu siguranță, nu.

Anexa 2

REGULI PENTRU PĂRINȚI ÎN COMUNICAREA CU ADOLESCENTUL

1. **Împărtășește-i experiențele tale:** când vorbești cu copilul tău despre o problemă pe care o are, încearcă să faci o legătură între problema lui și ceea ce ți s-a întâmplat ție în trecut. Va aprecia acest lucru și va realiza că nu este singurul care a trecut prin asemenea probleme.
2. **Fă-ți timp pentru a discuta cu el:** te poți așeza alături de el, însă ai grijă să nu faci ca acest lucru să-l deranjeze, ci fiind prietenoasă și arătând că ești interesată de activitățile, preocupările lui. În acest mod îi vei câștiga încrederea.
3. **Atunci când greșești recunoaște.**
4. **Arată-i de câte ori ai ocazia că îl iubești:** nu uita să-i spui copilului tău că îl iubești, cu toate că el se poartă ca și cum nu i-ar păsa.
5. **Invită-l la o plimbare** – dacă te arăți puțin indiferent și îl lași pe copil să înceapă discuția, va vorbi mult mai deschis.
6. **Vorbiți pe rând.**
7. **Abordează un alt tip de comunicare,** de exemplu prin mail.
8. **Alege-ți cu grijă motivele de ceartă** – nu abordeați în discuții subiecte asupra cărora aveți păreri diferite.

Dragi părinți, **nu uitați:** pentru a învăța să comunicați eficient cu copiii Dvs., aveți nevoie de **multă răbdare și perseverență.**

Program psihocorecțional de training pentru dezvoltarea abilităților de rezolvare a situațiilor problematice la adolescenți, aplicat în raionul Orhei.

*Elaborat de: Diana CHICUȘ,
specialist/psiholog în cadrul proiectului „O mai bună protecție a copiilor în sistemul de justiție al Republicii Moldova. Dejudiciarizarea cauzelor penale” realizat de Institutul de Reforme Penale în parteneriat cu Reprezentanța UNICEF-Moldova.*

Scopul: dezvoltarea abilității și modalității proprii de găsim a soluțiilor la problemele pe care le întâmpină sau le pot întâmpina adolescenții.

Obiective:

- depistarea cauzelor apariției situațiilor conflictuale;
- exersarea metodelor de autocontrol în situațiile de conflict;
- identificarea și descrierea problemei adolescentului;
- avantajele și dezavantajele în rezolvarea problemei;
- elaborarea unui plan de acțiune pentru rezolvarea pro-socială a problemelor.

ȘEDINȚA I

Ședință introductivă

Obiectiv: conștientizarea necesității acestui program și familiarizarea participanților între ei.

RITUALUL ÎNCEPERII ȘEDINȚELOR. Explicarea scopului, obiectivelor și tematicilor programului de grup.

Înaintarea regulilor grupului. Conducătorul anunță regulile comportamentale în cadrul ședințelor, subliniind faptul că sunt obligatorii pentru participanți, inclusiv pentru animator.

Regulile comportamentale:

- fiecare participant să posede o fișă cu numele său;
- prezența la timp la training și împreună cu grupa în timpul lucrului;
- de a fi atent în timpul activităților;
- de a fi amabil și binevoitor cu colegii;
- păstrarea confidențialității.

Grupul examinează fiecare regulă în parte și determină sancțiunea pentru încălcarea lor. Apoi fiecare participant își înscrie numele pe fișă, pe care o prinde la piept.

ACTIVITATE

Exercițiul 1 „Prezentarea numelui”

Obiectiv: a face cunoștință unul cu altul, eliminarea barierelor emoționale.

Timpul realizării: 15 minute

Desfășurare: Participanților li se propune să se prezinte în ordinea acelor de ceasornic; să comunice cu ce își asociază numele, de la ce provine, dacă îi place sau nu numele său.

Exercițiul 2 „Cunoaște-te singur”

Obiectiv: cunoașterea de sine prin completarea unui chestionar.

Timpul realizării: 30 minute

Desfășurare: se propune spre completare un chestionar, pentru cunoașterea trăsăturilor de caracter.

Exercițiul 3 „Atomii”

Obiectiv: relaxarea, reunirea grupului.

Timp: 10 minute

Desfășurare: participanții se mișcă în funcție de viteza pe care o numește conducătorul. Dacă spune 100%, ei se mișcă foarte repede, 10% - foarte încet, 50% - mediu. Când zice numărul 5, ei se unesc câte 5 formând o moleculă. Conducătorul modifică structura moleculei.

RITUALUL DE ÎNCHEIERE A ȘEDINTELOR. Discuții privind activitatea de astăzi.

ȘEDINȚA A II-A

Obiectiv: conștientizarea naturii conflictului ca proces interactiv și cu un potențial pozitiv care depinde de comportamentul părților implicate; înțelegerea legăturii dintre emoție și conflict.

RITUALUL ÎNCEPERII ȘEDINTELOR. Explicarea scopului, obiectivelor și tematicilor programului de grup.

ACTIVITATE.

Exercițiul 1 „Caleidoscop”

Obiectiv: încălzirea emoțională externă și internă.

Durata: 10 minute

Desfășurare: se propune ca fiecare participant să-și imagineze că este o parte a corpului – mână, cap etc., apoi el numește o emoție, un sentiment, iar copiii trebuie să exprime din numele acelei părți a corpului pe care au ales-o. După îndeplinirea sarcinii, participanții își expun opiniile despre care emoții a fost mai ușor de redat.

Exercițiul 2 „Noi suntem parte din conflict”

Obiectiv: conștientizarea naturii conflictului și a emoțiilor care apar; manifestarea responsabilității în soluționarea unei situații conflictuale.

Durata: 30 minute

Desfășurare: se întinde o stofă pe podea și se aranjează pe ea fotografii/imagini ce reprezintă anumite emoții prezente în conflict (pentru fiecare participant 1-2 imagini). Fiecare

trebuie să se gândească la un conflict dintre 2 grupuri, dintre 2 oameni.

Pe flipchart se scriu toate ideile/propunerile.

Conflictul	Emoția

Participanții vor trebui să aleagă din toate fotografiile una în care sunt exprimate emoțiile asociate cu conflictul la care ei s-au gândit.

Fiecare participant va spune emoțiile sale provocate de conflict (furie, frică, pesimism, dezamăgire etc.).

Discuții:

- *Ce emoții sunt provocate de un conflict?*
- *De ce un conflict poate fi considerat o situație dificilă?*
- *Ce caracterizează un conflict?*
- *Ce emoții provocate de o situație de conflict pot consolida sau reduce un conflict?*

Exercițiul 3 „Eu și conflictul”

Obiectiv: înțelegerea emoțiilor personale ce pot apărea într-un conflict.

Durata: 10 minute

Desfășurare: Li se propune participanților să se gândească la o situație dificilă din viața personală și să scrie pe o foaie 5 emoții pozitive și 5 emoții negative pe care le-a avut în acel moment.

Emoții pozitive	Emoții negative
1	1
2	2
3	3
4	4
5	5

Exercițiul 4 „Orbul și călăuza”

Obiectiv: relaxarea, susținerea atmosferei prietenoase, dezvoltarea încrederii în forțele proprii.

Durata: 10 minute.

Desfășurare: Participanții sunt împărțiți în perechi. Ei își împart la dorință rolurile – orbul și călăuza. Apoi „călăuza” conduce după sine „orbul”, care îl urmează cu ochii închiși. Apoi se schimbă cu rolurile. Fiecare participant povestește ce a simțit când era în rolul unui orb și în rolul călăuzei.

RITUALUL DE ÎNCHEIERE A ȘEDINTELOR. Discuții privind activitatea de astăzi.

ȘEDINȚA A III-A

Obiectiv: conștientizarea puterii distructive și constructive a emoțiilor; a cultiva noțiunile „emoții” și „comportament agresiv”; a înțelege deosebirile consecințelor.

RITUALUL ÎNCEPERII ȘEDINȚELOR. Explicarea scopului, obiectivelor și tematicilor programului de grup.

ACTIVITATE.

Exercițiul 1 „Floricele de porumb”

Obiectiv: relaxarea emoțională, îmbunătățirea spiritului de echipă.

Durata: 10 minute

Desfășurarea: se propune „suntem niște floricele de porumb, care sărim continuu pe tigaie, cu mâinile lipite de corp”.

Participanții trebuie să sară prin încăpere și dacă sărind se ating de cineva – se lipesc, sărind mai departe împreună, ținându-se de mână. Jocul se termină odată cu formarea unui „conglomerat”.

Exercițiul 2 „Consiliul Intergalactic”

Obiectiv: a ajuta participanții să înțeleagă necesitatea emoțiilor în viața noastră; în ce constă prețul emoțiilor; conștientizarea părților negative și pozitive ale furiei.

Durata: 25 - 30 minute

Desfășurarea:

Conducătorul: Cum credeți, am putea noi să trăim fără emoții?

Ce s-ar întâmpla cu oamenii, lumea, dacă ar dispărea furia?

Conducătorul: Împărțiți-vă în trei echipe. Imaginați-vă că sunteți reprezentanții diferitor civilizații, care au mult în comun cu Pământul, dar cândva demult s-au debarasat de furie. Acum aveți posibilitatea de a împărți propria experiență pământenilor:

I-a echipă – pregătește raportul „Ce a câștigat civilizația noastră de la dispariția furiei”;

A II-a echipă – „Ce a pierdut civilizația noastră de la dispariția furiei”;

A III-a echipă – „Comisia privind soarta de mai departe a furiei pe pământ”. Ea are dreptul să interogheze ambele echipe care trebuie să-și apere punctul său de vedere. După concluziile acestui interogatoriu, comisia va menționa părțile pozitive și negative ale manifestării furiei și va decide viitorul ei.

Echipele au la dispoziție 15 minute pentru pregătire, iar comisia în acest interval pregătește întrebările. Ca concluzie a discuțiilor, pe flipchart se fixează părțile pozitive și negative ale furiei.

Exercițiul 3 „Percepeți deosebirea”

Obiectiv: separarea noțiunilor „sentimentul furiei” și „comportament agresiv”.

Durata: 15 minute

Desfășurarea: Folosind părțile pozitive și negative ale manifestării furiei, conducătorul de-

monstrează că sentimentul furiei și comportamentul agresiv, furios, nu este una și aceeași. La această etapă contribuie următoarele întrebări:

- Cum se manifestă comportamentul furiei?
- Ce comportament poate avea un om furios?
- Cum credeți, în ce situații mai des se manifestă comportamentul agresiv, furios?

Participanții discută propriile păreri, dar și diverse situații din viața personală. Conducătorul se axează pe o situație și o desfășoară mai amănunțit.

Exercițiul 4 „Palma”

Obiectiv: relaxarea emoțională, odihnă.

Durata: 10 minute

Desfășurarea: Un participant își conturează palma pe hârtie. În interiorul fiecărui deget scrie câte o calitate a sa, care îi place. Apoi foile se transmit în cerc și fiecare participant completează cu acele calități pe care le prețuiește la acea persoană.

RITUALUL DE ÎNCHEIERE A ȘEDINTELOR. Discuții privind activitatea.

ȘEDINȚA A IV-A

Obiectiv: Conștientizarea legăturii directe a dreptului de manifestare a furiei și a consecințelor acestei manifestări, a explica de ce e preferabilă luarea răspunderii asupra sa.

RITUALUL ÎNCEPERII ȘEDINTELOR. Explicarea scopului, obiectivelor și tematicilor programului de grup.

ACTIVITATE.

Exercițiul 1 „Acesta sunt eu!”

Obiectiv: Încălzirea grupului, pregătirea pentru următorul exercițiu.

Durata: 10 minute

Desfășurarea: O persoană trece în centru. Sarcina ei este de a reda prin gesturi caracterul său. Restul participanților trebuie să ghicească ce a dorit să comunice. Persoana care a ghicit ocupă locul lui.

Exercițiul 2 „Realitatea”

Obiectiv: crearea situației pentru conștientizarea diferenței dintre evenimentele reale și interpretarea acestor evenimente; conștientizarea faptului că perceperea situației depinde de concepțiile subiective.

Durata: 20 minute

Desfășurarea:

Conducătorul: Câte neînțelegeri s-au întâmplat și se întâmplă în viață din cauza că oamenii interpretează greșit faptele și gesturile, cuvintele și exprimările altora?

Oamenii deseori înțeleg lumea nu așa cum este ea, dar așa cum doresc s-o vadă, reieșind din ideile, directivele, orientările, concepțiile lor. Oare toți cei prezenți aici posedă capacitatea de a înțelege real lumea?

Acum să vedem care este utilitatea capacității de a deosebi realitatea de concepția despre ea. Așadar, realitatea este aceea ce schimbă situația, dar povestirea despre realitate nu schimbă nimic.

Permanent vorbim despre realitatea care ne înconjoară: prietenii, părinții, profesorii, despre sine.

- Spuneți-mi în cuvintele voastre care este realitatea și care este povestea ei?

Analiza exemplului: „Natalia a întârziat la ore cu 10 minute. Ea a argumentat prin faptul că s-a stins lumina când era în ascensor și a fost nevoită să aștepte mai mult timp”.

Conducătorul: În acest caz, ce putem atribui la realitate și ce la povestirea despre realitate?

(Realitatea – Natalia la începutul lecției lipsea, restul – o justificare, scuză, care este semn de politețe, amabilitate, dar nu schimbă situația „la momentul începerii lecției”).

Conducătorul propune descrierea realității situației „aici și acum”, adică să răspundă la întrebarea „Ce se petrece acum cu voi?”

Realitatea fizică	Povestirea despre realitate	Sentimentul apărut
„Ce s-a întâmplat?” Acțiunile Lipsa acțiunilor Faptele	Explicație Concepții Păreri Interpretări Aprecieri	Atitudinea față de realitate, sentimentul apărut.

Conducătorul: Voi sunteți aici, eu sunt aici, Vasile este aici, cu toate că el are nevoie să plece acasă. Dar voi vă aflați aici, deoarece unora le este interesant, altora nu, dar nu îndrăznesc să zică. Acum fiecare va spune ce este realitatea, ce se petrece cu el în acest moment. Cine dorește să vorbească?

(Răspuns corect: Eu mă aflu aici!)

Exercițiul 3 „Provocare”

Obiectiv: crearea situației pentru conștientizarea diferenței dintre realitate, povestirea despre realitate.

Durata: 15 minute

Desfășurarea: Conducătorul procedează provocator. El trage de mânerul ușii și spune: „Poftim, acum ne-au închis și nimeni nu va putea ieși de aici!” – o provocare cu scopul de a trezi nedumerirea, jignirea, revolta.

Exercițiul se îndeplinește în scris. Greutățile apar de obicei atunci când participanții descriu cuvintele conducătorului. Unii ignoră acest moment, argumentând că cuvintele nu reprezintă realitatea. Acest aspect este motivat prin faptul că adeseori, cuvintele constituie cauza retrăirilor și problemelor. Discutând participanții vor ajunge la o concluzie corectă: acțiunea fizică și vorbirea directă – aceasta va fi descrierea realității. În continuare, conducătorul solicită descrierea reală a cuvintelor (răspuns corect – zdruncinare, oscilația aerului). Descrierea realității este: „Conducătorul ne-a păcălit, ne-a indus în eroare etc.”.

Discuții în grup:

- Ce ați simțit în timpul exercițiului?
- Se compară sentimentele celor care n-au acceptat provocarea și ale celor care au crezut în ea.

Conducătorul: emoțiile determină faptele oamenilor. Acum vedeți hotarele dintre realitate și povestirea despre realitate? Persoana care vede acest hotar poate fi greu dusă în eroare. Realitatea este ceea ce gândim noi despre ea.

Exercițiul 4 „Acuzatorul”

Obiectiv: a simți retrăirile în timpul acuzării (emoțiile, gândurile); conștientizarea comportamentului ambelor părți în situația de acuzare.

Durata: 15 minute

Desfășurarea: Grupul se împarte în perechi. Un participant este acuzatorul, el trebuie să formuleze fiecare propoziție ca o acuzare, altul – inculpatul, ascultă în tăcere reproșurile. Apoi partenerii se schimbă cu rolurile.

Urmează discuția pe parcursul căreia participanții ajung la concluzia privind scopurile urmărite de acuzatori. Apoi se discută despre poziția victimei:

- Lumea îmi este datoare și Eu sunt eu, tu ești tu;
- Eu sunt ocupat cu ale mele, tu – cu ale tale;
- Eu sunt pe lumea aceasta nu pentru a-ți convine ție, iar tu – nu pentru a-mi convine mie;
- Dacă ne vom întâlni - e foarte bine. Dacă nu – nu avem altă ieșire”.

Ca rezultat, participanții trebuie să ajungă la concluzia că la baza comportamentului încrezut, respectabil stă o anumită filozofie a vieții.

Exercițiul 5 „Strigăt fără cuvinte”

Obiectiv: intensificarea retrăirii emoțiilor negative; înlăturarea încordării și emoțiilor negative; însușirea unei metode de relaxare.

Durata: 5 minute

Desfășurarea: Conducătorul: amintiți-vă de o persoană care vă ofensează permanent, care vă face să vă simțiți vinovat, ofensat, neputincios. V-ați amintit? Acum închideți ochii, închipuiți-vă că vedeți această persoană, trageți aer în piept și strigați la el o frază, un cuvânt. Strigați așa ca el să înțeleagă și să vă lese în pace. Începeți!

Repetăți cu o putere mai mare. Încercați să repetați cu ochii deschiși.

RITUALUL DE ÎNCHEIERE A ȘEDINTELOR. Discuții privind activitatea de astăzi.

ȘEDINȚA A V-A

Obiectiv: înțelegerea și practicarea unor tehnici de autocontrol.

RITUALUL ÎNCEPERII ȘEDINTELOR. Explicarea scopului, obiectivelor și tematicilor programului de grup.

2. ACTIVITATE.

Exercițiul 1 „Complimente colegului”

Obiectiv: încălzirea grupului, pregătirea pentru următorul exercițiu.

Durata: 5 minute

Desfășurarea: Participanții, aranjați în cerc, transmit complimente, după acele ceasornicului, colegilor de alături.

Exercițiul 2 „Oprește-te și gândește-te!”

Obiectiv: descrierea comportamentului în situație de criză/problemă și felul în care își controlează comportamentul; învățarea tehnicii de autocontrol în situații de criză.

Durata: 30 minute

Desfășurarea:

Conducătorul: Fiecare dintre noi își cunoaște propriul comportament, iar în situații de criză trebuie să știm cum să ne controlăm comportamentul. Dar nu totdeauna reușim bine sau foarte bine să facem acest lucru. Astăzi vom învăța tehnici de autocontrol utile în situații de problemă.

Discuții:

- *Descrieți comportamentul personal într-o situație de criză/problemă (furia).*
- *Cum vă controlați comportamentul?*

Conducătorul: În continuare vom învăța tehnica celor trei pași – o metodă de control al comportamentului în situații de criză, care dă rezultate foarte bune.

Pasul I - STOP

Exercițiul: *Roșu. Verde.*

Atunci când spunem „verde”, ne mișcăm prin încăperea cum dorim, când spunem „roșu” –

rămânem nemișcați. Vom vedea că nu este simplu să rămâi nemișcat. Acesta este un exercițiu care ne ajută să experimentăm ce înseamnă cu adevărat să spunem STOP atunci când ne înfuriem.

- Cum ați făcut să vă concentrați?

Pasul II – Depărtează-te

Exercițiu:

- *Descrieți ce vă enervează cel mai tare?*

Împărțiți-vă în echipe câte doi. Cerem unui partener să facă acel lucru care îl enervează pe celălalt. Îi cerem celui „enervat” să se depărteze de sursa de enervare.

- *Ce ai făcut pentru că ai reușit să te depărtezi?*

Reluăm exercițiul inversând rolurile.

Se scrie pe flipchart ce poate să însemne „Depărtează-te”:

- Să ies din încăpere.
- Să mă depărtez de cel care m-a enervat.
- Să mă gândesc la altceva.
- Să-mi aprind o țigară.
- Să fac o acțiune care să mă ajute să mă calmez.

Pasul III – Calmează-te

Exercițiu:

Împărțiți-vă în grupuri a câte trei. În fiecare grup elaborați o listă cu toate motivele pentru care aveți dreptate să fiți furioși. Citim listele și trecem toate aceste gânduri pe poster. În fiecare grup elaborați o listă cu toate motivele pentru care nu aveți dreptate să fiți furioși. Citim listele și trecem toate aceste gânduri pe o altă listă.

Am dreptul să fiu furios	Nu am dreptul să fiu furios

Exercițiu:

Comparăm cele două liste.

- De ce am dreptate să fiu furios?
- De ce nu am dreptate să fiu furios?

Dezbateri:

- Care dintre aceste două gânduri sunt mai puternice?

Exercițiu:

Analizați toate materialele și hotărâți **care este cel mai puternic gând care vă ajută să vă controlați și care este gândul care îl puteți adăuga pentru control dacă primul nu este suficient de puternic.**

Exercițiul 3 „Problema mea”

Obiectiv: descrierea comportamentului în situație de criză/problemă și felul în care își controlează comportamentul.

Durata: 15 minute

Desfășurarea: Gândiți-vă la o problemă cu care v-ați confruntat și descrieți căile de rezolvare.

Problema mea	Cum am rezolvat-o
1.	
2.	
3.	

Exercițiul 4 „Palma”

Obiectiv: relaxarea emoțională

Durata: 10 minute

Desfășurarea: Participantul pe o foaie își conturează palma sa. În interiorul fiecărui deget scrie o calitate a sa, care îi place mai mult la sine. Apoi foile se transmit în cerc și fiecare participant completează acele calități pe care el le prețuiește la această persoană.

RITUALUL DE ÎNCHEIERE A ȘEDINTELOR. Discuții privind activitatea de astăzi.

ȘEDINȚA A VI-A

Obiectiv: conștientizarea apariției emoțiilor, încordării, constatarea manifestării furiei în corp, învățarea metodelor de scădere a tensiunii, agresivității în situațiile de problemă.

RITUALUL ÎNCEPERII ȘEDINTELOR. Explicarea scopului, obiectivelor și tematicilor programului de grup.

ACTIVITATE.

Exercițiul 1 „Tu acum...”

Obiectiv: încălzirea grupului, formarea deprinderii de a-și asculta atent senzațiile interne.

Durata: 10 minute

Desfășurarea: Conducătorul aruncă mingea unui participant și spune: „Ana, îmi pare că tu acum ești tristă”. Ana aruncă mingea următorului participant și spune: „Florin, îmi pare că tu acum ești iritat” etc. Se poate de complicat jocul: primind mesajul, participantul poate să comunice ce simte el acum în realitate.

Exercițiul 2 „Emoțiile mele”

Obiectiv: conștientizarea emoțiilor sale, prezentarea particularităților lor, învățarea de a accepta emoțiile.

Durata: 25 minute

Desfășurarea: La prima etapă, pentru montarea lucrului cu imaginile și sentimentele lăuntrice se organizează un antrenament autogen.

Conducătorul: Îmi închid ochii, iau o poziție comodă, respir adânc, liniștit. Mă adâncesc în liniște și relaxare. Mi se relaxează musculatura. Corpul mi se adâncește din ce în ce mai mult în liniște, relaxare. În gând mă deplasez pe malul mării. Eu văd foarte bine tabloul mării. Marea este liniștită. Apa este limpede. Nisipul este curat, cald. Cu tot corpul simt căldura nisipului. Un vântușor răcoros îmi mângâie obraji, fruntea. Mă simt bine, sunt plin de viață. Deschid ochii: 3, 2, 1. Mă simt foarte bine. Iau poziția de lucru.

Participantii deschid ochii și discută în perechi experiența trăită.

La a doua etapă se continuă relaxarea și adâncirea în retrăirile propriului corp.

Conducătorul: Amintiți-vă una dintre ultimele situații care v-au provocat furia. Amintiți-vă circumstanțele și oamenii care vă înconjurau. Unde și cum a apărut furia? Unde se află ea? De ce culoare este? Are o formă anumită? Din ce material este compusă? Este ușoară sau grea, moale sau tare, rece sau fierbinte? Are miros sau gust? Ce sunet are furia? S-a schimbat ea în timp ce o examinați? Cum este furia acum?

Fiecare participant își împărtășește părerile și retrăirile sale.

Exercițiul 3 „Eu desenez agresivitatea”

Obiectiv: depistarea particularităților individuale ale agresivității.

Durata: 15 minute

Desfășurarea: Conducătorul împarte participanților foi de desen și carioci. Le propune să împartă foaia de desen în două părți, în stânga foii ei vor desena agresivitatea așa cum au văzut-o și au simțit-o, în dreapta – așa cum ar dori să o vadă și să o simtă. După îndeplinirea exercițiului, participanții se împart cu părerile și sentimentele trăite. Nu se permite interpretarea desenelor, ci se pun numai întrebări de tipul: Ce ai simțit când ai desenat aceasta? Ce ai dorit să redai prin această culoare, formă?

Exercițiul 4 „Tronul”

Obiectiv: scăderea tensiunii, îmbunătățirea stării emoționale.

Durata: 10 minute

Desfășurarea: Se alege un participant care se așează pe „scaunul-tron”. Restul, pe rând, spun ce le place la această persoană, începând cu cuvintele „Mie îmi place la tine.....”. Ultimul pronunță cuvintele sale conducătorului, cu un efect susținător și convingător. Apoi participantul care a stat pe tron, alege următorul „rege”.

RITUALUL DE ÎNCHEIERE A ȘEDINTELOR. Discuții privind activitatea de astăzi.

ȘEDINȚA A VII-A

Obiectiv: conștientizarea cauzelor privind alegerea stilului comportamental în situații traumatizante; demonstrarea stilurilor comportamentale posibile în situații traumatizante; demonstrarea stilurilor comportamentale posibile în situații de stres; adoptarea unui comportament pozitiv.

RITUALUL ÎNCEPERII ȘEDINTELOR. Explicarea scopului, obiectivelor și tematicilor programului de grup.

ACTIVITATE.

Exercițiul 1 „Plimbă-te altfel”

Obiectiv: realizarea încălzirii emoționale.

Durata: 10 minute

Desfășurarea: Participanții se aranjează în două rânduri, față în față. Sarcina lor este de a trece printre rânduri, fără a repeta acțiunile celor ce au trecut.

Exercițiul 2 „Leși din cerc”

Obiectiv: de a învăța să reziste, să se opună presiunii de grup.

Durata: 15 minute

Desfășurarea: Participanții se aranjează în cerc și se iau de mâini. Unul din ei se află în cerc, sarcina lui este de a ieși din încercuire.

Discuție:

- *Ce sentimente ați avut când vă aflați în cerc?*
- *Ați dorit cu adevărat să ieșiți din el?*
- *Ce ați făcut pentru aceasta?*
- *Ușor a fost să ieșiți?*
- *Când ați reușit, ce ați simțit?*
- *Prin care alte metode era posibil să ieșiți din încercuire?*

Exercițiul 3 „Urechi - nas”

Obiectiv: învățarea de a-și păstra calmul în situații de stres.

Durata: 15 minute

Desfășurarea: Conducătorul explică cât de important este să-ți păstrezi calmul atunci când cineva strigă, te provoacă, te ofensează, să nu te molipsești de agresivitate, să nu răspunzi la strigăt cu strigăt. Pentru aceasta e necesar să te distragi, să te eșchivezi de la situația de stres, apoi să te dispui la rezolvarea constructivă a ei.

Conducătorul: Împărțiți-vă în perechi a câte doi. Unul va juca rolul agresorului, iar altul va ține piept agresivității. Agresorul strigă, învinuiește persoana de alături. Sarcina participantului-pereche este să nu-l asculte, dar să urmărească mișcările sprâncenelor, vârful nasului, vârful urechilor și să memoreze sentimentele și gândurile apărute la moment. Apoi perechile se schimbă cu rolurile.

Urmează discuția în grup, dacă concentrarea asupra unui element de pe fața partenerului i-a ajutat să se distragă de la situația de stres și să treacă peste ea.

Exercițiul 4 „Da-nu”

Obiectiv: conștientizarea sentimentelor apărute în momentul susținerii poziției sale, descoperirea simptomelor neverbale ale încrederii în sine.

Durata: 15 minute

Desfășurarea: Participanții se împart în perechi a câte doi: unul pronunță cuvântul „da”, altul – „nu”. Treptat vocea crește. Fiecare își menține poziția încrezută. Sarcina este de a convinge partenerul.

Discuție:

- *Ați reușit să-l convingeți pe partener fără a ridica vocea și a schimba poziția?*
- *Ce poziție ați avut și dacă v-a ajutat?*
- *Cum a reacționat partenerul?*
- *Cum arată un om încrezut în sine și cum se manifestă acesta?*
- *E posibil să refuzați o persoană și în același timp să păstrați relațiile bune?*
- *Ce comportament au de obicei persoanele ce conving?*
- *De ce procedează astfel?*
- *Cum se poate refuza demn?*

Exercițiul 5 „Cuțitul și untul”

Obiectiv: a învinge frica de situațiile periculoase, ridicarea încrederii în propriile puteri.

Durata: 10 minute

Desfășurarea: Participanții se aranjează în două rânduri, față în față, ridică mâna dreaptă în sus și ritmic o mișcă sus-jos, ca cuțitul. Sarcina unui voluntar este de a trece printre aceste rânduri fără a fi lovit.

Copiii discută despre sentimentele trăite. Ca rezultat, ajung la concluzia că pentru a trece fără neplăceri, trebuie de mers liniștit și încrezut, dar dacă fugi atunci probabilitatea loviturii se mărește (așa e și în viață).

RITUALUL DE ÎNCHEIERE A ȘEDINTELOR. Discuții privind activitatea de astăzi.

ȘEDINȚA A VIII-A

Obiectiv: conștientizarea și identificarea avantajelor și dezavantajelor în rezolvarea problemei, înțelegerea modalității de a decide, de a face un plan de acțiuni pentru rezolvarea pro-socială a problemelor.

RITUALUL ÎNCEPERII ȘEDINTELOR. Explicarea scopului, obiectivelor și tematicilor programului de grup.

ACTIVITATE.

Exercițiul 1 „Eroi furioși”

Obiectiv: realizarea încălzirii emoționale, demonstrarea părților comice ale emoțiilor.

Durata: 10 minute

Desfășurarea: Fiecare participant alege un erou din filmele cu desene animate și demonstrează cum se înfurie. Participanții se stăruie să memoreze furia fiecărui erou. Apoi li se dă următoarea instrucțiune: „La început arată furia eroului tău, după aceea furia oricărui erou din grupă”.

Exercițiul 2 „Avantaje - dezavantaje”

Obiectiv: să înțeleagă ce motivație au pentru a rezolva pro-social o problemă; să determine consecințele posibile ale alegerilor făcute, pentru ei și pentru ceilalți.

Durata: 20 minute

Desfășurarea: Participanții sunt împărțiți în grupe și li se propune să completeze tabelul:

Avantaje dacă rezolv problema pro-social	Dezavantaje dacă rezolv problema pro-social

După ce fiecare grup a prezentat tema pe flipchart, comparăm avantajele și dezavantajele.

Discuții:

- Care sunt mai numeroase și mai importante?
- Care reguli sunt cele mai importante pentru mine: reguli personale, reguli anti-sociale, reguli pro-sociale?
- Din ce grup vreau să fac parte?
- Ce mă motivează să rezolv problema pro-social?
- Ce avantaje cred că o să am?

Exercițiul 3 „Plan de acțiune”

Obiectiv: exersarea alegerii soluțiilor la probleme și evitarea consecințelor negative asupra altora; scrierea unui plan de acțiuni pentru rezolvarea pro-socială a problemelor.

Durata: 20 minute

Desfășurarea: A lua o decizie înseamnă a hotărî ce soluție alegi pentru o problemă, a cântări avantajele și dezavantajele ei (costuri, riscuri, consecințe).

Fiecărui participant i se propune câte un tabel pentru completare.

Situație	
Ce îmi doresc	
Piedică	
Problema	
Cum am separat poziția de problemă	
Soluții posibile	
Analiza soluțiilor	
Soluția cea mai bună	
Soluția pe care am pus-o în practică	
Consecințele din practică	
Ce am câștigat pentru că am acționat astfel	

Fiecare își prezintă tabelul și fiecare caz este analizat și discutat. Participanții sunt întrebați ce au învățat din program.

Exercițiul 4 „Acum eu am să fiu...”

Obiectiv: activizarea dinamicii de grup.

Durata: 10 minute

Desfășurarea: Conducătorul propune participanților să-și închipuie și să prezinte un tren cu sunet, o broască, o panteră, un ursuleț, un avion, valurile mării.

3. RITUALUL DE ÎNCHEIERE A ȘEDINȚELOR. Discuții privind activitatea de astăzi.

ȘEDINȚA A IX-A

Obiectiv: conștientizarea necesității accesului individual la emoțiile sale.

RITUALUL ÎNCEPERII ȘEDINȚELOR. Explicarea scopului, obiectivelor și tematicilor programului de grup.

ACTIVITATE.

Exercițiul 1 „Eu mă deosebesc de restul...”

Obiectiv: realizarea încălzirii emoționale, examinarea reacțiilor individuale în situații traumatizante.

Durata: 10 minute

Desfășurarea: Un participant aruncă mingea și pronunță fraza: „Eu mă deosebesc de restul...”. Acel ce a prins mingea trebuie să continue fraza. Apoi aruncă mingea următorului participant și rostește: „Eu mă deosebesc de restul...” etc.

Exercițiul 2 „Asaltul intelectual”

Obiectiv: crearea spectrului de metode de atenuare a stresului în situații problemă; conștientizarea că metodele de suprimare a stresului pot acționa atât pozitiv, cât și negativ asupra omului.

Durata: 30 minute

Desfășurarea: La prima etapă, participanții își aduc aminte metodele care ajută la suprimarea stresului. Propunerile se scriu pe flipchart. Apoi urmează discuția despre ce e real și posibil, ce e bine și ce e rău pentru persoană (pentru sănătate, relațiile cu oamenii), ce aleg oamenii mai des și de ce.

Metodele de suprimare a stresului

+	-
Plânsul	Furia
Umorul	Stupefiant
Activitatea fizică (plimbările, dansul, sportul)	Alcoolul
Muzica	Sexul dezordonat
Munca, relaxarea	Fapte nechibzuite
Odihna (de la repaus până la odihna de lungă durată)	Căutarea aventurilor periculoase
Verbalizarea retrăirilor	
Ieșirile în natură	
Soluționarea problemelor (analiza situației și soluționările posibile)	

La etapa a doua participanților li se propune de a reda schematic pe o foaie flipchart toate metodele pozitive de suprimare a stresului.

Exercițiul 3 „Hai să ne îmbrățișăm”

Obiectiv: de a da posibilitate fiecărui participant să simtă susținerea grupului.

Durata: 10 minute

Desfășurarea: Participanții se împart în perechi, formând un cerc interior și unul exterior. După comanda „1”, toți se privesc ochi în ochi, la „2” – își strâng mâinile, la „3” – se îmbrățișează. Apoi cercul exterior se deplasează și totul se repetă. Exercițiul se consideră finisat atunci când fiecare participant se întoarce la primul său partener.

Exercițiul 4 „Despărțirea”

Obiectiv: îmbunătățirea stării emoționale, aprecierea relațiilor din grup.

Durata: 10 minute

Desfășurarea: Se formează un cerc strâns, participanții luându-se de umeri. Stau în așa poziție un minut.

Conducătorul spune: „Acum închipuiți-vă că noi ne despărțim pe totdeauna. Cum ne vom despărți? Ce cuvinte vom folosi? Ce sentimente au apărut?”.

RITUALUL DE ÎNCHEIERE A ȘEDINTELOR. Discuții privind activitatea de astăzi.

ȘEDINȚA A X-A

Obiectiv: totalizarea cunoștințelor despre rezolvarea situațiilor problemă și stăpânirea emoțiilor.

RITUALUL ÎNCEPERII ȘEDINTELOR. Explicarea scopului, obiectivelor și tematicilor programului de grup.

ACTIVITATE.

Exercițiul 1 „Autoportretul”

Obiectiv: autocunoașterea.

Durata: 15 minute

Desfășurarea: Fiecare participant, pe rând, reprezintă:

- Cum sunt eu.
- Cum aș dori să fiu.
- Cum sunt perceput de oameni.

Exercițiul 2 „Scenariul”

Obiectiv: aplicarea cunoștințelor obținute pentru formarea comportamentului alternativ în situațiile ofensatoare.

Durata: 35 minute

Desfășurarea: Participanților li se propune să numească situațiile problematice sau ce/cine

le provoacă aceste situații. Cei cu situații asemănătoare se unesc în subgrupe. Sarcina fiecărei subgrupe este să scrie scenariul comportamentului alternativ în situații ofensatoare.

În continuare urmează **discuția**:

- Cum pot folosi constructiv emoțiile mele?
- Unde pot îndrepta energia la prima etapă, în momentul conflictului, după conflict?

I ETAPĂ – prevederea conflictului.

Participanții notează ce anume pot realiza în acest moment. Selectează ce este mai convenabil pentru ei în situația încordată:

- exerciții respiratorii;
- relaxarea;
- retragerea;
- umorul.

A II-a ETAPĂ – conflictul.

Participanții învață orientarea spre o înțelegere pașnică, reflectarea asupra esenței acțiunii, dirijarea gândurilor „impulsive” repetând „potolește-te”, ținerea distanței.

A III-a ETAPĂ – după conflict.

Dacă problema nu este rezolvată, atunci trebuie de suprimat încordarea.

Fiecare participant notează cele mai convenabile variante pentru fiecare etapă. Ca rezultat, fiecare subgrupă obține un algoritm al comportamentului alternativ în situațiile ofensatoare. Fiecare subgrupă prezintă scenariul său. Urmează discuția în grup.

Exercițiul 3 „Valiza”

Obiectiv: împărtășirea sentimentelor de adio.

Durata: 15 minute

Desfășurarea: Conducătorul: A sosit clipa despărțirii. Trebuie să ajutăm persoana să-și continue viața, să-i adunăm valiza într-un drum lung! (Fiecărui participant i se anexează o foaie pe care se scriu urările colegilor).

RITUALUL DE ÎNCHEIERE A ȘEDINȚELOR. Discuții privind activitatea de astăzi.

Fișă de evaluare

Ședința _____

Data _____

Nume, prenume	Prezent/absent	Comportament deranjant: da - nu	Nivelul implicării: 1, 2, 3, 4, 5	Mențiuni
1				
2				
3				

Majoritatea participanților au vorbit (1, 2, 3, 4, 5)

Membrii s-au implicat în sarcinile sesiunii (1, 2, 3, 4, 5)

Grup unit (1, 2, 3, 4, 5)

Doar câțiva membri au vorbit (1, 2, 3, 4, 5)

Membri apatici (1, 2, 3, 4, 5)

Grup divizat (1, 2, 3, 4, 5)

Atmosfera generală în grup: formală, competitivă, ostilă, inhibată, informală, deschisă.

Comentarii _____

Chestionar de temperament

(G. Bontilă)

Fișă pentru cotearea rezultatelor

Numele, prenumele _____

Nr.	Categoria de trăsături	Număr de itemi	Coeficient	Total
1	Emotivitate		28	
2	Psihastenie/obsesiune		24	
3	Tendințe schizoide		30	
4	Tendințe paranoice		20	
5	Tendințe depresive		26	
6	Tendințe impulsile		36	
7	Tendințe instabile		52	
8	Tendințe antisociale		52	

Conform datelor experimentale (G. Bontilă) s-a stabilit că coeficientul total care e mai mare de 120 indică trăsături suspicioase de a fi patologice.

Concluzii _____

Program de dezvoltare a abilităților de rezolvare a situațiilor problematice la adolescenți aplicat în raionul Căușeni.

Elaborat de: Ludmila COROHOD, specialist/psiholog în cadrul proiectului „O mai bună protecție a copiilor în sistemul de justiție al Republicii Moldova. Dejudiciarizarea cauzelor penale”, realizat de Institutul de Reforme Penale în parteneriat cu Reprezentanța UNICEF-Moldova.

Beneficiari:

- Adolescenții sub vârsta răspunderii penale și cei în conflict cu legea;
- Părinții adolescenților sub vârsta răspunderii penale și celor în conflict cu legea.

Buget de timp - 2 ședințe câte 80 minute;

Locul desfășurării – sala de lucru;

Felul activității – psihotraining.

Competențe-cheie (stabilite de Comisia europeană): formarea personalității autonome și creative în vederea dezvoltării armonioase a persoanei

Subcompetențe:

- înțelegerea legată de experiențele de viață;
- înțelegerea problemelor pe care le întâmpină;
- înțelegerea problemelor pe care le pot întâmpina;
- găsirea soluțiilor.

Obiectivul cadru: ajutorarea adolescentului în descoperirea resurselor interioare, dezvoltarea și îmbunătățirea abilităților și modalităților proprii de găsire a soluțiilor la problemele pe care le întâmpină sau le poate întâmpina în viață.

Tipul activității – activitate de socializare, seminar-training

Beneficiari – părinții adolescenților și adolescenții sub vârsta răspunderii penale și cei în conflict cu legea.

Durata – 80 minute;

Modulul – psihoprofilaxie.

Subcompetențe: Prevenirea conflictelor cu legea prin motivarea părinților și adolescenților pentru a deveni mai atenți în acțiunile lor, la consecințele negative posibile; educația corectă a propriilor copii.

Obiective operaționale: la finele acestei activități părinții și adolescenții vor fi capabili:

- O1 - să se motiveze pentru stabilirea relațiilor bune cu copilul/părintele;
- O2 - să-și exteriorizeze sentimentele și așteptările față de copil/părinte;
- O3 - să identifice reușitele în practica sa de părinte;
- O4 - să aplice în practică cele învățate.

Strategii didactice:

- **metode:** conversația, discuția circulară, problematizarea, reflecția personală, activita-

tea independentă, asaltul de idei, studiul de caz;

- **mijloace și materiale:** fișe de lucru individuale, hârtie A4, carioca, pixuri;
- **referințe bibliografice:** Ursula Șchiopu, Emil Verza. Psihologia vârstelor. Ciclurile vieții. Editura Didactică și Pedagogică. București, 1997; Educația incluzivă în clasă. Ghid pentru profesori. Modul elaborat și adaptat de Tatiana Tintiuc, dr. conf. univ., Chișinău, 2011; Horia Pitaru. Psihoteste. Societatea „Știința și Tehnica”, București, 1994.

CONȚINUTURI:

Secvența activității	Obiective	Unitate de conținut	Activitatea psihologului	Activitatea părinților	Activitatea adolescenților	Metode, tehnologii	Suport metodic	Buget de timp	Evaluare
Evocare		Inițiere. „Spargerea cutiei”, energizare	Salutare. Anunțarea temei, obiective-lor. Aprecieria dispoziției prin ridicarea mâinii					2 min	
		Stabilirea contactului emoțional	Inițiază transmiterea mesajului vizual-emoțional, tactil-verbal	Stau în cerc alături de copii, transmit atingerea tactilă, zâmbetul, mesajul „Eu îți doresc ca azi să ai momente plăcute prin faptul că ... (vei lua note bune, vei avea purtare frumoasă...)”	Stau în cerc alături de părinți, primesc/ transmit mesaje pozitive părinților („Să vă meargă bine treburile, de la copil să aveți bucurie” ...)	Lucru în cercul mare		10 min	Inițială
			Obținerea așteptărilor de la activitate	Audiază. Pe fișe scriu sau relatează oral ce ar dori să aple la acest seminar-training	Împreună cu părinții se implică în activitate, scriu sau relatează oral așteptările lor	Reflecție perso-nală	Fișe	5 min	Inițială
Motivare	O1	„Ce cunoaștem despre relațiile copii-părinți? Cum pot fi ele”	Grupează părinții în 3-4 centre de lucru	Pregătesc răspunsuri		Lucru în grup, asalt de idei, conversație,		1 min	Inițială
			Propune exercițiul „Ce facem împreună și ce facem separat”	Părinții relatează	Copiii relatează	discuție circulară		10 min	Forma-tivă

Secvența activității	Obiective	Unitate de conținut	Activitatea psihologului	Activitatea părinților	Activitatea adolescenților	Metode, tehnologii	Suport metodic	Buget de timp	Evaluare
Realizarea sensului	O1, O2	Care sunt așteptările reciproce părinte-copil	Exercițiul „O zi frumoasă din viața noastră”. Părinții prezintă o istorie de succes cu copilul lor	Prezintă momentele de bucurie: copiii fac temele, cu poliția nu au probleme, nu încalcă legea, nu fură, nu se bat etc.	Copiii relatează: sunt lăudați, li se cumpără ceva, stau acasă, se joacă sau se plimbă	Lucru în grup, problematizare, reflecția personală	Poster	5 min	Formativă
	O3	Modalități reușite în educația copilului	Face referire la experiența de lucru cu copiii. Studiu de caz dificil, ex. copilul a fost bănuț că a furat ceva	Prezintă relații din propria experiență, cum a depășit situația	Relatează cum au înțeles situația, ce concluzii se pot trage	Schimb de experiență, studiu de caz	Propria experiență	10 min	Formativă
	O1, O2, O3	Modalități reușite de lucru în comun	Inițiază exercițiul „Desenul comun” „Lucrul în comun îi apropie pe oameni	Realizează împreună un desen, cu două mâini și un singur pix. Relatează cum au lucrat, cine a condus, cine a fost activ/pasiv	Pregătesc un desen, îi dau denumire. Relatează cum au lucrat, cine a condus, cine a fost activ/pasiv	Lucru în diadă	Foi A4, carioca	15 min	Formativă
Obținerea performanței	O3	Modalități reușite de lucru în comun	Propune exercițiul „Să vorbim fără nervi”. Propune unele recoman-dări practice pentru o comunicare verbală eficientă	Fac un personaj simbolic din hârtie, apoi inițiază un dialog cu „copilul”. Relatează cum a fost auzit și înțeles de copil	Relatează cum a fost auzit și înțeles de părinte	Dialog	Foi A4, carioca	15 min	Formativă

Subiect „Împreună să căutăm soluții”**Tipul activității:** activitate de socializare, seminar-training.**Beneficiari:** Părinții adolescenților și adolescenții sub vârsta răspunderii penale și cei în conflict cu legea.**Durata:** 80 minute**Data:** _____**Modulul:** psihoprofilaxie**Competențe-cheie** (stabilite de Comisia europeană): Formarea personalității autonome și creative în vederea dezvoltării armonioase a persoanei**Subcompetențe:**

- prevenirea cazurilor de conflict cu legea;
- studierea personalității adolescentului;
- modelarea unui comportament adecvat;
- relaționarea eficientă copil-părinte;
- dezvoltarea respectului față de modul social-pozitiv de viață.

Obiective operaționale: la finele acestei activități participantii vor fi capabili:

- O1 - să fie motivați pentru dezvoltarea social-pozitivă;
- O2 - să identifice momentele când trebuie să-și asume responsabilități;
- O3 - să înțeleagă cauzele reacțiilor negative ale adolescenților/părinților;
- O4 - să caute soluții;
- O5 - să propună soluții;
- O6 - să-și facă autoanaliza comportamentului;
- O7 - să aplice în practică cunoștințele acumulate.

Strategii didactice:

- **metode:** activități în grupul mare, analiza produselor activității, conversația, discuția circulară, lucrul în diadă, problematizarea, reflecția personală, activitatea independentă, asaltul de idei, studiul de caz, schimbul de experiență, schimbul de opinii;
- **mijloace și materiale:** fișe de lucru individuale, fișe cu situații, hârtie A4, carioci, pixuri;
- **referințe bibliografice:** I. Negură, E. Losii. Psihologia generală. Inst. de formare continuă, Chișinău, 2011; I. Racu. Psihologia copilului. Inst. de formare continuă, Chișinău, 2011; A. Potîng. Psihologia adolescentului și adultului. Inst. de formare continuă, Chișinău, 2011; C. Platon. Introducere în psihodiagnostic. Inst. de formare continuă, Chișinău, 2011; Educația incluzivă în clasă. Ghid pentru profesori. Modul elaborat și adaptat de către Tatiana Tintiuc, dr., conf. univ., Chișinău, 2012.

CONȚINUTURI:

Secvența activității	Obiective	Unitate de conținut	Activitatea psihologului	Activitatea părinților	Activitatea adolescenților	Metode, tehnologii	Suport metodic	Buget de timp	Evaluare
Motivare	O1		Salutul, anunțarea subiectelor, obiectivelor						
	O1		Aprecierea dispoziției	Prin ridicarea mâinii se indică dispoziția inițială	Prin ridicarea mâinii se indică dispoziția inițială	Lucrul în grupul mare		1 min	Inițială
	O1	Energizare	Transmitere mesajului emoțional-verbal	Transmit zâmbetul și mesajul de salut	Transmit zâmbetul și mesajul de salut	Lucrul în grupul mare		2 min	Inițială
Evocare	O6	Recunoașterea progresului în dezvoltare	Reflexii la cele realizate în timpul întâlnirii precedente	Relatarea reușitelor în relațiile cu copilul	Relatează momentele de evitare a conflictelor și de încălcare a legii, cazurile de comportament cuvenit	Lucrul individual		3 min	Formativă
	O2		Inițiază acumularea așteptărilor	Relatează oral așteptările de la activitate	Relatează oral așteptările de la activitate	Reflecții individuale		2 min	Formativă
Realizarea obiectivelor	O2, O3	Stăpânirea situației, asumarea responsabilităților	Inițiază exercițiul Oglindă	Stau în fața copiilor, execută diferite mișcări pentru ca copilul să le repete întocmai	Stau în fața părinților și repetă mișcările părinților. Relatează cum se simt atunci când pot doar repeta întocmai ordonanțele cuiva	Lucrul în diadă, schimbul de opinii		10 min	Formativă

Secvența activității	Obiective	Unitate de conținut	Activitatea psihologului	Activitatea părinților	Activitatea adolescenților	Metode, tehnologii	Suport metodic	Buget de timp	Evaluare
	O2, O3	Stăpânirea situației, asumarea responsabilităților	Inițiază Exercițiul Cum ar fi mai bine . Ar trebui oare părintele să ia în seamă poziția adolescentului sau să insiste doar la poziția sa	Relatează o situație de comportament (ex. a merge la ziua de naștere a unui coleg care e bănuț că se droghează) și spune cum ar fi mai bine de procedat în aseme-ne-a caz	Copilul ascultă atent, dar spune că nu este de acord cu ceva fiindcă își argumentează poziția	Lucrul în diadă, schimbul de opinii		5 min	Formativă
	O2, O3	Recunoașterea dreptului la opinie și decizie	Inițiază exercițiul Ecoul	Părinții presupun că adolescenții se simt preocupați în anumite cazuri fiindcă..., apoi ascultă presu-punerile copilului, care este/ nu este de acord	Ascultă, este/nu este de acord cu cele presupuse de părinte. Apoi copilul descrie situații când părintele se simte preocupat din cauza lui	Lucru în diadă	Foi A4, carioca	15 min	Formativă
	O3, O4, O5	Recunoașterea dreptului la opinie și decizie	Inițiază studiul de caz Tatăl și fiul	Se analizează o situație dificilă între tată și fiu	Ascultă atent, completează, își expun opinia, propun soluții	Studiu de caz	Hârtie A4, pixuri, fișa cu situația concretă	5 min	Formativă
	O3, O4, O5	Recunoașterea dreptului la opinie și decizie	Inițiază studiul de caz Mama și fiica	Se analizează o situație dificilă între mamă și fiică	Ascultă atent, completează, își expun opinia, propun soluții	Studiu de caz	Hârtie A4, pixuri, fișa cu situația concretă	5 min	Formativă

Secvența activității	Obiective	Unitate de conținut	Activitatea psihologului	Activitatea părinților	Activitatea adolescenților	Metode, tehnologii	Suport metodic	Buget de timp	Evaluare
Obținerea performanței	O6, O4, O5	Conștientizarea adevărului: pozitivul și negativul stau alături	Propune exercițiul Două fete ale mele . Pe o foaie de hârtie împărțită în două se desenează două profile de persoane: unul de culoare deschisă, altul de culoare închisă	Desenează profilul psihologic al copilului: trăsăturile pozitive și cele negative, relatează, argumentează, propune soluții	Împreună cu părintele prezintă profilul personalității sale: trăsăturile pozitive și negative, relatează, argumentează, propune soluții	Micro-cercetare	Hârtie A4, carioca	10 min	Sumativă
	O6, O7	Generalizare	Fiecare adolescent are laturi negative și pozitive. Trăsăturile pozitive trebuie dezvoltate	Audiază	Audiază	Generalizare		2 min	Sumativă
	O7	Analiza acțiunilor realizate	Prezintă Raportul despre activitatea realizată	Audiază	Audiază	Prezentarea Raportului	Foi A4	10 min	Sumativă
Feed-back	O6, O7		Oferă cuvânt copiilor, părinților	Relatează opiniile lor despre activitățile realizate, spun ce au aflat, ce au învățat nou, la ce vor aplica aceste cunoștințe, mulțumesc pentru activitate	Relatează opiniile lor despre activitățile realizate, spun ce au aflat, ce au învățat nou, la ce vor aplica aceste cunoștințe, mulțumesc pentru activitate	Prezentarea opiniilor		10 min	Sumativă

Program de remediere a comportamentului deviant la preadolescenți și adolescenți, aplicat în raionul Leova.

Elaborat de: Roman Lilia, specialist/psiholog în cadrul proiectului „O mai bună protecție a copiilor în sistemul de justiție al Republicii Moldova. Dejudiciarizarea cauzelor penale”, realizat de Institutul de Reforme Penale în parteneriat cu Reprezentanța UNICEF-Moldova.

Obiectivele programului:

- acceptarea sentimentelor de furie ca o reacție normală a persoanei în situații de conflict;
- crearea condițiilor pentru conștientizarea cauzelor conflictuale și învățarea strategiilor de rezolvare a conflictelor;
- cultivarea capacității de a învăța să conștientizeze comportamentul deviant în situații traumatizante;
- formarea stilului individual de dirijare a furiei.

ȘEDINȚA I

- Exercițiul „Prezentarea numelui”
- Exercițiul „Numește emoția”
- Exercițiul „Situațiile trăite”
- Exercițiul „Laboratorul științific”
- Exercițiul „Atomii”

ȘEDINȚA A II-A

- Exercițiul „Caleidoscop”
- Exercițiul „Consiliul intergalactic”
- Exercițiul „Orbul și călăuza”
- Exercițiul „Percepe deosebirea”
- Exercițiul „Palma”

ȘEDINȚA A III-A

- Exercițiul „Acesta sunt eu”
- Exercițiul „Realitatea – povestirea despre realitate”
- Exercițiul „Provocarea”
- Exercițiul „Acuzatorul”
- Exercițiul „Strigăt fără cuvinte”
- Exercițiul „Complimente colegului”

ȘEDINȚA A IV-A

- Exercițiul „Tu acum ...”
- Exercițiul „Conducătorul”
- Exercițiul „Furia mea”

- Exercițiul „Eu desenez agresivitatea”
- Exercițiul I „Dansul furiei”

ȘEDINȚA A V-A

- Exercițiul „Fiecare, cine...”
- Exercițiul „Colaj „Furia mea””
- Exercițiul „ Alegerea conducătorului”
- Exercițiul „Concursul laudăroșilor”
- Exercițiul „Cine și cum se simte”

ȘEDINȚA A VI-A

- Exercițiul „Plimbă-te altfel”
- Exercițiul „Ești din cerc”
- Exercițiul „Urechi – nas”
- Exercițiul „Da – nu”
- Exercițiul „Spune nu”
- Exercițiul „Cuțitul și untul”

ȘEDINȚA A VII-A

- Exercițiul „Desface pumnul”
- Exercițiul „Situatie în transport”
- Exercițiul „Acceptă demn refuzul”
- Exercițiul „Soarele meu”

ȘEDINȚA A VIII-A

- Exercițiul „Eroii furioși”
- Exercițiul „Limbajul pozitiv”
- Exercițiul „Găsește frumosul”
- Exercițiul „Acum eu am să fiu...”

ȘEDINȚA A IX-A

- Exercițiul „Eu mă deosebesc de restul”
- Exercițiul „Asaltul intelectual”
- Exercițiul „Hai să ne îmbrățișăm”

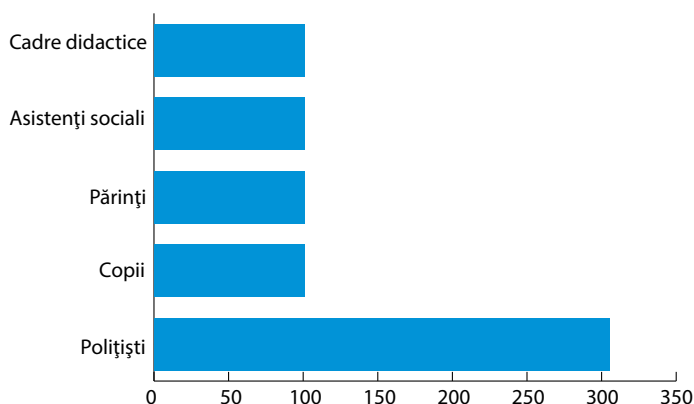
ȘEDINȚA A X-A

- Exercițiul „Autoportretul”
- Exercițiul „Scenariul”.
-

ANEXĂ:

Profilul respondenților la chestionare

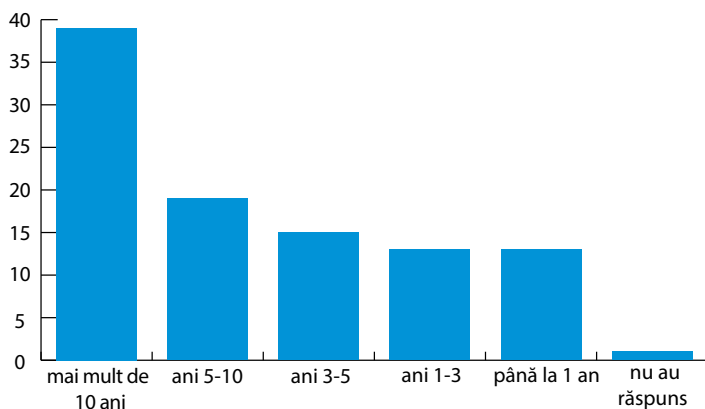
Distribuire după profesie a participanților la chestionare

Polițiști

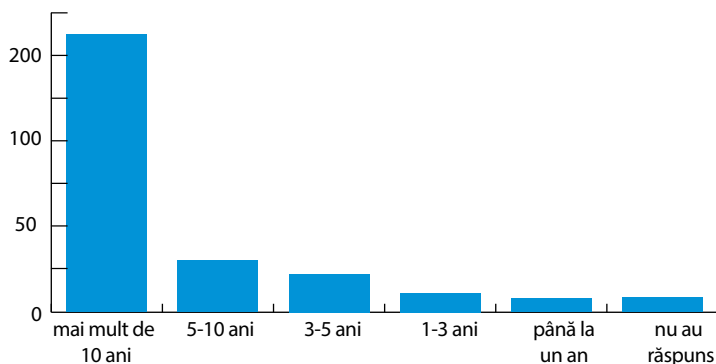
La realizarea studiului, au participat 305 polițiști de sector ce activează în mun. Chișinău, mun. Bălți și raioanele Orhei, Ungheni, Căușeni, Leova. Dintre aceștia, 118 polițiști activează în organele poliției de mai mult de 10 ani, 57 au o experiență de lucru între 5 și 10 ani, 46 - lucrează în poliție de 3 - 5 ani, 41 de 1 - 3 ani, 41 - mai puțin de un an.

Experiența profesională a polițiștilor participanți la cercetare

Din numărul total de polițiști participanți la studiu, 204 locuiesc în comunitate mai mult de 10 ani, 38 – între 5-10 ani, 28 – între 3-5 ani, 14 – între 1-3 ani, 10 persoane mai puțin de un an și 11 respondenți nu au dat nici un răspuns.

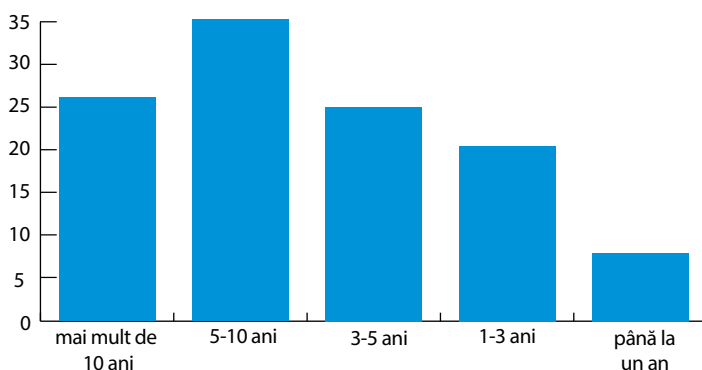
Perioada de abitare a polițiștilor în comunitatea în care activează

Reprezentanți ai Administrației Publice Locale și asistenți sociali

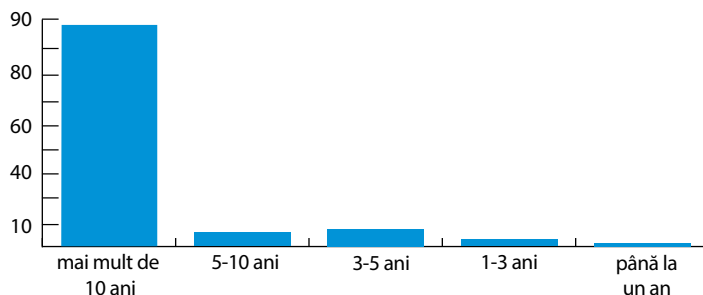
La cercetare au participat 59 de asistenți sociali și 42 reprezentanți ai Administrației Publice Locale din 29 de comune situate în raioanele: Florești, Drochia, Dondușeni, Ialoveni, Leova, Cantemir, Briceni, Soroca, Glodeni, Nisporeni, Ungheni, Hâncești, Comrat, Telenești, Cahul, Strășeni și din mun. Chișinău. 31 dintre aceștia au o experiență profesională cuprinsă între 5-10 ani, 23 lucrează în domeniul asistenței sociale și în sistemul organelor APL mai mult de 10 ani, 22 activează în acest domeniu de 3-5 ani, 18 sunt angajați de 1-3 ani și doar 7 sunt implicați în această activitate mai puțin de un an. Astfel, reiterăm că la studiu au participat persoane care cunosc domeniul delincvenței juvenile, respectiv cunosc din experiență practicile pozitive și lacunele existente în sistem cu referire la această componentă.

Experiența profesională a reprezentanților APL și asistenților sociali participanți la cercetare

89 respondenți la chestionar locuiesc în comunitatea dată mai mult de 10 ani, 4 se află în comunitate o perioadă cuprinsă între 5-10 ani, 5 domiciliază 3-5 ani, 2 sunt de 1-3 și doar 1 abitează mai puțin de un an.

Perioada de abitare a reprezentanților APL și asistenților sociali în comunitatea în care activează

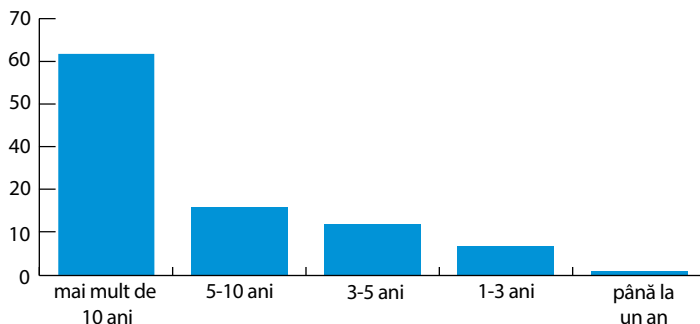

Cadre didactice

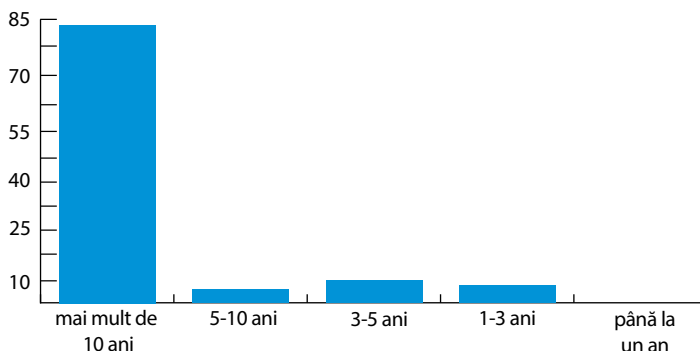
La cercetare au participat 101 profesori din 29 de comune situate în raioanele: Florești, Drochia, Dondușeni, Ialoveni, Leova, Cantemir, Briceni, Soroca, Glodeni, Nisporeni, Ungheni, Hâncești, Comrat, Telenești, Cahul, Strășeni și din mun. Chișinău. Dintre acestea, 65 lucrează în sistemul de educație mai mult de 10 ani, 16 au o experiență cuprinsă între 5-10 ani iar 12 au o experiență între 3-5 ani. La polul opus se află șapte persoane cu experiența cuprinsă între 1-3 ani și unul cu mai puțin de un an.

Experiența profesională a profesorilor participanți la cercetare

83 din profesorii participanți la studiu locuiesc în localitatea în care activează de mai mult de 10 ani, 7 domiciliază în localitate timp de 3-5 ani, cinci profesori au între 5-10 ani iar șase între 1-3 ani.

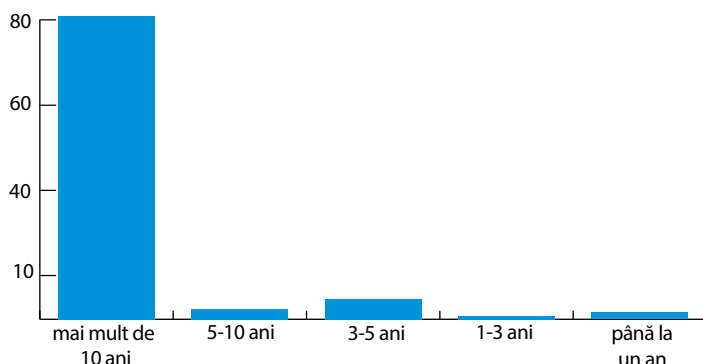
Perioada de abitare a profesorilor în comunitatea în care activează

Părinți / locuitori ai comunității

La cercetare au participat 101 părinți din 29 de comune situate în raioanele: Florești, Drochia, Dondușeni, Ialoveni, Leova, Cantemir, Briceni, Soroca, Glodeni, Nisporeni, Ungheni, Hâncești, Comrat, Telenеști, Cahul, Strășeni și mun. Chișinău. În funcție de durata de abitare a respondenților în comunitate constatăm următoarea distribuție a eșantionului: 89 din respondenți locuiesc în localitatea dată mai mult de 10 ani, 3 se află în comunitate o perioadă cuprinsă între 5-10 ani, 6 domiciliază în localitate de 3-5 ani, unul de 1-3 ani iar 2 abitează în localitate de mai puțin de un an.

Perioada de abitare a părinților în comunitatea în care activează

Copii

Recrutarea copiilor s-a făcut prin intermediul parajuriștilor și a angajaților birourilor de probațiune. Grupurile de copii au fost eterogene după nivelul lor de cunoștințe în domeniul delincvenței juvenile. Astfel, la cercetare au participat copii care au interacționat cu sistemul de justiție și copii care nu au avut o asemenea experiență.

Chestionarele au fost aplicate unui număr de 101 copii, dintre care 51 fete și 50 băieți. Cea mai reprezentativă grupă de vârstă inclusă în eșantion sunt copiii cu vârsta cuprinsă între 14-16 ani cu o pondere de 37%, grupul de vârstă de 16-18 ani ocupă o pondere de 30,7% și grupul de vârstă 11-14 de ani – 27,6%.

Vârsta copiilor participanți la chestionar

